



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικών και Καποδιστριακών
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Σχολή Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών

Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών
Σπουδών

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΑ ΚΕΜΑΛ ΑΤΑΤΟΥΡΚ

ΓΕΩΡΓΙΑΚΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ: ΚΑΝΝΕΡ ΕΥΘΥΜΙΑ, ΓΩΓΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΑΘΗΝΑ, 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή - Γενικά Βιογραφικά Στοιχεία.....	1
2. Περίοδος Νεοτούρκων.....	4
3. Ήττα Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στους Βαλκανικούς Πολέμους, Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και κατάρρευση.....	8
4. Ρήξη με το σουλτάνο – Εγκαθίδρυση νέας κυβέρνησης – Έναρξη του πολέμου της Ανεξαρτησίας.....	14
5. Η συνέχεια του πολέμου της Ανεξαρτησίας.....	22
6. Ίδρυση τουρκικού κράτους – Κατάργηση σουλτανάτου.....	28
7. Κατάργηση χαλιφάτου.....	32
8. Εκτοπισμός ισλαμικής πίστης και παράδοσης.....	35
9. Μεταρρύθμιση οικογενειακής ζωής.....	38
10. Συνομοσία για τη δολοφονία του Κεμάλ στη Σμύρνη.....	40
11. Γλωσσική μεταρρύθμιση και καθιέρωση επωνύμων.....	42
12. Πολυκομματισμός και Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα.....	45
13. Εθνική οικονομία και Παγκόσμια Οικονομική Κρίση.....	50
14. Οι εξωτερικές σχέσεις της Τουρκίας.....	56
15. Έξι Τόξα – Ιδεολογία.....	60
16. Τουρκικός Εθνικισμός.....	63
17. Κούρδοι και πολιτικές αφομοίωσης.....	68
18. Θάνατος Ατατούρκ.....	72
19. Επίλογος.....	74
20. Βιβλιογραφία.....	78

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΓΕΝΙΚΑ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο Μουσταφά Κεμάλ γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη αλλά δεν είναι γνωστή η ακριβής ημερομηνία, η οποία θεωρείται ότι είναι από τις 13 Μαρτίου 1880 μέχρι τις 12 Μαρτίου 1881 και έζησε εκεί μέχρι την ενηλικίωση του.

Ο πατέρας του Αλή Ριζά Εφέντης, ήταν ένας τελωνειακός υπάλληλος, για τον οποίο δε γινόταν ποτέ καμία αναφορά από τον ίδιο τον Κεμάλ επειδή πέθανε όταν ο ίδιος ήταν επτά χρονών. Η μητέρα του ήταν η Ζουμπέιντε Χανίμ, η οποία ήταν βαθιά θρησκευόμενη. Πριν από το Μουσταφά Κεμάλ είχε αποκτήσει με τον ίδιο άντρα τρία παιδιά τα οποία πέθαναν μετά από ένα χρονικό διάστημα. Στη συνέχεια απέκτησε άλλα τρία, εκ των οποίων το ένα ήταν και ο ίδιος ο Μουσταφά. Όμως το ένα από τα τρία αδέρφια απεβίωσε. Το άγχος της μητέρας του για τη ζωή και των υπολοίπων δύο παιδιών της, όπως και η αυξανόμενη πρόσδεση της Ζουμπέιντε στη θρησκεία με το πέρασμα του χρόνου, ήταν κάτι που πίεζε τον Κεμάλ¹.

Ο Μουσταφά τέλειωσε ένα κοσμικό σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η μητέρα του ήθελε να τον στείλει σε ένα θρησκευτικό σχολείο διότι ήθελε να τον δει να γίνεται κληρικός. Ο ίδιος όμως, σύμφωνα και με τις επιρροές του πατέρα του, ήθελε να φοιτήσει σε στρατιωτική σχολή. Η επιθυμία του να γίνει και αυτός στρατιωτικός και να αποκτήσει κύρος στην οθωμανική κοινωνία ήταν κάτι το οποίο τον παρακίνησε να δώσει εξετάσεις και να εισαχθεί στην κατώτερη στρατιωτική σχολή της Θεσσαλονίκης, όπου ξεκίνησε τη στρατιωτική του σταδιοδρομία². Το 1895 σε ηλικία 14 χρονών εισήχθη στην ανώτερη στρατιωτική σχολή του Μοναστηρίου μετά από παρακίνηση του δασκάλου του. Ο ίδιος ήθελε να δώσει εξετάσεις για τη στρατιωτική σχολή της Κωνσταντινούπολης αλλά μετά από παρακίνηση του δασκάλου του διάλεξε το Μοναστήρι γιατί παρείχε καλύτερη εκπαίδευση. Εξάλλου, ήθελε και να βρίσκεται πιο κοντά στη Θεσσαλονίκη για να επισκέπτεται τη μητέρα του. Στη στρατιωτική σχολή του Μοναστηρίου άρχισε να κάνει και τις πρώτες του εξόδους μαζί με φίλους του. Ξεκίνησε να διαβάζει διάφορα βιβλία τα οποία θεωρούνταν απαγορευμένα από το καθεστώς του Αβδούλ Χαμίτ³. Άρχισε να κατανοεί ότι το καθεστώς διακυβέρνησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν

¹ (Mango, 1999: 26).

² (Dumont, 1998: 46).

³ (Mango, 1999: 40).

εντελώς ξεπερασμένο και δημιουργούσε συνεχώς προβλήματα που θα μπορούσαν να διαλύσουν τη χώρα. Η ζωή στο Μοναστήρι ήταν αρκετά σκληρή αλλά κατάφερε να αφογκραστεί εκ των έσω τα εθνικιστικά κινήματα, που εκείνη την εποχή ακόμα έβραζαν σε όλη την περιοχή της Μακεδονίας. Το 1896 μάλιστα, έγινε απόπειρα πραξικοπήματος από φοιτητές της Αυτοκρατορικής Στρατιωτικής Ιατρικής της Κωνσταντινούπολης το οποίο κατέληξε σε αποτυχία. Αυτό το γεγονός δεν άφησε ανέγγιχτο φυσικά και τον ίδιο επειδή από τη φύση του αμφισβητούσε, αν και ακόμη όχι ανοιχτά, την εξουσία του σουλτάνου⁴.

Κατά τη διάρκεια της φοίτησης του στη στρατιωτική σχολή του Μοναστηρίου, ξέσπασε ο πόλεμος του 1897 ανάμεσα στην Ελλάδα⁵ και την Οθωμανική Αυτοκρατορία και παρ' όλο που ο ίδιος και ένας φίλος του θέλησαν να καταταγούν στη μεγάλη επιστράτευση που έγινε εκείνη την εποχή στην περιοχή της Μακεδονίας, οι αρχές τους έστειλαν πίσω στη σχολή τους. Αφού περάτωσε τις σπουδές του επιτυχώς το 1899, τον έστειλαν στην πρώτη τάξη της Στρατιωτικής Σχολής στην Κωνσταντινούπολη. Στη Στρατιωτική Σχολή υπήρξε άριστος μαθητής και κατάφερε να είναι 20^{ος} σε μια τάξη με 460 μαθητές στο δεύτερο χρόνο. Ενώ στον τρίτο χρόνο κατάφερε να αναδειχτεί σε 8^ο σε τάξη με 459 μαθητές.

Η ζωή στην Κωνσταντινούπολη για τον Μουσταφά Κεμάλ ήταν πολύ ευχάριστη διότι έκανε έκλυτο βίο. Οι περιπέτειες τον έκαναν να κινδυνεύει να χάσει την πρώτη του χρονιά στη Στρατιωτική Σχολή, επειδή τον αποσπούσαν από τα μαθήματα του. Σώθηκε χάρη στη φιλία του με τον Αλή Φουάτ. Κατάφερε λοιπόν να τελειώσει και τη Στρατιωτική Σχολή και να εισέλθει στη Σχολή Ευελπίδων, η οποία βρισκόταν και αυτή στην Κωνσταντινούπολη. Από τη Σχολή αυτή αποφοίτησε το 1905, 5^{ος} κατά σειρά από σύνολο 57 ατόμων. Όταν αποφοίτησε ήταν λοχαγός και 24 χρονών. Εγκαταστάθηκε στην Κωνσταντινούπολη. Νοίκιασε μαζί με τους φίλους του ακόμα ένα σπίτι, ώστε να μπορούν να συναντιούνται εκεί, να συζητούν και να διαβάζουν βιβλία τα οποία ήταν απαγορευμένα από την κυβέρνηση του σουλτάνου. Φυσικά όλα αυτά δεν διέφυγαν της προσοχής της μυστικής αστυνομίας. Αυτό το γεγονός έβαλε σε

⁴ Η ομάδα αυτή αποτελούνταν από τέσσερις φοιτητές της στρατιωτικής ιατρικής σχολής και αποτελούνταν από τον Ιμπράημ Τέμο, Αλβανός της Οχρίδας, το Μεχμέτ Ρεσίτ Τσερκέζος από τον Καύκασο, τον Αμπντουλάχ Τζεβντέτ Κούρδος από το Αραμπεκίρ και τον Ισχάκ Σουκουτί από το Ντιγιαρμπακίρ. (Lewis Τόμος I 2001: 400).

⁵ Ο πόλεμος του 1897 κατέληξε σε ήττα έναντι της Ελλάδας διότι δεν ήταν προετοιμασμένη για έναν τέτοιο πόλεμο. Ουσιαστικά ο πόλεμος ξεκίνησε για το θέμα της Κρήτης που εκείνη την εποχή γίνονταν μεγάλες σφαγές στο νησί μεταξύ των Μουσουλμάνων και των Χριστιανών. Η ήττα ήταν τόσο μεγάλη που επενέβησαν οι Μεγάλες Δυνάμεις για να πιάσουν την Οθωμανική Αυτοκρατορία να λήξει τον πόλεμο και να παραδώσει τα εδάφη που έχει καταλάβει. Η Ελλάδα βγήκε σχετικά αλώβητη από αυτόν τον πόλεμο αλλά υποχρεώθηκε σε μεγάλες αποζημιώσεις έναντι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 : 97-99).

μεγάλο κίνδυνο τη σταδιοδρομία τους γιατί κινδύνευαν να αποταχθούν από το στρατό, αλλά για καλή τους τύχη, τους εξόρισαν μακριά από την πρωτεύουσα. Ο ίδιος και ο φίλος του Αλή Φουάτ μετατέθηκαν στην Πέμπτη στρατιά η οποία έδρευε στη Δαμασκό της Συρίας⁶.

Στη Συρία τα πράγματα ήταν αρκετά διαφορετικά από ότι στα ευρωπαϊκά εδάφη της Αυτοκρατορίας διότι σε αυτή την περιοχή επικρατούσαν διαφορετικές συνθήκες ζωής και ήταν και πολύ μακριά από την πρωτεύουσα οπότε τα νέα σχετικά με τις εξελίξεις ταξίδευαν αργά. Επιπρόσθετα, οι στρατιώτες της 5^{ης} στρατιάς διαβιούσαν άσχημα και δεν ενδιαφέρονταν για τίποτα εκτός από το πλιάτσικο και την καλοπέραση⁷. Ωστόσο ο Μουσταφά Κεμάλ όντας νέος αξιωματικός, με σπουδές στις πιο σημαντικές στρατιωτικές σχολές της Αυτοκρατορίας και πιστεύοντας ότι βρισκόταν εκεί εξόριστος, ήθελε να μεταδώσει τις γνώσεις του στο στράτευμα. Όλα αυτά που αντίκρισε στη Συρία τον έκαναν να πιστέψει ότι πρέπει να επέλθει γρήγορα η πτώση του Σουλτάνου και ο εκσυγχρονισμός της Αυτοκρατορίας γιατί διαφορετικά η καταστροφή ήταν βέβαιη. Συγκεκριμένα στη Συρία υπήρχαν πολύ συχνά εξεγέρσεις από τον τοπικό πληθυσμό που ο οθωμανικός στρατός διέλυε⁸. Το θέαμα που αντίκρισε μετά την ήττα των εξεγερμένων τον ξάφνιασε. Ακολούθησαν λεηλασίες από το στρατό, αλλά όταν προσφέρθηκαν λάφυρα στον ίδιο αρνήθηκε να τα δεχτεί. Μετά από αυτό το γεγονός άρχισε να συνωμοτεί εναντίον του σουλτάνου⁹.

⁶ (Βόλκαν-Τσκοβίτς, 2005 :101-105).

⁷Ο Αλή Φουάτ και ο Μουσταφά Κεμάλ ταξίδεψαν με καράβι για τη Βυρηττό, την οποία και βρήκαν πολύ όμορφη όταν έφτασαν. Στον Κεμάλ θύμιζε τη Θεσσαλονίκη και στον Φουάτ την Κωνσταντινούπολη. Αλλά όταν πήγαν στη Δαμασκό αντίκρισαν ένα πολύ άσχημο θέαμα διότι η πρωτεύουσα της Συρίας δεν είχε επηρεαστεί καθόλου από τις αλλαγές οι οποίες συνέβαιναν στη Δύση. Εκείνη την εποχή προβλήματα στην περιοχή δημιουργούσαν οι Δρούζοι του Χαουράν. Το ιππικό χρησίμευε για να καταστέλλει τις τοπικές εξεγέρσεις. Σε μια από αυτές τις εξεγέρσεις βρέθηκε και Ο Μουσταφά Κεμάλ με τον φίλο του παρά τη δυσφορία των ανωτέρων τους. Με την καταστολή της εξέγερσης είδε να παρατηρούνται φαινόμενα λεηλασιών. Αυτό το γεγονός επιτάχυνε μέσα του τη διαδικασία μεταρρυθμίσεων , οι οποίες έπρεπε να γίνουν και άρχισε να εμπλέκεται και πάλι σε συνωμοσίες (Βόλκαν-Τσκοβίτς, 2005 : 108).

⁸ (Mango, 1999: 58-59).

⁹Το φθινόπωρο του 1906 ιδρύθηκε μια νέα οργάνωση στη Δαμασκό από αξιωματικούς, η οποία ονομάστηκε *Εταιρεία της Πατρίδας και της Ελευθερίας* και μέσα σε αυτούς ήταν και ο ίδιος ο Μουσταφά Κεμάλ. Επεκτάθηκε αργότερα και σε άλλες πόλεις της περιοχής, στη Γιάφα και στην Ιερουσαλήμ. (Lewis Τόμος Ι 2001: 415).

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΝΕΟΤΟΥΡΚΩΝ

Ο Αβδούλ Χαμίτ ανέβηκε στο θρόνο στο τέλος του Αυγούστου του 1875 σε μια στιγμή μεγάλων κινδύνων για την Οθωμανική Αυτοκρατορία η οποία ζούσε κάτω από την απειλή της απώλειας ενός τμήματος της ευρωπαϊκής περιοχής που είχε ακόμα στην κατοχή της. Η άνοδος του στο θρόνο είχε συμπέσει και με την κορύφωση του κινήματος το οποίο απαιτούσε οθωμανικό σύνταγμα. Οι οπαδοί του συντάγματος επεδίωκαν να μετατρέψουν το σουλτάνο σε συνταγματικό μονάρχη κατά το βρετανικό πρότυπο. Μέσω αυτού του συντάγματος με τη δημιουργία κοινοβουλίου θα εξασφαλιζόταν και η αντιπροσώπευση των μη μουσουλμάνων. Το σύνταγμα παραχωρήθηκε από το σουλτάνο το 1876. Υπήρχαν όμως φωνές οι οποίες υποστήριζαν ότι η συνταγματική μοναρχία θα οδηγήσει σε καταστροφή την αυτοκρατορία¹⁰.

Το 1878 όμως, η Οθωμανική Αυτοκρατορία βρισκόταν σε πόλεμο με τη Ρωσία. Η ήττα της αυτοκρατορίας οδήγησε στη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου. Η συνθήκη αυτή ωστόσο, ακυρώθηκε μετά από παρέμβαση και άλλων χωρών και υπογράφηκε η συνθήκη του Βερολίνου¹¹ που μείωσε τις εδαφικές απώλειες της αυτοκρατορίας. Το κοινοβούλιο στο Οθωμανικό κράτος κατάφερε να αντέξει 11 μήνες¹². Η Οθωμανική Αυτοκρατορία δεν ήταν ακόμα έτοιμη για το δικό της κοινοβούλιο, καθώς οι εκπρόσωποι της Βουλής αλληλοκατηγορούνταν και κατηγορούσαν και τους υπουργούς για διαφθορά και εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων. Ο Αβδούλ Χαμίτ

¹⁰ Σύμφωνα με το σκεπτικό τους, με την ύπαρξη του κοινοβουλίου θα αναπτυσσόταν και ο εθνικισμός των μη μουσουλμάνων διότι θα έβρισκαν διέξοδο για την έκφραση των αλυτρωτικών τους θέσεων. Παράλληλα θα αναπτυσσόταν και ο εθνικισμός και των μουσουλμανικών εθνοτήτων που μέχρι εκείνη την εποχή δεν είχαν διαχωρίσει τη θέση τους από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. (Ortaylı, 1999: 462).

¹¹ Το συνέδριο του Βερολίνου το οποίο πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο- Ιούλιο 1878 και κατέληξε στη συνθήκη του Βερολίνου. Στο συνέδριο συμμετείχαν η Ιταλία, Αυστροουγγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Ρωσία, Αγγλία και Οθωμανική Αυτοκρατορία. Σκοπός του ήταν η αναθεώρηση της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου στην οποία αντιδρούσαν οι περισσότερες χώρες λόγω των μεγάλων εδαφικών παραχωρήσεων προς του Ρώσους. Η νέα συνθήκη περιλάμβανε την ίδρυση μικρής αυτόνομης Βουλγαρίας υπό την επικυριαρχία του σουλτάνου, η αυτόνομη της Ανατολικής Ρωμυλίας με Χριστιανό διοικητή, η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Σερβίας, Μαυροβουνίου και Ρουμανίας και η στρατιωτική και πολιτική κατάληψη της Βοσνίας Ερζεγοβίνης από την Αυστροουγγαρία. «Ιστορικά Θέματα – Συνέδριο Βερολίνου» <http://www.istorikathemata.com/2012/12/the-congress-of-Berlin-and-the-unification-Thessaly-in-Greece-1878-1881.html> (προβολή: 31/5/2017).

¹² Το Δεκέμβριο του 1876 διεξήχθησαν οι βουλευτικές εκλογές και τον Ιανουάριο του 1877 άρχισε τη λειτουργία του το κοινοβούλιο. Ωστόσο, ο πληθυσμός της χώρας είχε δείξει αδιαφορία για την εκλογική διαδικασία και σε πολλά μέρη της αυτοκρατορίας, οι αντιπρόσωποι διορίστηκαν από την κυβέρνηση. Το κοινοβούλιο δε διαδραμάτισε ουσιαστικά κανένα ρόλο στην κυβερνητική πολιτική διότι έδινε το δικαίωμα στο σουλτάνο και την κυβέρνηση να κυβερνούν με διατάγματα. (Zürcher, 2004: 128).

ανέστειλε τη λειτουργία του Κοινοβουλίου μετά τα καταστροφικά αποτελέσματα του πολέμου με τη Ρωσία, θεωρώντας υπεύθυνο το φιλελευθερισμό¹³.

Η αναστολή λειτουργίας του κοινοβουλίου δημιούργησε μεγάλη αγανάκτηση με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συνέχεια νέες οργανώσεις, οι οποίες στόχευαν να ανατρέψουν το σουλτάνο. Το 1908 έγινε το κίνημα εναντίον του Σουλτάνου από την Ε.Ε.Π.¹⁴ ή αλλιώς κίνημα των Νεότουρκων. Οι Νεότουρκοι υιοθέτησαν το σύνθημα Ελευθερία, Ισότητα και Δικαιοσύνη. Οι βασικοί στόχοι του κινήματος ήταν η κατάλυση της απολυταρχίας του Σουλτάνου και η εγκαθίδρυση ενός σύγχρονου κράτους, κατά τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Με αυτό τον τρόπο πίστευαν ότι θα καταφέρουν να κρατήσουν ακέραια την Αυτοκρατορία από τις επιβουλές των Μεγάλων Δυνάμεων¹⁵.

Τον Ιούλιο του 1908 ξέσπασε έντονη φημολογία για επανάσταση από στελέχη της επιτροπής στην περιοχή της Μακεδονίας πράγμα το οποίο ανάγκασε το σουλτάνο να δράσει και να αποκαλύψει το δίκτυο των συνωμοτών. Μετά από ένα χρονικό διάστημα στο οποίο συνέβησαν αρκετές δολοφονίες ανώτατων αξιωματικών που είχαν αποσταλεί από το σουλτάνο για να ξεσκεπάσουν τους συνωμότες, οι πόλεις της Μακεδονίας άρχισαν να επαναστατούν και στρατεύματα από τη Μακεδονία και τη Θράκη κινήθηκαν προς την πρωτεύουσα και την κατέλαβαν¹⁶. Στις 24 Ιουλίου και μην μπορώντας να κάνει διαφορετικά ο σουλτάνος ανακοίνωσε τη σύγκληση κοινοβουλίου¹⁷. Παρ' όλο το μίσος που είχαν τα μέλη της επιτροπής για το σουλτάνο δεν τον απομάκρυναν από την εξουσία αλλά περιόρισαν τις εξουσίες του. Οι Νεότουρκοι δεν τον εμπιστεύονταν αλλά τον διατήρησαν στη θέση του διότι

¹³ Η παραχώρηση συντάγματος έγινε σε μια δύσκολη εποχή διότι μετά την καταστολή εξέγερσης στη Βουλγαρία έγιναν μεγάλες σφαγές και οι πρέσβεις των μεγάλων δυνάμεων είχαν ξεκινήσει συνομιλίες μεταξύ τους για την εγκαθίδρυση διεθνούς ελέγχου στη Ρούμελη. Πράγμα το οποίο αποφευχθεί με τη ρηζικέλευθη πρόταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.(Ortayli, 1999: 449).

¹⁴ ΕΕΠ(Επιτροπή για την Ένωση και την Πρόοδο)

¹⁵ Το κίνημα εναντίον του σουλτάνου που ουσιαστικά είχε ως στόχο να επαναφέρει το σύνταγμα σε ισχύ ξεκίνησε όταν η κατάσταση είχε φτάσει στο ναδίρ και υπήρχε κίνδυνος από πληροφορίες που είχε συλλέξει η μυστική υπηρεσία του σουλτάνου για επικίνδυνες κινήσεις στις ευρωπαϊκές επαρχίες της αυτοκρατορίας. Είχε αρχίσει να γίνεται αντιληπτό και από τα μέλη της Ε.Ε.Π. τα οποία επιδίωκαν την ανατροπή του σουλτάνου. Έτσι έδρασαν ακαριαία και έστειλαν ένα απειλητικό τηλεγράφημα στο παλάτι που καλούσαν το σουλτάνο να παραιτηθεί. (Lewis Τόμος Ι 2001: 419).

¹⁶ Την αρχή της επανάστασης έκανε η ανακοίνωση του Υπουργού Εξωτερικών της Βρετανίας στις 8 Μαρτίου 1908, ο οποίος πρότεινε να δοθεί αυτονομία στη Μακεδονία. Το έναυσμα όμως δόθηκε όταν μαθεύτηκε ότι θα συναντιόταν ο βασιλιάς της Βρετανίας με τον Τσάρο για να συζητήσουν για το θέμα αυτό.(Μουδουρος, 2012: 55).

¹⁷ Ο σουλτάνος υποστήριξε ότι είχε αναστείλει τις εργασίες του κοινοβουλίου για να μπορέσει να προωθήσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις στο κράτος. Μετά το πέρας όμως αυτών είχε έρθει η ώρα να επαναφέρει το θεσμό. (Βόλκαν-Τσκοβίτς, 2005 : 118-119).

πίστευαν ότι η απομάκρυνση του θα ήταν ένα δύσκολο εγχείρημα με αμφίβολα αποτελέσματα¹⁸.

Αυτές οι εξελίξεις βρίσκουν το Μουσταφά Κεμάλ στη Θεσσαλονίκη. Είχε μετατεθεί εκεί αφού πρώτα είχε προβιβαστεί σε ταγματάρχη το 1907. Στη Θεσσαλονίκη ήρθε σε επαφή με την Ε.Ε.Π. και έγινε μέλος της αλλά δε συμμετείχε στο κίνημα. Οι σχέσεις ανάμεσα στον Κεμάλ και τα άλλα μέλη της οργάνωσης δεν ήταν αρκετά εγκάρδιες και αυτό συνέβαλε στον αποκλεισμό του ίδιου από το ενεργητικό σκέλος της επανάστασης και στην περιθωριοποίησή του. Ήδη ο Εμβέρ πασάς είχε παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στην επανάσταση και είχε αναδειχτεί σε ήρωα. Αυτό ήταν κάτι που ενοχλούσε τον Κεμάλ διότι ο ίδιος είχε παραγκωνιστεί¹⁹.

Ο Κεμάλ πίστευε ότι η Ε.Ε.Π. δεν ενδιαφερόταν για το σύνταγμα αλλά μόνο για την εξουσία. Η ανοιχτή έκφραση των απόψεων αυτών, τον οδήγησαν στην εξορία και εν προκειμένω στη Λιβύη. Φαινομενικά όμως στελνόταν εκεί από τους συναδέλφους του για να εδραιώσει την εξουσία της Ε.Ε.Π. στην επαρχία αυτή. Πάντως, εκεί βρήκε έδαφος για να δοκιμάσει τις ικανότητες του ως στρατιωτικού και ως διπλωμάτη. Τότε μάλιστα, άρχισαν να εμφανίζονται και τα πρώτα σημάδια δυσανεξίας από τμήματα του πληθυσμού και του στρατού λόγω των ενεργειών της Ε.Ε.Π. και της κατάστασης που είχε δημιουργηθεί στο εσωτερικό. Έτσι, στις 12 Απριλίου του 1909 ξέσπασε αντεπανάσταση που οργανώθηκε κατά κύριο λόγο κατώτερα στελέχη του στρατού. Μαζί τους ενώθηκαν και φοιτητές από θρησκευτικά ιδρύματα και με πλήθος κόσμου βάδισαν προς το κοινοβούλιο και το κατέλαβαν²⁰.

Μετά από αυτό το περιστατικό ο Κεμάλ επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη και κάτω από την αρχηγία του διοικητή της 3^{ης} στρατιάς Μαχμούτ Σεβκέτ Πασά αναλαμβάνει να οργανώσει μια νέα δύναμη η οποία θα σταλεί στην πρωτεύουσα ώστε να καταστείλει την αντεπανάσταση. Ο Εμβέρ όμως, επέστρεψε από το Βερολίνο όπου ήταν στρατιωτικός ακόλουθος και ανέλαβε τις διαπραγματεύσεις με τα μέλη του κοινοβουλίου που προσπαθούσαν να επαναφέρουν την τάξη. Η αντεπανάσταση

¹⁸ Οι Νεότουρκοι ήταν μικροί σε ηλικία και δε διέθεταν την ίδια εμπειρία όπως οι μεγαλύτεροι. Για να μπορέσεις να σταθείς σε τέτοια σημαντική θέση στην οθωμανική κοινωνία χρειαζόσουν κύρος και μεγάλη ηλικία, πράγμα το οποίο δεν διέθεταν διότι τα ηγετικά στελέχη των κινηματιών ήταν μέχρι 40 χρονών. (Zürcher, 2004: 148).

¹⁹ Μετά το κίνημα των Νεότουρκων ο ίδιος αποφάσισε να απομακρυνθεί για λίγο από την πολιτική και να ασχοληθεί με τα στρατιωτικά του καθήκοντα και μάλιστα δημοσίευσε και μεταφράσεις από το εγχειρίδιο του στρατηγού Litzmann που αφορούσαν στρατιωτικά θέματα. Πραγματοποίησε εκείνη την περίοδο και ένα ταξίδι στη Γαλλία προκειμένου να παρακολουθήσει στρατιωτικές ασκήσεις. (Lewis Τόμος Ι 2001: 486).

²⁰ Τα αιτήματα των στασιαστών ήταν: απομάκρυνση του μεγάλου βεζίρη και των υπουργών πολέμου και ναυτικών, αντικατάσταση πολλών Ενωτικών αξιωματικών, αντικατάσταση του Ενωτικού προέδρου της Βουλής, απομάκρυνση Ενωτικών βουλευτών από την πρωτεύουσα, αμνηστία για τα επαναστατημένα στρατεύματα και επαναφορά σε ισχύ του Ιερού Νόμου. (Zürcher, 2004: 151).

καταπνίγηκε και στις 27 Απριλίου 1909, το κοινοβούλιο, ενεργώντας κατ' εξουσιοδότηση ενός φετβά, εκθρόνισε το σουλτάνο Αμπντούλ Χαμίτ Β', αντικαθιστώντας τον με τον αδελφό του Μεχμέτ Ε'. Ο νέος σουλτάνος δεν ήταν παρά ένα διακοσμητικό πρόσωπο, αφού η πραγματική εξουσία θα περιερχόταν στα χέρια των ηγετών της Επιτροπής για την Ένωση και την Πρόοδο, στην οποία συμμετείχαν μεταξύ άλλων οι Εμβέρ, Τζεμάλ και Ταλαάτ²¹. Μετά από αυτή την εξέλιξη ο Κεμάλ παρέμεινε στη Θεσσαλονίκη και συμμετείχε ως αντιπρόσωπος της Τρίπολης στο δεύτερο ετήσιο συνέδριο της Επιτροπής που πραγματοποιήθηκε το καλοκαίρι του 1909 στη Θεσσαλονίκη. Κατά την πορεία αυτού του συνεδρίου, υποστήριζε ότι ο στρατός δεν πρέπει να παίζει ρόλο στην πολιτική, και όσοι στρατιωτικοί θα ήθελαν να παίξουν ενεργό ρόλο σε αυτήν θα έπρεπε να παραιτηθούν από το αξίωμά τους. Ζήτησε μάλιστα να ληφθεί απόφαση επ' αυτού. Οι ιδέες του αυτές προκάλεσαν την οργή των μελών της Επιτροπής, με αποτέλεσμα ο ίδιος να αποτραβηχτεί από την πολιτική σκηνή και να αφιερωθεί στη στρατιωτική του σταδιοδρομία.

Η απόφαση της Ιταλίας να καταλάβει την περιοχή της Τριπολίτιδας βρήκε αντίθετη την οθωμανική κυβέρνηση η οποία ωστόσο δεν μπορούσε να το αποτρέψει. Παρ' όλα αυτά, η Ε.Ε.Π. αποφάσισε να προχωρήσει σε αντίποινα και ένας αριθμός Οθωμανών αξιωματικών μετέβη στη Λιβύη ώστε να οργανώσουν αντάρτικο εναντίον Ιταλών²². Η κατάσταση αυτή οδηγεί τον Κεμάλ στην απόφαση να μεταβεί στο μέτωπο του πολέμου. Ωστόσο τα προβλήματα υγείας του δεν του επέτρεψαν να συμμετάσχει στις συγκρούσεις, ενώ στη συνέχεια αναγκάζεται να ζητήσει περαιτέρω ιατρική βοήθεια στη Βιέννη.

²¹ (Lewis Τόμος Ι 2001: 451-453).

²² 50 αξιωματικοί με την καθοδήγηση του ταγματάρχη Εμβέρ πήγαν ως εθελοντές για να ενισχύσουν την αντίσταση η οποία είχε εκδηλωθεί από το θρησκευτικό τάγμα Σανουσίγια. Κατάφεραν να δημιουργήσουν πρόβλημα στα ιταλικά στρατεύματα και να τα εμποδίσουν να εισέλθουν στην ενδοχώρα. Αυτό το γεγονός ανάγκασε τους Ιταλούς να διευρύνουν το μέτωπο του πολέμου βομβαρδίζοντας τα Δαρδανέλια και ύστερα στράφηκαν και κατέλαβαν τα Δωδεκάνησα το Μάιο του 1912. (Zürcher, 2004: 161).

ΗΤΤΑ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ, Α΄ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΚΑΙ ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ

Στις 13 Μαρτίου 1912 η Σερβία και η Βουλγαρία συμμάχησαν να μοιράσουν εκ των προτέρων τα εδάφη της Οθωμανικής που θα καταλάμβαναν σε περίπτωση φυσικά που κέρδιζαν τον πόλεμο. Στις 29 Μαΐου 1912 ακολούθησε και η συμμαχία ανάμεσα στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία και στη συνέχεια στις 27 Σεπτεμβρίου συμμάχησε και το Μαυροβούνιο με την Σερβία και τη Βουλγαρία. Αυτές οι κινήσεις των βαλκανικών κρατών έπεισαν την ετοιμόρροπη οθωμανική κυβέρνηση για την ανάγκη να διευθετήσει τα προβλήματα που είχε με την Ιταλία αρχικά και στη συνέχεια με την Αλβανία. Έτσι στις 4 Σεπτεμβρίου 1912 έγινε διακανονισμός με την Αλβανία και στις 15 Οκτωβρίου η Οθωμανική Αυτοκρατορία υπέγραψε σύμφωνο με την Ιταλία με το οποίο αναγκάστηκε να αποσύρει τα στρατεύματα της από την Κυρηναϊκή της Λιβύης. Έτσι ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος²³ ξέσπασε και η Οθωμανική Αυτοκρατορία ηττήθηκε κατά κράτος από τις τέσσερις συνασπισμένες Βαλκανικές δυνάμεις. Η Θεσσαλονίκη ενσωματώθηκε στο ελληνικό κράτος, το Μοναστήρι πέρασε στην κυριαρχία των Σέρβων και η Αδριανούπολη πολιορκούνταν σφοδρά από τους Βουλγάρους²⁴. Ειδικά οι τελευταίοι κατάφεραν να φτάσουν μέχρι έξω από την Κωνσταντινούπολη.

Όταν ο Κεμάλ επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος είχε τελειώσει και τα εδάφη της Μακεδονίας, της Θράκης και του Κοσσυφοπεδίου είχαν μοιραστεί μεταξύ των βαλκανικών κρατών. Μέσα σε ένα πολύ μικρό χρονικό διάστημα η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε χάσει τα ευρωπαϊκά εδάφη της. Η Κωνσταντινούπολη κατακλύστηκε από πρόσφυγες Μουσουλμάνους από όλα τα

²³ Ο Α΄ Βαλκανικός Πόλεμος ξέσπασε μεταξύ της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των συνασπισμένων Βαλκανικών κρατών. Ο ελληνικός στρατός κατάφερε να καταλάβει μετά από σκληρές μάχες τη Δυτική Μακεδονία, μέρος της Κεντρικής Μακεδονίας και τη Θεσσαλονίκη. Επιπλέον, τη Νότια και Βόρεια Ήπειρο και τα νησιά του Αιγαίου πλην των Δωδεκανήσων που τα κατείχαν οι Ιταλοί. Οι Σέρβοι με τη σειρά τους κατέλαβαν την περιοχή των Σκοπίων και μέρος της Βόρειας Μακεδονίας, το Κοσσυφοπέδιο και ένα μέρος της Βόρειας Αλβανίας μαζί με τους Μαυροβούνιους. Οι Βούλγαροι πολιορκήσαν την Αδριανούπολη και μετά από σκληρές μάχες την κατέλαβαν. Έφτασαν μέχρι έξω από την Κωνσταντινούπολη. Επίσης, κατέλαβαν τη Δυτική Θράκη, την Ανατολική Μακεδονία και προωθήθηκαν μέχρι τη Θεσσαλονίκη. Βασικό ρόλο διαδραμάτισε η νίκη των ελληνικών ναυτικών δυνάμεων στο Αιγαίο και η αποκοπή των οθωμανικών θαλάσσιων δυνάμεων, διότι δεν μπόρεσαν να εφοδιάσουν τα αμυνόμενα οθωμανικά στρατεύματα. Η συνθήκη ειρήνης υπογράφηκε μεταξύ των εμπόλεμων υπογράφηκε στο Λονδίνο στις 30 Μαΐου 1913. «Encyclopedia Britannica – Balkan Wars» <https://www.britannica.com/topic/Balkan-Wars>. (προβολή: 31/5/2017).

²⁴ Το οθωμανικό σχέδιο επιχειρήσεων σε περίπτωση επίθεσης από τις βαλκανικές δυνάμεις προέβλεπε, αμυντικό πόλεμο και υποχώρηση προς την Ανατολική Θράκη και κάποιες μονάδες προς την Αλβανία. Ωστόσο, ο Οθωμανικός στρατός πολέμησε σε όλα τα μέτωπα και ουσιαστικά καταστράφηκε. (Zürcher, 2004: 162).

Βαλκάνια. Μέσα σε αυτούς τους πρόσφυγες ήταν και η μητέρα του, η αδερφή του και ο άνδρας της. Ήταν μια δύσκολη στιγμή για την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Παρ' όλα αυτά το γενικό επιτελείο του οθωμανικού στρατού ετοίμαζε σχέδια υπεράσπισης της Κωνσταντινούπολης. Ο Μουσταφά Κεμάλ τοποθετήθηκε στη χερσόνησο της Καλλίπολης, στα Δαρδανέλια. Αυτό το σημείο ήταν πολύ σημαντικό διότι απέτρεπε την είσοδο εχθρικών πλοίων στη θάλασσα του Μαρμαρά και τους απέκλειε τη δυνατότητα να αποβιβάσουν στρατεύματα ή να πολιορκήσουν την Κωνσταντινούπολη²⁵.

Καθώς λοιπόν ο Μουσταφά Κεμάλ βρισκόταν στα Δαρδανέλια, ο Εμβέρ επέστρεφε από τη Λιβύη όπου είχε οργανώσει αντάρτικο εναντίον των Ιταλών. Μόλις επέστρεψε τέθηκε επικεφαλής ενός κινήματος το οποίο οδήγησε σε πραξικόπημα. Στις 23 Ιανουαρίου μια ομάδα μελών της ΕΕΠ εισέβαλε στην αίθουσα όπου συνεδρίαζε το υπουργικό συμβούλιο και σκότωσε τον υπουργό πολέμου²⁶.

Το πραξικόπημα αυτό είχε λαϊκή απήχηση καθώς οι συνεχείς ήττες και αναμενόμενη πτώση την Αδριανούπολης είχε προκαλέσει ποικίλα συναισθήματα. Η Αδριανούπολη παρά ταύτα έπεσε στα χέρια των Βουλγάρων στις 26 Μαρτίου 1913 και μάλιστα διαπράχθηκαν εκεί αποτρόπαια εγκλήματα. Τελικά το πραξικόπημα δεν κατάφερε να αποτρέψει την κατάληψη της πόλης. Αργότερα όμως τον Ιούλιο ξεκίνησε ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος²⁷ μεταξύ των πρώην συμμάχων εναντίον των Βουλγάρων. Τότε βρήκε και την ευκαιρία να εξαπολύσει επίθεση ο ίδιος ο Εμβέρ μετά από εκκλήσεις του προς την κυβέρνηση που δεν εισακούστηκαν, εναντίον των Βουλγάρων και να καταλάβει την Αδριανούπολη.

²⁵ (Βόλκαν-Ίτσκοβιτς, 2005 : 132-133)

²⁶ Αυτό το πραξικόπημα έγινε επειδή οι πραξικοπηματίες ήταν αντίθετοι στην εκχώρηση της Αδριανούπολης στους Βουλγάρους. Όταν συνειδητοποίησαν ότι η κυβέρνηση του Κιαμίλ Πασά θα διαπραγματευόταν με τους Βουλγάρους, αποφάσισαν να δράσουν και αφού εισέβαλαν στην αίθουσα που συνεδρίαζε η κυβέρνηση σκότωσαν τον υπουργό πολέμου και κράτησαν αιχμαλώτους τα υπόλοιπα μέλη της κυβέρνησης. Με αυτό τον τρόπο ήθελαν να αναγκάσουν τον Κιαμίλ Πασά να παραιτηθεί όπως και έπραξαν. . (Zürcher, 2004: 163).

²⁷ Ο Β' Βαλκανικός Πόλεμος άρχισε ακήρυχτος τη νύχτα της 16^{ης} προς 17^{ης} Ιουνίου του 1913 με την ξαφνική επίθεση των Βουλγάρων εναντίον των Ελλήνων και των Σέρβων. Ήδη πρωτότερα είχε υπάρξει συμμαχία μεταξύ Ελλάδας-Σερβίας λόγω της επιθετικότητας της Βουλγαρίας. Οι επιθέσεις των Βουλγάρων ανακόπηκαν και οι Έλληνες και Σέρβοι κατέλαβαν διάφορα τμήματα βουλγαρικού εδάφους. Ειδικά η Ελλάδα είχε τα μεγαλύτερα οφέλη επειδή κατάφερε να εκδιώξει τους Βουλγάρους από την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη και κάποια εδάφη στο εσωτερικό της Βουλγαρίας. Οι Σέρβοι κατάφεραν να φτάσουν 80 χιλ. μακριά από τη Σόφια. Τότε βρήκαν ευκαιρία να επιτεθούν και οι Ρουμάνοι εναντίον της Βουλγαρίας και να καταλάβει την περιοχή της Δοβρουτσάς και μεγάλο τμήμα του βουλγαρικού εδάφους με αποτέλεσμα να βρεθούν 30 χιλ. από τη Σόφια. Τέλος, οι Οθωμανοί επιτέθηκαν εναντίον τους και κατέλαβαν την Αδριανούπολη και την επαρχία γύρω από εκείνη. Στις 28 Ιουλίου 1913, υπογράφηκε συνθήκη ειρήνης μεταξύ των εμπόλεμων και η Βουλγαρία παραχώρουσε μέρος της Μακεδονίας στην Ελλάδα και τη Σερβία, τη Σιλιστρία στη Ρουμανία και Αδριανούπολη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. «Encyclopedia Britannica – Balkan Wars» <https://www.britannica.com/topic/Balkan-Wars>. (προβολή: 31/5/2017).

Μετά και από αυτό το γεγονός μια ομάδα αξιωματικών οι οποίοι ήταν αντίθετοι στην ΕΕΠ επιτέθηκαν και δολοφόνησαν το νέο μεγάλο βεζίρη Μαχμούτ Σεβκέτ, ο οποίος προσπάθησε να ξεκινήσει διαπραγματεύσεις με τη Βουλγαρία ώστε να διευθετηθεί το πρόβλημα. Μετά από αυτό οι αξιωματικοί αυτοί συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν²⁸. Επίσης, μετά τη δολοφονία η ΕΕΠ κήρυξε δικτατορία. Πλέον η χώρα κυβερνιόταν από την τριανδρία Εμβέρ, Ταλαάτ, Τζεμάλ. Αυτοί οι τρεις ηγέτες θα οδηγούσαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο ως σύμμαχο της Γερμανίας. Κανένας δεν μπορούσε να μιλήσει με τον Εμβέρ και κανένας δεν μπορούσε να τον κακολογήσει. Ο Μουσταφά Κεμάλ όμως συνέχιζε να τον κατακρίνει για τις πράξεις του. Όταν πια έληξε ο πόλεμος και οι σχέσεις εξομαλύνθηκαν με τη Βουλγαρία προτάθηκε στο Μουσταφά Κεμάλ να αναλάβει στρατιωτικός ακόλουθος στη Σόφια υπό το Φετχί Οκιάρ, ο οποίος ήταν παλιός του φίλος²⁹. Ο εθνικισμός της Ε.Ε.Π. είχε φτάσει στα ύψη καθώς από υπερασπιστής του συντάγματος, ανέλαβε η ίδια την εξουσία πραξικοπηματικά. Ο εντεινόμενος φόβος διαμελισμού της αυτοκρατορίας ήδη από την ισλαμική αντεπανάσταση και οι συνεχόμενοι πόλεμοι οι οποίοι στέρησαν τη χώρα από πολλά εδάφη είχαν πανικοβάλλει τα μέλη της επιτροπής³⁰.

Καθώς ο Κεμάλ βρισκόταν στη Σόφια, η νέα κυβέρνηση της Τριανδρίας ετοιμαζόταν για την είσοδο στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο³¹. Ο Κεμάλ πίστευε ότι αυτή η συμμαχία και η είσοδος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον πόλεμο θα διέλυε τη

²⁸ Η δολοφονία του μεγάλου Βεζίρη Μαχμούτ Σεβκέτ Πασά από υποστηρικτές του κόμματος Ελευθερίας και Συνεννόησης στις 11 Ιουνίου 1913 άλλαξε τα πράγματα. Μετά από αυτό το γεγονός πραγματοποιήθηκαν αθρόες συλλήψεις και πολλοί καταδικάστηκαν σε θάνατο. Τότε εισήλθαν και στην κυβέρνηση και η τριανδρία (Εμβέρ-Τζεμάλ-Ταλαάτ) των ατόμων που θα σημάδευαν την πορεία της Αυτοκρατορίας. (Zürcher, 2004: 166).

²⁹ Τα Βαλκανικά κράτη δεν μπορούσαν να συμφωνήσουν μεταξύ τους για τη διανομή των εδαφών και έτσι ξεκίνησε ο Β' Βαλκανικός πόλεμος. Σε αυτόν η Οθωμανική Αυτοκρατορία υπό τον Εμβέρ πασά επιτέθηκε αιφνιδιαστικά κατά της Βουλγαρίας και κατέλαβε την Αδριανούπολη. Μετά από αυτό ο Εμβέρ ήταν πια ο απόλυτος κυρίαρχος και δεν μπορούσε κανείς να τον αμφισβητήσει. (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 :134-135)

³⁰ Η ανακήρυξη της βουλγαρικής ανεξαρτησίας στις 5 Οκτωβρίου 1908 και η προσάρτηση της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στην Αυστρία αύξησε τον εθνικισμό των Νεοτούρκων, οι οποίοι άρχισαν να μπούκοτάρουν τα αυστριακά προϊόντα. Αυτή ήταν η πρώτη αντίδραση στο φόβο τους να μη διαμελισθεί η Αυτοκρατορία. (Μούδουρος, 2012: 56-57).

³¹ Πολεμική σύρραξη που διεξήχθη στο διάστημα 1914-1918 και στην οποία συμμετείχαν 2 μεγάλοι συνασπισμοί κρατών. Από τη μία πλευρά ήταν οι Κεντρικές Αυτοκρατορίες, δηλαδή η Γερμανία, η Αυστροουγγαρία, η Βουλγαρία και η Οθωμανική Αυτοκρατορία. Από την άλλη πλευρά ήταν η Αντάντ, δηλαδή η Αγγλία, η Γαλλία, η Ρωσία, η Σερβία και η Ιταλία καθώς δεν συμμετείχε από την αρχή διότι αμφιταλαντευόταν και εισήλθε στον πόλεμο στις 23 Μαΐου 1915. Επιπλέον, αργότερα στις 27 Αυγούστου 1916 η Ρουμάνια εισήλθε στον πόλεμο και εκείνη και η Ελλάδα στις 2 Ιουλίου 1917 κήρυξε τον πόλεμο στις Κεντρικές Αυτοκρατορίες μετά από ουδετερότητα τριών ετών. Τέλος, οι ΗΠΑ εισήλθαν στον πόλεμο με το πλευρό της Αντάντ στις 6 Απριλίου και αναπτέρωσαν το ηθικό των συμμάχων μετά από αλλεπάλληλες ήττες. Ο Α' Παγκόσμιος πόλεμος έληξε με ήττα των Κεντρικών Αυτοκρατοριών και κατάρρευση τους. Υπογράφηκαν συμφωνίες ειρήνης με τις δυνάμεις της Αντάντ. Στις Βερσαλλίες στις 28 Ιουνίου 1919 με τη Γερμανία, στο Σεν Ζερμαίν-αν-λε στις 10 Σεπτεμβρίου 1919 με την Αυστρία, με την Ουγγαρία στο Μεγάλο Τριανόν στις 4 Ιουνίου 1920, με τη Βουλγαρία στο Νεϊγύ στις 27 Νοεμβρίου 1919 και με την Οθωμανική Αυτοκρατορία στις Σέβρες στις 10 Αυγούστου 1920. Οι ηττημένοι έχασαν

χώρα διότι δεν ήταν έτοιμη για ένα μακροχρόνιο πόλεμο και φυσικά δε θεωρούσε λόγω και της παλιότερης αντιπαράθεσης με τον Εμβέρ ότι εκείνος είναι ο κατάλληλος ηγέτης για κάτι τέτοιο. Παρ' όλα αυτά, η Οθωμανική Αυτοκρατορία εισήλθε στον πόλεμο και ξεκίνησε μια εκστρατεία στην Υπερκαυκασία εναντίον της Ρωσίας, αφού προηγουμένως οι Ρώσοι είχαν εκστρατεύσει εναντίον τους. Αυτή η εκστρατεία ήταν ιδέα του Εμβέρ, ώστε να μπορέσει να προκαλέσει πλήγμα στη Ρωσία και φυσικά να αποκομίσει μεγαλύτερο κύρος για το πρόσωπο του. Όμως η εκστρατεία δεν εξελίχθηκε καλά λόγω του δυνατού κρύου το οποίο προκάλεσε υπερβολικές απώλειες. Ο Κεμάλ είχε κατακρίνει αυτή την ενέργεια ως παρακινδυνευμένη θεωρώντας ότι δε θα διέφερε και πολύ από την καταστροφή που υπέστη ο Ναπολέοντας. Αμέσως μετά την ήττα ο Εμβέρ επέστρεψε στην Κωνσταντινούπολη και διόρισε τον υπασπιστή του στη θέση του. Το ηθικό του στρατού άρχισε να πέφτει και η Ρωσία άρχισε να διαμαρτύρεται στους συμμάχους της ότι δεν μπορεί να αντέξει τις επιθέσεις τριών κρατών και ζήτησε τη βοήθεια των άλλων δυνάμεων της Αντάντ. Έτσι ξεκίνησαν τα σχέδια ώστε να γίνει κάποια επίθεση εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η επίθεση αυτή αποφασίστηκε να πραγματοποιηθεί στη χερσόνησο της Καλλίπολης το Φεβρουάριο του 1915 , ώστε να μπορέσουν να φτάσουν στην πρωτεύουσα και να την καταλάβουν για να μείνουν ανοιχτά τα στενά³².

Ο Μουσταφά Κεμάλ είχε προβλέψει ότι θα συνέβαινε κάτι τέτοιο και είχε κάνει τις απαραίτητες προετοιμασίες. Επέστρεψε από τη Σόφια μετά από αρκετή προσπάθεια και του ανατέθηκε η διοίκηση μιας μεραρχίας που στάλθηκε στην Καλλίπολη. Εκεί λοιπόν θα καταφέρει να νικήσει τους Βρετανούς και τους συμμάχους τους, με μεγάλες απώλειες φυσικά αλλά στα μάτια των Τούρκων θα ηρωοποιηθεί. Ο ίδιος θα λάβει ένα μέρος της δόξας που αποζητούσε χρόνια³³. Την πρώτη Απριλίου 1916 προήχθη σε υποστράτηγο και αφού είχε αναλάβει τη διοίκηση του 16^{ου} σώματος στρατού μετατέθηκε στις 27 Φεβρουαρίου 1916 στο Ντιγιάρμπακιρ. Για ακόμα μια

πολλά εδάφη και τους επιβλήθηκαν πολεμικές αποζημιώσεις. «Encyclopedia Britannica – World War I» <https://www.britannica.com/event/World-War-I> . (πρόσβαση: 31/5/2017).

³² Η επίθεση αυτή ήταν αρκετά παρακινδυνευμένη αλλά κανένας δεν μπόρεσε να προβλέψει πόσο άσχημα θα εξελισσόταν. Οι σύμμαχοι πίστευαν ότι είναι η χρυσή ευκαιρία για να χτυπήσουν τη Γερμανία στα νώτα της καθώς είχε δημιουργηθεί στασιμότητα στο δυτικό μέτωπο. (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 :153-154)

³³ Του ανατέθηκε η διοίκηση της 19^{ης} Μεραρχίας στη Ραιδεστό που τότε σχηματιζόταν και ετοιμαζόταν να μετακινηθεί στα θέατρα του πολέμου. Ωστόσο μεταφέρθηκε στην Καλλίπολη γιατί ξέσπασε η επίθεση της Αντάντ για την κατάληψη των Δαρδανελίων. Εκεί απέκτησε μεγάλη φήμη διότι κατάφερε να σώσει την Οθωμανική πρωτεύουσα από την κατάληψη. Ήταν μια σπουδαία νίκη η οποία έκανε περήφανους όλους τους Τούρκους. (Lewis Τόμος Ι 2001: 487).

φορά κατάφερε να αποκτήσει φήμη με την ανακατάληψη του Μους και του Μπιτλίζ, στις 8 Αυγούστου 1916³⁴.

Μετά και αυτές τις επιτυχίες του διορίστηκε διοικητής του νέου 7^{ου} σώματος στρατού, που αποτελούσε μέρος της νεοσυσταθείσας Ομάδας Στρατού Yıldırım στη Συρία υπό τις διαταγές του Γερμανού στρατηγού Φάλκενχαϊμ, που σκοπό είχε να ανακαταλάβει τη Βαγδάτη από τους Άγγλους. Την τελευταία στιγμή όμως και μετά από προτροπή του ίδιου του Γαζή ο Φάλκενχαϊμ μεταπείσθηκε για το ανώφελο του εγχειρήματος αυτού που το μόνο που θα κατάφερνε ήταν να διαλύσει τη στρατιά. Στις 20 Σεπτεμβρίου 1917, γράφει στον Εμβέρ μια επιστολή όπου υποστήριζε ότι οι δεσμοί ανάμεσα στην οθωμανική κυβέρνηση και τον τουρκικό λαό βρίσκονταν σε μεγάλη δοκιμασία. Περιέγραφε τη διαφθορά των κυβερνητικών υπαλλήλων, κατηγορούσε τους πάντες για δωροληψίες. Έκανε επίσης λόγο για την κατάρρευση του διοικητικού μηχανισμού, των δικαστηρίων και της οικονομίας και υποστήριζε την αποφυγή παράτασης του πολέμου, ο οποίος οδηγούσε την Οθωμανική Αυτοκρατορία να γίνει κατ' ουσίαν γερμανική αποικία³⁵.

Στις 7 Αυγούστου του 1918 διορίζεται στρατιωτικός διοικητής στη Συρία. Όταν έφτασε εκεί χάρηκε διότι στην ίδια στρατιά βρίσκονταν και οι δύο φίλοι του, Ισμέτ και Αλή Φουάτ. Στη Συρία και την Παλαιστίνη αντιμετώπισε το Βρετανό στρατηγό Άλενμπι. Κατάφερε να ανασυντάξει τις δυνάμεις του και να υποχωρήσει διότι οι Άγγλοι είχαν πλεονέκτημα έναντι των Τούρκων. Μετά την κατάρρευση του μετώπου του ανατέθηκε η διοίκηση της 4^{ης}, 6^{ης}, 7^{ης} στρατιάς από τον Λίμαν Φον Σάντερς που ήταν ο ανώτατος διοικητής. Υποχώρησε προς το Χαλέπι ώστε να μπορέσει να συγκρατήσει τους Άγγλους από το να εισέλθουν στην Ανατολία. Ο πόλεμος συνεχίστηκε μέχρι τις 25-26 Οκτωβρίου 1918 όπου και επέτυχε να ανακόψει την προέλαση του εχθρού. Η υπογραφή της εκεχειρίας στις 31 Οκτωβρίου 1918 στο Μούδρο³⁶ τον βρήκε καθώς πάλευε να οργανώσει την άμυνα στα βόρεια του

³⁴ Ο Ισμέτ ήταν ένα άτομο εγκρατές. Θρησκευόμενος και εξαρτημένος από τις ιδέες των άλλων, δεν έπινε αλκοόλ, ήταν παντρεμένος και πιστός σύζυγος και σοβαρός. Σε αντίθεση ο Κεμάλ δεν θρήσκος, είχε πολυτάραχη σεξουαλική ζωή, ανεξάρτητος και ιδιοφυία στην πολιτική και στρατιωτική τέχνη. (Βόλκαν-Τσκοβίτς, 2005 : 174).

³⁵ (Βόλκαν-Τσκοβίτς, 2005 :176-179).

³⁶ Η ανακωχή που υπογράφηκε στο Μούδρο της Λήμνου ανάμεσα στο Βρετανό ναύαρχο Κάλθορν και μια οθωμανική αντιπροσωπεία υπό τον Χουσεΐν Ραούφ Μπέη, υπουργό Ναυτικών αποτέλεσε το τέλος του πολέμου. Οι όροι της ανακωχής ήταν ιδιαίτερα σκληροί και περιελάμβαναν μεταξύ άλλων, κατοχή των Στενών, έλεγχο εκ μέρους της Αντάντ όλων των τηλεγραφικών γραμμών, την αποστράτευση και τον αφοπλισμό των οθωμανικών στρατευμάτων, την παράδοση των οθωμανικών στρατευμάτων που βρίσκονταν ακόμα στα αραβικά μέτωπα, την απελευθέρωση όλων των αιχμαλώτων, την αποχώρηση των γερμανικών και αυστριακών στρατευμάτων από τη χώρα. Επιπλέον, υποχρεούνταν να αποδεχτεί δύο ακόμα δυσβάσταχτους όρους. Ο ένας ανέφερε ότι η Αντάντ έχει δικαίωμα να επέμβει στρατιωτικά και να καταλάβει κάθε περιοχές της χώρας αν πιστεύει ότι απειλείται και ο

Χαλεπίου. Αμέσως μετά διορίστηκε διοικητής ολόκληρης της Ομάδας Στρατού Yildirim, καθώς οι Γερμανοί άρχισαν να εγκαταλείπουν τη χώρα³⁷.

Παράλληλα, πέρα από τα πολεμικά μέτωπα, η Ε.Ε.Π. μέσω μιας οργάνωσης που είχε ιδρύσει και η οποία ονομάστηκε *Ειδική Οργάνωση (Teşkilat-ı Mahsusa)* διεξήγαγε διώξεις εναντίον των μη μουσουλμανικών πληθυσμών και κυρίως εναντίον των Ελλήνων και των Αρμενίων. Οι Νεότουρκοι και οι σύμμαχοί τους δεν τους εμπιστεύονταν διότι κατείχαν πλούτο και βρίσκονταν σε περιοχές οι οποίες θεωρούνταν ότι είναι κοντά στον εχθρό. Εξάλλου το ζητούμενο ήταν η ανάπτυξη της τουρκικής αστικής τάξης μέσω του μπουκοτάζ των ελληνικών και αρμενικών προϊόντων. Οι περιουσίες των μη μουσουλμάνων πέρασαν σε χέρια Τούρκων και Κούρδων επιχειρηματιών ή μεγαλογαιοκτημόνων. Αυτές οι πράξεις κατακρίθηκαν από το Μουσταφά Κεμάλ ο οποίος θεωρούσε ότι είναι πράξεις οι οποίες βλάπτουν το κύρος της χώρας και του έθνους³⁸.

Αμέσως μετά την εκχειρία η ηγετική τριάδα των Εμβέρ, Ταλαάτ, Τζεμάλ εγκαταλείπουν τη διακυβέρνηση της χώρας και φεύγουν με ένα γερμανικό πλοίο από τη Μαύρη Θάλασσα. Ο Μουσταφά ανακαλείται στην Κωνσταντινούπολη και η στρατιά του διαλύεται. Ονειρευόταν να γίνει υπουργός πολέμου, δεν έγινε όμως και ο Ιζέτ πασάς που ήταν μεγάλος βεζίρης τον καθησύχασε λέγοντας του ότι θα τον χρησιμοποιήσει αργότερα. Παράλληλα είχε προσπαθήσει να έρθει σε επαφή και με το Σουλτάνο ώστε να καταφέρει να τον πείσει ότι θα πρέπει να συμπεριληφθεί στο νέο κυβερνητικό σχήμα, αλλά μάταια. Στο αποχαιρετιστήριο γεύμα προς τιμήν των Γερμανών αξιωματικών, ο Μουσταφά διακηρύσσει ότι ο πόλεμος εναντίον των συμμάχων μπορεί να έχει τελειώσει, αλλά ο πόλεμος για την τουρκική ανεξαρτησία μόλις άρχισε. Ο Μουσταφά Κεμάλ μαζί με τον Αλί Φουάτ συνέλαβαν την ιδέα να ξεκινήσουν ένα εθνικιστικό κίνημα από την Ανατολία με εγκατάσταση μιας νέας κυβέρνησης στην Άγκυρα³⁹.

άλλος έδινε τη δυνατότητα να παρέμβει στρατιωτικά στις αρμενικές επαρχίες αν καταλύοταν ο νόμος. (Zürcher, 2004: 192).

³⁷ Έφτασε στην Κωνσταντινούπολη στις 13 Νοεμβρίου 1918, καθώς η ομάδα του διαλύθηκε και ο ίδιος ανακλήθηκε στην πρωτεύουσα. Την ημέρα που έφτασε, αφίχθη και ο στόλος της Αντάντ. (Lewis Τόμος I 2001: 489).

³⁸ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο μετέπειτα πρόεδρος της τουρκικής δημοκρατίας Τζελάλ Μπαγιάρ ο οποίος ως γενικός γραμματέας της περιοχής της Σμύρνης ήταν υπεύθυνος για το μπουκοτάζ των ελληνικών επιχειρήσεων και τις διώξεις του ελληνικού πληθυσμού στην περιοχή εκείνη. Παράλληλα είχε διαδραματίσει και ενεργό ρόλο στην αναγκαστική μετεγκατάσταση των Ελλήνων της περιοχής. (Μούδουρος, 2012: 68-69).

³⁹ (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 :186-191).

ΡΗΞΗ ΜΕ ΤΟ ΣΟΥΛΤΑΝΟ - ΕΓΚΑΘΙΔΡΥΣΗ ΝΕΑΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ – ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Ο μεγάλος ασθενής της Ευρώπης φαινόταν έτοιμος να διαμελιστεί μετά τη συμφωνία του Μούδρου στις 31 Οκτωβρίου 1918. Την εξουσία αναλαμβάνει ο σουλτάνος Μεχμέτ Βαχιντεντίν στις 21 Δεκεμβρίου του 1918, αφού πρώτα η κυβέρνηση των Νεοτούρκων κατέρρευσε. Διαλύει τη Βουλή και δημιουργεί νέα κυβέρνηση, η οποία έχει ως στόχο να αποθαρρύνει κάθε εθνικιστική κίνηση εναντίον των συμμαχικών δυνάμεων, πιστεύοντας ότι με αυτό τον τρόπο θα καταφέρει να απομειώσει τη διάλυση της Αυτοκρατορίας και θα έχει όσο το δυνατόν περισσότερα οφέλη⁴⁰. Αυτό όμως που ενδιέφερε περισσότερο το σουλτάνο ήταν να σώσει τη θέση του και να γίνει αρεστός στους συμμάχους. Στο μεταξύ οι συμμαχικές δυνάμεις στις 8 Δεκεμβρίου 1918 εισήλθαν στην Κωνσταντινούπολη και εγκατέστησαν το αρχηγείο τους⁴¹.

Αμέσως μετά, οι γαλλικές δυνάμεις προήλασαν από τη Συρία στην Κιλικία και την περιοχή των Αδάνων. Οι βρετανικές δυνάμεις κατέλαβαν τα Δαρδανέλια, το Γκαζιαντέπ, τη Σαμψούντα, τις σιδηροδρομικές γραμμές της Ανατολίας. Οι ιταλικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στην Αττάλεια και κατέλαβαν τη γύρω περιοχή. Επιπλέον διεκδικούσαν και την περιοχή γύρω από τη Σμύρνη. Στις 2-15 Μαΐου 1919 οι Έλληνες αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη διότι εκεί υπήρχε ισχυρή ελληνική παρουσία. Ξεκαθάρισαν ότι η κατάληψη της πόλης δε θα ήταν προσωρινή. Αυτή η κίνηση κατάφερε να ξεσηκώσει ένα μέρος των Τούρκων των παραλίων αλλά ο τουρκικός λαός δεν έδειχνε να ενδιαφέρεται για τα τεκταινόμενα καθώς είχε κουραστεί και αποδεκατιστεί από τους συνεχείς πολέμους και το μόνο που τον ενδιέφερε ήταν η ηρεμία και η ειρήνη. Παρ' όλη την πίεση που ασκούσαν οι συμμαχικές δυνάμεις, ο σουλτάνος συνέχιζε να καταδιώκει τους εθνικιστές καθώς θεωρούσε εκτός των άλλων ότι ήταν και υπεύθυνοι για την κατάρρευση της Αυτοκρατορίας⁴².

⁴⁰ Οι έκτες και τελευταίες εκλογές διεξήχθησαν το Δεκέμβριο του 1919. (Lewis Τόμος II 2002: 89).

⁴¹ Στις 8 Φεβρουαρίου εισήλθε στην Κωνσταντινούπολη ο Γάλλος στρατηγός Franchet d' Esperey, καβάλα πάνω σε ένα λευκό άλογο, όπως και ο Μωάμεθ πριν 5 αιώνες, το οποίο το του είχαν δώσει ντόπιοι Έλληνες. (Dumont, 1998: 23).

⁴² Η απόβαση των Ελλήνων στη Σμύρνη το Μάιο του 1919 ήταν κάτι το οποίο δεν μπορούσαν να αποδεχτούν διότι θεωρούσαν ότι ήταν ένας γειτονικός λαός και υποτελής μέχρι πρότινος. Αντ' αυτού μπορούσαν να ανεχθούν την κατάληψη απομακρυσμένων επαρχιών που κατοικούνταν από άλλα έθνη ακόμα και την κατάληψη τη ίδιας της πρωτεύουσας από τις μεγάλες δυνάμεις. (Lewis Τόμος I 2001: 477-480).

Εκείνη την περίοδο στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας είχαν ξεσπάσει ταραχές μεταξύ Μουσουλμάνων και Χριστιανών και οι Άγγλοι είχαν απειλήσει την κυβέρνηση του σουλτάνου ότι αν αυτές δεν σταματήσουν θα αναγκαστούν να επέμβουν οι ίδιοι. Αυτό το γεγονός θορύβησε την κυβέρνηση και αναγκάστηκε να δράσει. Μεγάλος Βεζίρης στη είχε αναλάβει ο Νταμάτ Φερίτ Πασάς και έψαχνε να βρει ένα αξιόπιστο πρόσωπο να του αναθέσει το δύσκολο έργο της αποκατάστασης της τάξης το οποίο όμως να μην έχει δεσμούς με την Ε.Ε.Π.. Έτσι προτάθηκε το όνομα του Μουσταφά Κεμάλ. Η αντιζηλία με τον Εμβέρ ήταν φανερή και αυτό ήταν κάτι το οποίο βοήθησε σε αυτή την περίπτωση. Του δινόταν απεριόριστη εξουσία σε δύο στρατιωτικά σώματα και πέντε επαρχίες. Στις 19 Μαΐου 1919, ο Μουσταφά Κεμάλ αποβιβάστηκε στη Σαμψούντα με διαταγές από την κυβέρνηση να επιβλέψει τον αφοπλισμό των τουρκικών δυνάμεων στην περιοχή εκείνη, να αφοπλίσει και να διαλύσει τις στρατιωτικές δυνάμεις και να επιβάλλει την τάξη⁴³. Ωστόσο, μόλις αποβιβάστηκε ξεκίνησε να δημιουργεί επαφές με αντιστασιακές ομάδες. Οι δυνάμεις αυτές πίστευαν ότι αφού ο Κεμάλ κατείχε πολλά αξιώματα και μάλιστα το βαθμό του στρατηγού θα ήταν εξουσιοδοτημένος από το σουλτάνο⁴⁴. Καθ' όλη τη διάρκεια όμως που βρισκόταν στην Ανατολία συνωμοτούσε εναντίον του σουλτάνου και προσπαθούσε να συγκεντρώσει τους διοικητές και να ξεκινήσει κάποια αντίσταση. Επιπλέον, από τις περιοχές όπου περνούσε γινόταν δεκτός με χαρά από τους ντόπιους. Αυτό όμως ερχόταν σε αντίθεση με τη δουλειά που του είχαν αναθέσει στην πρωτεύουσα⁴⁵. Σε αυτές τις περιοχές συνάντησε και άλλους αξιωματικούς όπως το Ρεφέντ Μπέλε στη Σεβάστεια και τον Κιαζίμ Καραμπεκίρ στο Ερζερούμ οι οποίοι ήταν αντίθετοι με την παράδοση του οπλισμού στις μεγάλες δυνάμεις. Βρήκε λοιπόν αμέσως πρόθυμους συνεργάτες⁴⁶. Η ηγεσία όμως, ενημερώθηκε για τις πράξεις του και τον κάλεσε να επιστρέψει στην Πόλη πράγμα το οποίο δεν έπραξε. Η άρνηση του αυτή εξόργισε την κυβέρνηση. Η καθαίρεση τώρα πια ήταν βέβαιη. Ωστόσο προτίμησε να παραιτηθεί από πριν. Τώρα πια του ήταν αναγκαία μια νέα ιδιότητα. Τη

⁴³ Ο Μεγάλος Βεζίρης στην αρχή δίσταζε διότι θεωρούσε το Μουσταφά Κεμάλ κακή επιλογή και ότι του δινόταν μεγάλη δύναμη την οποία δεν ήξεραν πως θα χρησιμοποιούσε. (Βόλκαν-Ίτσκοβιτς, 2005 : 207-208).

⁴⁴ Με την άφιξη του όμως εκεί, αντί να επιβλέψει την παράδοση των όπλων άρχισε να κάνει το αντίθετο και να προσπαθεί να έρθει σε συνεννόηση με τους εκεί αξιωματικούς του στρατού και τα τοπικούς εθνικιστές ώστε να συγκεντρώσει έμψυχο και άψυχο δυναμικό το οποίο θα χρησιμεύσει για τον αγώνα εναντίον των κατακτητών. Στις 21 Ιουνίου μαζί με τον Ραούφ, τον Αλή Φουάτ και Ρεφέντ συναντήθηκαν στην Αμάσεια και συνέταξαν μια εγκύκλιο μαζί με συνεννόηση που είχε υπάρξει εκ των προτέρων από τηλεγραφική συνομιλία με τον Κιαζίμ Καραμπεκίρ που βρισκόταν στο Ερζερούμ. (Zürcher, 2004: 210).

⁴⁵ (Dumont, 1998: 50).

⁴⁶ (Mango, 1999: 221).

βρήκε μέσω του *Συνδέσμου για την Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων της Ανατολικής Ανατολίας*. Ο σύνδεσμος αυτός είχε ιδρυθεί στο Ερζερούμ στις 3 Μαρτίου 1919⁴⁷.

Η *Ένωση Προάσπισης των Δικαιωμάτων της Ανατολικής Ανατολίας* συγκάλεσε στις 23 Ιουλίου συνέδριο εκπροσώπων από τις ανατολικές επαρχίες στο Ερζερούμ. Ο Μουσταφά Κεμάλ εκλέχτηκε πρόεδρος του συνεδρίου και διήυθυνε τις συζητήσεις⁴⁸. Το πιο σημαντικό επίτευγμα της Ένωσης ήταν ότι συνέταξε ένα κείμενο πολύ σημαντικό για τον εθνικό αγώνα που θα ακολουθούσε και το οποίο ονομάστηκε Εθνικό Σύμφωνο⁴⁹. Πριν όμως από αυτό το σημαντικό επίτευγμα είχε συνταχθεί καταστατικό που περιλάμβανε τις βασικές αρχές και αποφάσεις του συνεδρίου του Ερζερούμ⁵⁰. Το καταστατικό αμέσως ανακοινώθηκε στους πολίτες. Ήταν αρκετά σημαντικό διότι μέσω αυτού δημιουργήθηκε το Εθνικό Σύμφωνο⁵¹. Στις 4 Σεπτεμβρίου ακολούθησε ένα δεύτερο συνέδριο στη Σεβάστεια, όπου συμμετείχαν αντιπρόσωποι από όλη τη χώρα, αλλά δεν κατάφεραν να μαζευτούν πάνω από σαράντα άτομα λόγω των απειλών που είχε εκτοξεύσει ο Μεγάλος Βεζίρης για όσους προσέρχονταν⁵². Πάλι ο Μουσταφά Κεμάλ εξελέγη πρόεδρος και διεύθυνε τις συζητήσεις. Μετά από το συνέδριο, το όνομα της Ένωσης άλλαξε σε *Ένωση Προάσπισης των Δικαιωμάτων της Ανατολίας και της Ρούμελης* με μόνιμη επιτροπή αντιπροσώπων υπό τον Κεμάλ⁵³.

Το εθνικό κίνημα υποστηρίχτηκε και από μεγάλη μερίδα των προεστών και των γαιοκτημόνων. Αυτές οι δύο κατηγορίες ήταν που πριν ακόμα εμφανιστεί στην

⁴⁷ Το Δεκέμβριο του 1918 είχαν σχηματιστεί οι πρώτες αντιστασιακές ομάδες, οι οποίες λέγονταν *Εταιρείες για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων*. Αρχικά, εμφανίστηκαν στην Θράκη και στη Σμύρνη και ύστερα στην Ανατολία. (Βόλκαν-Τσκοβίτς, 2005 : 230).

⁴⁸ Οι συμμετέχοντες στο συνέδριο ήθελαν να προστατέψουν τις εστίες και τις περιουσίες τους από το χάος ου επικρατούσε και δεν είχαν τόσο σαφή εθνικά κριτήρια αλλά τοπικά κυρίως. Αλλά στο τέλος οι θέσεις του Μουσταφά Κεμάλ έγιναν θέσεις του συνεδρίου. (Dumont, 1998: 57).

⁴⁹ Το Εθνικό Σύμφωνο περιλάμβανε έξι άρθρα: 1) τα εδάφη με οθωμανική μουσουλμανική πλειοψηφία και ίδια φυλή αποτελούσαν ένα αδιαίρετο σύνολο. Οι περιοχές που κατοικούνταν από Άραβες, θα έπρεπε να επιλέξουν με δημοψήφισμα την τύχη τους. 2) Δημοψήφισμα επίσης θα έπρεπε να είναι και στα τρία βιλαέτια Βατούμ, Καρς, Αρδαχάν τα οποία άνηκαν στην Ρωσία για μεγάλο χρονικό διάστημα. 3) Με δημοψήφισμα θα καθοριζόταν και η τύχη της Δυτικής Θράκης. 4) Η ασφάλεια της πρωτεύουσας και της θάλασσας του Μαρμαρά έπρεπε να κατοχυρωθεί. Η εμπορική ναυσιπλοΐα ήταν κάτι το οποίο θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο διαπραγμάτευσης μεταξύ της Τουρκίας και των άλλων χωρών. 5) Τα δικαιώματα των μειονοτήτων θα κατοχυρώνονταν με βάση τις συμφωνίες που έχουν γίνει ανάμεσα στην Αντάντ και άλλα ευρωπαϊκά κράτη. 6) Η οικονομική, δικαστική και δημοσιονομική ανεξαρτησία θα έπρεπε να διασφαλιστεί πέρα από κάθε περιορισμό. (Zürcher, 2004: 198).

⁵⁰ (Ateş, 2001: 160-161).

⁵¹ (Mustafa Kemal Τόμος Ι 2009: 240-241).

⁵² Η κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης είχε θορυβηθεί αρκετά από τα συνέδρια αυτά και προσπαθούσε να απειλήσει όσους θα συμμετείχαν. Τελικά η απειλή της έπιασε και με το φόβο να υποστούν τις συνέπειες αποφάσισαν πολλά εξέχοντα μέλη να μην συμμετάσχουν. (Dumont, 1998: 60-61).

⁵³ Στη διάρκεια του συνεδρίου ο Κιαζίμ Καραμπεκίρ έλαβε εντολές από την κεντρική εξουσία να συλλάβει τον Κεμάλ και τον Ραούφ και να τους οδηγήσει στην Πόλη και να αναλάβει το πόστο του Κεμάλ, ως Γενικός Επιθεωρητής. Αυτός όμως παράκουσε τις εντολές. (Lewis Τόμος Ι 2001:495)

Ανατολία ο Μουσταφά Κεμάλ, είχαν ιδρύσει τις *Αδελφότητες Προάσπισης των Δικαιωμάτων*. Η ήττα στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο και η επιστροφή των Ελλήνων και των Αρμενίων στις εστίες τους μετά τις διώξεις που είχαν υποστεί από τους Νεότουρκους θορύβησε τους μεγαλογαιοκτήμονες που είχαν οικειοποιηθεί τις περιουσίες τους⁵⁴. Στα συνέδρια του Ερζερούμ και της Σεβάστειας διασφαλίστηκαν τα προνόμια των γαιοκτημόνων επειδή το κεμαλικό κίνημα επεδίωκε την υποστήριξη τους στον εθνικό αγώνα. Ήταν η μόνη ομάδα που μπορούσε μαζί με τους κληρικούς να κινητοποιήσουν τους συντηρητικούς και απομονωμένους πληθυσμούς των αγροτικών περιοχών. Επίσης, η μεγάλη μάζα του πληθυσμού της Ανατολίας δεν είχε έρθει σε επαφή με τις ξένες δυνάμεις και ειδικά με την εκστρατεία των Ελλήνων στα δυτικά πράγμα το οποίο δεν έδινε κίνητρο για αντίσταση. Η δύναμη των προεστών και των κληρικών ήταν καθοριστική ώστε να κινητοποιηθούν⁵⁵.

Ωστόσο, το πιο σημαντικό από αυτά που αποφασίστηκαν στα συνέδρια ήταν, να μην υπάρξει αναβίωση της Ε.Ε.Π. και να στείλουν διάγγελμα στο σουλτάνο. Μετά από αυτά, ασχολήθηκαν με το θέμα της *έντολής*. Η εντολή ουσιαστικά αφορούσε το θέμα της προστασίας από μια παγκόσμια δύναμη εναντίον των δυνάμεων που είχαν εισβάλει στη χώρα και την απειλούσαν με ακρωτηριασμό. Εκεί επικράτησε πλήρης ασυμφωνία μεταξύ των συνέδρων⁵⁶. Τελικά αποφασίστηκε ότι η διατήρηση της εδαφικής ακεραιότητας και της εθνικής ανεξαρτησίας ήταν αδιαπραγμάτευτα και ότι αν χρειαζόταν θα υπήρχε και ένοπλη δράση εναντίον των δυνάμεων κατοχής. Επιπρόσθετα, στο συνέδριο της Σεβάστειας αποφασίστηκε να βεβαιωθεί η αφοσίωση προς το σουλτάνο και τους στρατιωτικούς διοικητές ώστε να μη φανεί ότι υπάρχει κάποια ανταρσία εναντίον του. Ωστόσο κατηγόρησαν το μεγάλο βεζίρη και το υπουργικό συμβούλιο για εθελόδουλη στάση απέναντι στις κατοχικές δυνάμεις⁵⁷. Παρ' όλες, όμως τις διακηρύξεις υπέρ του σουλτάνου, η κυβέρνηση του Νταμάτ Φερίτ Πασά προσπάθησε να αναγκάσει τον κυβερνήτη της Μαλάτίας να εξεγείρει τις

⁵⁴ (Kızılyürek, 2006: 53).

⁵⁵ Μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1920 οι γαιοκτήμονες κατείχαν το 90%-95% των αγροτικών εκτάσεων στη χώρα. (Μούδουρος, 2012: 70-71).

⁵⁶ Πολλοί από τους συνέδρους πίστευαν ότι θα έπρεπε να έχουν καλές σχέσεις με τις ΗΠΑ και να είναι κάτω από την ηγεμονία τους ώστε να μπορέσουν να διαφυλάξουν την εθνική ακεραιότητα. Αυτό όμως δεν επικράτησε διότι παρ' όλο που ήταν ισχυρό το ρεύμα αυτό ανάμεσα στους συνέδρους, ο Μουσταφά Κεμάλ κατάφερε να τους πείσει να μη δεχτούν την υποτέλεια της Τουρκίας απέναντι σε μια άλλη δύναμη. (Mustafa Kemal Τόμος Ι 2009: 121-122).

⁵⁷ (Mustafa Kemal Τόμος Ι 2009: 337-338).

κουρδικές φυλές⁵⁸ στην περιοχή ώστε να διαλύσουν το συνέδριο το οποίο θα λάμβανε χώρα στη Σεβάστεια.

Κάποια στιγμή ο σουλτάνος προσπάθησε να φέρει και πάλι τον Κεμάλ κοντά στην κεντρική εξουσία μέσω ενός παιδικού του φίλου του Αμπντούλ Κερίμ Πασά. Αλλά τελικά δεν επετεύχθη τίποτα. Στη συνέχεια βέβαια υπήρξαν διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο μερών και βρέθηκε μέρος για συνεννόηση. Άρχισαν και τα δύο μέρη να κάνουν υποχωρήσεις. Ήδη όμως μετά την αποτυχία καταστολής του εθνικιστικού κινήματος είχε αντικατασταθεί η κυβέρνηση του Νταμάτ Φερίτ Πασά από εκείνη του Αλί Ριζά Πασά. Το κοινοβούλιο και η κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης δέχτηκαν τις εθνικιστικές θέσεις έτσι όπως είχαν διακηρυχθεί στα συνέδρια του Ερζερούμ και της Σεβάστειας και στον αντίποδα οι εθνικιστές αναγνώρισαν την κυβέρνηση του σουλτάνου ως ανώτατη εξουσία⁵⁹. Όμως οι εθνικιστές έκαναν επιδρομή στις συμμαχικές αποθήκες όπλων και τα έστειλαν στην Ανατολία ώστε να βοηθήσουν τις εθνικές δυνάμεις. Παράλληλα, οι συγκρούσεις που εκτυλίσσονταν στην Ανατολία εναντίον των Γάλλων και των Αρμενίων και η ανταρσία που υποκινούσαν κάποια μέλη της βουλής ανάγκασαν τους συμμάχους να καλέσουν το σουλτάνο να αποκηρύξει τους εθνικιστές. Οι Άγγλοι είχαν θορυβηθεί από αυτή την κατάσταση και ήταν αποφασισμένοι να επέμβουν στα μέρη που μπορούσαν. Έτσι το συμμαχικό συμβούλιο αποφάσισε να ενισχύσει την κατοχή της Κωνσταντινούπολης και συνέλαβε αρκετά μέλη των εθνικιστών, στέλνοντας τα εξορία στη Μάλτα⁶⁰.

Μετά από αυτά τα οποία συνέβησαν στην Κωνσταντινούπολη, η συνεργασία μεταξύ των εθνικιστών και του σουλτάνου τέλειωσε άδοξα, με τους εθνικιστές να καταδιώκονται από τις συμμαχικές δυνάμεις. Το κοινοβούλιο έπαψε να λειτουργεί στις 5 Μαρτίου 1920 και διαλύθηκε επίσημα από το σουλτάνο στις 11 Απριλίου του ίδιου έτους ⁶¹. Ο Κεμάλ εξέδωσε διαταγή για εκλογή νέων βουλευτών και μεταφορά του κοινοβουλίου στην Άγκυρα, ίδρυσε τη δική του κυβέρνηση στην Άγκυρα⁶². Από

⁵⁸ Φημολογείται ότι υπήρξε και βρετανική βοήθεια πίσω από την ανεπιτυχή προσπάθεια της διάλυσης του συνεδρίου και της καταδίωξης των εθνικιστών. (Zürcher, 2004: 212).

⁵⁹ Η κυβέρνηση του Αλί Ριζά Πασά που είχε αναλάβει καθήκοντα ήταν φιλικά διακείμενη προς τους εθνικιστές και αυτό ήταν ένα βήμα σημαντικό για την αναγνώριση της εθνικιστικής κυβέρνησης. (Dumont, 1998: 66-67).

⁶⁰ Στις 16 Μαρτίου βρετανικές δυνάμεις μπήκαν σε τουρκική συνοικία της Κωνσταντινούπολης. Συνέλαβαν και εκτόπισαν αρκετούς Νεότουρκους, άτομα τα οποία πίστευαν ότι έχουν σχέση μαζί τους και 14 βουλευτές. Αλλά κυρίως αναζητούσαν τους κύριους υποκινητές της κοινοβουλευτικής ανταρσίας: το Χουσεΐν Ραούφ, Σεμάλ Πασά και τον Καρά Βασίφ. (Dumont, 1998: 78-79).

⁶¹ Ακόμα και μετά από αυτά που συνέβησαν ανάμεσα στα 2 μέρη, η εθνικιστική κυβέρνηση του Μουσταφά Κεμάλ δίσταζε να πάρει μέτρα εναντίον της κυβέρνησης του σουλτάνου και προσπαθούσαν να έχουν έστω και μια μικρή νομική κάλυψη. Ακόμα, διεκήρυσσαν την αφοσίωση τους στο Μεχμέτ Βαχιντεντίν και μάλιστα δήλωναν ότι θέλουν να τον διασώσουν από τα εχθρικά χέρια. (Lewis Τόμος I 2001: 500)

⁶² (Mustafa Kemal Τόμος I 2009: 334).

τους 232 αντιπροσώπους που είχαν εκλεγεί και βρίσκονταν στην πρωτεύουσα οι 92 κατάφεραν να επιστρέψουν στην Άγκυρα και να δημιουργήσουν ένα νέο κοινοβούλιο που ονομάστηκε Μεγάλη Εθνοσυνέλευση και συνεδρίασε για πρώτη φορά στις 23 Απριλίου του 1920 και την επομένη ο Κεμάλ εκλέχτηκε ως πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης⁶³. Ο Κεμάλ ενισχυόταν από αυτή την εξέλιξη επειδή είχε πια τη δυνατότητα μέσω της Μεγάλης Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, στην οποία είχε εκλεγεί πρόεδρος να αποκτήσει κύρος και δύναμη. Ο προηγούμενος τίτλος που είχε ως το άτομο που διευθύνει τη συζήτηση δεν ήταν τόσο σημαντικός. Με το νέο του τίτλο μπορούσε να κινητοποιήσει τους μουσουλμάνους της Ανατολίας εναντίον των ξένων δυνάμεων και να αντικρούσει τους ισχυρισμούς του σουλτάνου και των συνεργατών του⁶⁴. Πριν όμως την εναρκτήρια συνεδρία της βουλής συγκεντρώθηκαν στο τοπικό τζαμί όπου τελέστηκε λειτουργία. Σε αυτή τη λειτουργία ο Κεμάλ φρόντισε να μνημονεύεται το όνομα του σουλτάνου καθ' όλη τη διάρκεια με σκοπό να καθησυχάσει το λαό ενάντια σε αυτούς που κατηγορούσαν το εθνικό κίνημα ως εχθρό της θρησκείας⁶⁵.

Στις 25 Απριλίου ο Κεμάλ απέστειλε τηλεγράφημα στη σοβιετική κυβέρνηση με την οποία καλούσε του Σοβιετικούς να κινηθούν εναντίον της Γεωργίας για να εκδιώξουν τις συμμαχικές δυνάμεις που στάθμευαν στην περιοχή και μάλιστα υποσχόταν ότι και οι Τούρκοι θα επιτίθονταν στην ιμπεριαλιστική Αρμενία και θα βοηθούσαν το Αζερμπαϊτζάν να εισέλθει στη σφαίρα επιρροής των Σοβιετικών. Επιπρόσθετα, ζητούσε να σταλούν πυρομαχικά, χρυσός και πολεμικός εξοπλισμός. Στις 27 Απριλίου απέστειλε και στο σουλτάνο ένα τηλεγράφημα και του ανέφερε ότι η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση δρούσε κάτω από την εποπτεία του και όχι ξεχωριστά⁶⁶.

Ο σουλτάνος όμως, ύστερα και από την πίεση των Άγγλων άρχισε να χρησιμοποιεί όλα τα μέσα για να εξοντώσει τους εθνικιστές. Έτσι αποφασίστηκε η έκδοση φετβά εναντίον των εθνικιστών και ιδιαίτερος εναντίον του Μουσταφά Κεμάλ από το σεϊχουλισλάμη Νουριζαντέ Αμπντουλάχ. Στο φετβά αναγραφόταν ότι το καθήκον κάθε πιστού Μουσουλμάνου ήταν να σκοτώσει τους εθνικιστές όπου τους έβρισκε.

⁶³ Η κυβέρνηση των εθνικιστών στην Άγκυρα απέκτησε το χαρακτήρα νόμιμης κυβέρνησης και κήρυξε όλες τις νομοθετικές ρυθμίσεις άκυρες αφότου διαλύθηκε η βουλή στην Κωνσταντινούπολη. (Zürcher, 2004: 213).

⁶⁴ (Mango, 1999: 276).

⁶⁵ Από την αρχή της εξέγερσης στην Ανατολία διατυμπάνιζε ότι ο αγώνας των εθνικιστικών δυνάμεων στρέφεται εναντίον της κυβέρνησης και των συμμάχων και σε καμιά περίπτωση εναντίον του σουλτάνου που θεωρούνταν αιχμάλωτος των άλλων. (Dumont, 1998: 87).

⁶⁶ (Mango, 1999: 278-279).

Επιπλέον, ο Κεμάλ και οι εθνικιστές καταδικάστηκαν από στρατοδικείο στην Κωνσταντινούπολη σε θάνατο⁶⁷.

Το εθνικό κίνημα βρισκόταν σε δύσκολο σημείο μετά από το φετβά. Οι περισσότεροι στρατιωτικοί, γραφειοκράτες και πρόκριτοι ήταν με τους εθνικιστές αλλά η πλειονότητα του λαού απείχε. Ωστόσο οι εθνικιστές απάντησαν στις προσκλήσεις που δέχονταν. Ο μουφτής της Άγκυρας μαζί με άλλους μουφτήδες έβγαλαν ένα φετβά ο οποίος ανακοίνωνε ότι εκείνος του σείχουλισλάμη είναι άκυρος επειδή έχει γίνει υπό πίεση κατοχικών δυνάμεων. Επιπρόσθετα, οι ίδιοι υποστήριζαν ότι αγωνίζονταν για την υπεράσπιση του σουλτανάτου και του χαλιφάτου⁶⁸. Επιπλέον, υπήρξε και δημόσια συμπαρατάξη με το κίνημα των ορθόδοξων Σουνιτών της Ανατολίας και των ηγετών της κοινότητας των Αλεβιτών και διαμέσου αυτών του τάγματος των μπεκτασήδων δερβίσηδων⁶⁹.

Η κυβέρνηση του σουλτάνου προσπάθησε να δημιουργήσει ένα νέο στρατό τον οποίο θα χρησιμοποιούσε με βρετανική βοήθεια εναντίον των εθνικιστών στην Ανατολία. Ο στρατός αυτός αποτελούνταν από 2000 άνδρες και έδρευε στην περιοχή του Ιζμίτ. Δεν ήταν μεγάλη δύναμη και παρουσίαζε και χαμηλό ηθικό, πράγμα το οποίο ανάγκαζε την ηγεσία να αποταθεί και σε άλλες παραστρατιωτικές ομάδες και συμμορίες άτακτων όπως του Κιρκάσιου Αχμέτ Ανζαβούρ στην περιοχή του Μπαλικεσίρ που ηττήθηκε από έναν άλλο Κιρκάσιο, τον Ετέμ πασά που υποστήριζε τους εθνικιστές⁷⁰. Ωστόσο οι εξεγέρσεις εναντίον των εθνικιστών απείλησαν αρκετά τη διάλυση του κινήματος. Το 1920 ξέσπασαν σε διάφορες περιοχές της Ανατολίας εξεγέρσεις εναντίον των εθνικιστών. Η έκταση ωστόσο που λάμβαναν αυτές οι εξεγέρσεις ήταν μικρής έκτασης και μπορούσαν να αντιμετωπισθούν. Παρ' όλα αυτά η κυβέρνηση της Άγκυρας θορυβήθηκε από την κατάσταση αυτή και αποφάσισε να ιδρύσει τα δικαστήρια της ανεξαρτησίας για να μπορεί να δικάζει τους εχθρούς των εθνικιστών και τους λιποτάκτες. Ένα άλλο μεγάλο κίνημα που έκανε την εμφάνιση του ήταν η *Πράσινη Στρατιά* η οποία αποτελούνταν από πρώην στελέχη της Ε.Ε.Π., αυθεντικούς κομμουνιστές, οπαδούς της ριζοσπαστικοποίησης της επανάστασης της Ανατολίας και σκοπός τους ήταν η ενοποίηση του ισλαμικού κόσμου και η εδραίωση μιας σοσιαλιστικής ένωσης. Ο Κεμάλ είχε υποστηρίξει την οργάνωση γιατί τον

⁶⁷ (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 :257).

⁶⁸ Ο Κεμάλ γνώριζε ότι μπορεί να του επιτεθούν θρησκευτικά και για αυτό προσπαθούσε να εμφανίζεται ως ο τέλειος Μουσουλμάνος και διατηρούσε καλές σχέσεις με τα άτομα της θρησκείας. (Dumont, 1998: 84).

⁶⁹ (Lewis Τόμος Ι 2001: 501).

⁷⁰ (Zürcher, 2004: 214).

βοηθούσε να αντιμετωπίζει την προπαγάνδα του σουλτάνου εναντίον του εθνικού αγώνα. Το 1921 όμως τη διέλυσε επειδή ξέφυγε ολοκληρωτικά από τον έλεγχο του. Την ίδια χρονική στιγμή έκανε την εμφάνιση του και ένα κομμουνιστικό κόμμα το οποίο ονομάστηκε Λαϊκό Κομμουνιστικό Κόμμα και ιδρύθηκε από κομμουνιστές και πρώην μέλη της Ε.Ε.Π.. Επειδή δεν το εμπιστευόταν και το θεωρούσε χέρι της Μόσχας ίδρυσε ένα νέο κομμουνιστικό κόμμα υπό το δικό του έλεγχο. Μετά από την ισχυροποίηση του πρώτου πέρασε από δίκη τα στελέχη του και το έθεσε εκτός νόμου⁷¹.

Τέλος, η συνθήκη των Σεβρών⁷² που υπογράφηκε στις 10 Αυγούστου 1920 εξαφάνιζε ουσιαστικά την Οθωμανική Αυτοκρατορία και ακρωτηρίαζε ακόμα και περιοχές με τουρκικό πληθυσμό οι οποίες δίνονταν στις μεγάλες δυνάμεις. Η κυβέρνηση του σουλτάνου αποδέχτηκε τους όρους της νέας συμφωνίας και δεν έκανε την οποιαδήποτε κίνηση για να άρει αυτή τη δυσμενή συνθήκη. Αυτό το γεγονός κατέδειξε στους μουσουλμανικούς πληθυσμούς ότι οι εθνικιστικές δυνάμεις ήταν αυτές οι οποίες είχαν δίκιο και ότι υπερασπίζονταν τη χώρα από τους κατακτητές⁷³.

⁷¹ (Dumont, 1998: 111-112).

⁷² Συνθήκη Σεβρών: υπεγράφη στις 28 Ιουλίου-10 Αυγούστου στην πόλη Σέβρες της Γαλλίας, φέρνοντας την ειρήνη ανάμεσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και τις Συμμαχικές Δυνάμεις. Εκ μέρους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έγινε αποδεκτή από τον σουλτάνο Μεχμέτ ΣΤ' ο οποίος προσπαθούσε να σώσει τον θρόνο του, αλλά απορρίφθηκε από το ανεξάρτητο κίνημα των Νεότουρκων. Το κίνημα όμως χρησιμοποίησε αυτή τη διένεξη για να αυτοανακηρυχθεί κυβέρνηση και να καταργήσει το χαλιφάτο. Οι όροι ήταν πολύ σκληροί, καθώς η Συρία και ο Λίβανος θα πέρναγαν υπό Γαλλικό έλεγχο. Οι περιοχές του Ιράκ, Υπεριορδανίας, Παλαιστίνης υπό Βρετανικό έλεγχο. Θα δημιουργούνταν επιπλέον αρμενικό και κουρδικό κράτος και το κράτος της Σαουδικής Αραβίας από την περιοχή της Χετζάζ. Τέλος, τα εδάφη της Ανατολικής Θράκης εκτός της Κωνσταντινούπολης, η περιοχή της Σμύρνης και τα νησιά Ίμβρο και Τένεδο θα περιέρχονταν στην Ελλάδα. «Encyclopedia Britannica – Treaty of Sevres» <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Sevres> . (προβολή: 31/5/2017)

⁷³ Η κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης είχε αποφασίσει να τελειώνει με αυτό το θέμα και να υπογράψει τη συνθήκη πάση θυσία.(Dumont, 1998: 99).

Η ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Ο πόλεμος της ανεξαρτησίας κατευθυνόταν, ενάντια στις μεγάλες δυνάμεις αλλά κυρίως εναντίον των Ελλήνων. Η αρχή είχε γίνει το Μάιο του 1919, όταν οι ελληνικές δυνάμεις αποβιβάστηκαν στη Σμύρνη. Η τουρκική αντίσταση όμως ήταν αναιμική με αποτέλεσμα να δοθεί η ευκαιρία στα ελληνικά στρατεύματα να καταλάβουν τις μικρασιατικές ακτές πλησίον της Σμύρνης και να ανασυνταχθούν για να μπορέσουν να προελάσουν προς το εσωτερικό. Από αυτό το γεγονός και μετά ο πόλεμος εναντίον των Ελλήνων χωρίζεται σε τρία στάδια. (1920/1921/1922). Στο πρώτο στάδιο οι τουρκικές δυνάμεις ήταν αρκετά ανοργάνωτες και αδύναμες και υστερούσαν σε έμπυχο δυναμικό και εξοπλισμό. Στις 22 Ιουνίου 1920, οι ελληνικές δυνάμεις επιτέθηκαν και έτσι άρχισε η εκστρατεία στην Ανατολία. Οι τουρκικές δυνάμεις υπέστησαν αρκετές ήττες και ο ελληνικός στρατός κατέλαβε την Προύσα. Δύο εβδομάδες μετά κατελήφθη η Ανδριανούπολη και ολόκληρη η Ανατολική Θράκη από τα ελληνικά στρατεύματα που εισέβαλαν από τη Δυτική Θράκη. Ακόμα όμως και στην Κιλικία οι εθνικιστές ηττήθηκαν από τις γαλλικές δυνάμεις. Αυτά τα γεγονότα προκάλεσαν αναστάτωση στη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση που αγωνιούσε για το αν θα κατάφερναν οι εθνικές δυνάμεις να συγκρατήσουν τα μέτωπα⁷⁴. Οι Τούρκοι βουλευτές αναζητούσαν τον υπεύθυνο για τις αλλεπάλληλες ήττες και αλληλοκατηγορούνταν μεταξύ τους. Επιπρόσθετα καλούσαν τον ίδιο το Μουσταφά Κεμάλ να αναλάβει καθήκοντα αρχιστρατήγου και να κατευθύνει προσωπικά τις εθνικές δυνάμεις. Πολλοί βουλευτές οι οποίοι ήταν αντίθετοι στον Κεμάλ, έβλεπαν αυτή την περίπτωση ως ιδανική για να φθαρεί το πολιτικό του κύρος. Ο Κεμάλ γνώριζε εκ των προτέρων ότι υπήρχαν άτομα στην εθνοσυνέλευση τα οποία τον έβλεπαν εχθρικά αλλά και ότι επεδίωκαν την ήττα στα πολεμικά μέτωπα με σκοπό να βλαφθεί ο αγώνας για την ανεξαρτησία και ο ίδιος προσωπικά. Παρ' όλα αυτά ο Κεμάλ ανέλαβε τα καθήκοντα του αρχιστρατήγου και με αυτά διέπρεψε⁷⁵.

⁷⁴ Οι ελληνικές δυνάμεις κατάφεραν να αιφνιδιάσουν τους Τούρκους και να πετύχουν μεγάλες νίκες σε ένα ευρύ μέτωπο στην Ανατολία. Αυτό όπως ήταν φυσικό προξένησε προβληματισμό και φόβο στους εθνικιστές. (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 52-54).

⁷⁵ Ο Μουσταφά Κεμάλ γνώριζε εκ των προτέρων ότι υπήρχαν άτομα στην εθνοσυνέλευση τα οποία τον έβλεπαν εχθρικά αλλά και ότι επεδίωκαν την ήττα στα πολεμικά μέτωπα με σκοπό να βλαφθεί ο αγώνας για την ανεξαρτησία. Παρ' όλα αυτά υπήρχαν και άτομα στην εθνοσυνέλευση τα οποία ήθελαν πραγματικά να αναλάβει αρχιστράτηγος διότι θεωρούσαν ότι είναι η μοναδική λύση για τα προβλήματα. (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 220-221).

Το δεύτερο στάδιο του πολέμου ήταν αρκετά ευνοϊκό για τα ελληνικά στρατεύματα καθώς κατάφεραν να κατακτήσουν πολλά σημαντικά εδάφη. Η κατάληψη του Αφιόν Καραχισάρ και του Εσκί Σεχίρ έφεραν τους Έλληνες κοντά στην Άγκυρά γεγονός που προκάλεσε τρόμο στους εθνικιστές και στους κατοίκους της πόλης, οι οποίοι προσπαθούσαν να την εγκαταλείψουν με κάθε μέσο. Ο Κεμάλ όμως κατάφερε να ηρεμήσει τα πνεύματα και να δοθεί χρόνος να σταματήσει την προέλαση των ελληνικών δυνάμεων⁷⁶. Έτσι, οι Τούρκοι οι οποίοι είχαν ήδη αρχίσει να ανασυντάσσονται, μπόρεσαν να ανακόψουν τις ελληνικές δυνάμεις τον Ιούλιο του 1921 στο Σαγγάριο ποταμό. Υπό τη διοίκηση του Κεμάλ κατάφεραν να εκδιώξουν τους Έλληνες, με αποτέλεσμα αυτός να αποθεωθεί και να του δοθεί ο τίτλος του Γαζή. Μετά τη νίκη του στο Σαγγάριο ποταμό οι εθνικιστές αναβαθμίστηκαν σε ισχυρό παίκτη και αναγνωρίστηκαν διεθνώς⁷⁷.

Παράλληλα εκείνη την περίοδο η Σοβιετική Ένωση αναζητούσε συμμάχους να τη βοηθήσουν στον αγώνα της εναντίον των δυτικών συμμάχων και των μοναρχικών. Η Οκτωβριανή επανάσταση που έλαβε χώρα το 1917 έσυρε τη Ρωσία έξω από τον πόλεμο. Οι υπόλοιπες χώρες που αποτελούσαν την Αντάντ δυσανεκτήθηκαν από αυτή την εξέλιξη, με αποτέλεσμα να δράσουν εναντίον των Μπολσεβίκων που είχαν καταλάβει την εξουσία στη Ρωσία, με την υποστήριξη των ρωσικών αντιμπολσεβικικών δυνάμεων. Επίσης, το 1919 οργάνωσαν μια εκστρατεία στην Ουκρανία και στην Κριμαία για να βοηθήσουν τις εκεί συντηρητικές δυνάμεις και να εκδιώξουν τους Μπολσεβίκους. Ωστόσο, η εκστρατεία αυτή στην οποία συμμετείχαν και ελληνικά στρατεύματα στέφθηκε από απόλυτη αποτυχία⁷⁸. Έτσι, ο Κεμάλ άδραξε την ευκαιρία να έρθει σε συνεννόηση με τους Σοβιετικούς και να συνάψει συμφωνία μαζί τους στις 16 Μαρτίου του 1921, τη *συμφωνία της Μόσχας*⁷⁹. Πριν από το σύμφωνο φιλίας όμως υπήρξε μεγάλος κύκλος διαπραγματεύσεων. Οι Σοβιετικοί ζητούσαν να ενσωματωθούν οι περιοχές του Βαν και του Μπιτλίζ στην αρμενική δημοκρατία. Αυτό όμως ήταν κάτι το οποίο ήταν σχεδόν αδύνατο να συμβεί, διότι οι

⁷⁶ (Mango, 1999: 316).

⁷⁷ Στις 10 Ιανουαρίου μια τουρκική δύναμη υπό τις διαταγές του συνταγματάρχη Ισμέτ, σε μια κοιλάδα κοντά στο Ινονού κατάφερε να ανακόψει την προέλαση των Ελλήνων. Σε μια δεύτερη πάλι αρκετά σημαντική μάχη, κατάφερε να απωθήσει τους Έλληνες από το Ινονού και έτσι αργότερα έλαβε την επωνυμία Ινονού. (Lewiss Τόμος 1 2001: 503)

⁷⁸ «Encyclopedia Britannica – October Revolution» <https://www.britannica.com/event/Russian-Revolution-of-1917>. (πρόσβαση: 31/5/2017).

⁷⁹ Η συμφωνία αυτή παρέμεινε γνωστή ως ‘συμφωνία της Μόσχας’. Συντάχθηκε από τον υπουργό Εξωτερικών και τον υπουργό Οικονομικών της Τουρκίας μαζί με τους Σοβιετικούς ομολόγους τους μετά από μεγάλες καθυστερήσεις λόγω διαφωνιών. (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 52).

Τούρκοι ήταν ενάντιοι σε αυτά τα σχέδια. Οι Τούρκοι και οι Σοβιετικοί είχαν συμφωνήσει να έχουν απευθείας σύνορα μεταξύ τους με την εξαφάνιση των κρατών της Γεωργίας και της Αρμενίας, όπως και έγινε. Οι Μπολσεβίκοι ανέτρεψαν την εθνικιστική σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση του Ντασνακτζουτιούν στην Αρμενία⁸⁰. Η Γεωργία, το Αζερμπαϊτζάν και η Αρμενία βρίσκονταν υπό την προστασία της Αντάντ και ο Κεμάλ πρότεινε στους Σοβιετικούς να διευκολύνει την μπολσεβικοποίηση της μενσεβικικής Γεωργίας και να κάνει το Αζερμπαϊτζάν να επιστρέψει στην επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης. Σε αντάλλαγμα όμως οι Σοβιετικοί θα παρείχαν οικονομική βοήθεια και πολεμοφόδια. Αυτά χρειαζόνταν για να νικηθούν ελληνικές δυνάμεις. Ωστόσο, χάθηκαν τα εδάφη της Υπερκαυκασίας που τόσο πολύ διεκδικούσαν οι Τούρκοι⁸¹.

Οι εθνικιστές φοβόντουσαν ότι με την ανεξαρτητοποίηση των δημοκρατιών της Υπερκαυκασίας (Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν και Γεωργία) η οποία μεθοδευόταν από τους συμμάχους, οι οποίοι είχαν μεταφέρει και στρατεύματα στην περιοχή, θα περικυκλωνόταν η Ανατολία από τους εχθρούς πράγμα το οποίο θα δυσκόλευε την κατάσταση. Η ανάγκη να βρεθεί πρόσφορο έδαφος μεταξύ της Τουρκίας και της Σοβιετικής Ένωσης ήταν επιτακτική. Εξάλλου και η Σοβιετική Ένωση πληττόταν από αυτή την κατάσταση διότι υπήρχαν εχθρικά στρατεύματα στην περιοχή. Παρ' όλα αυτά, οι Τούρκοι γνώριζαν ότι οι Σοβιετικοί έπρεπε να δράσουν πρώτοι στα πολεμικά μέτωπα και μετά να λάβουν και εκείνοι μέρος διότι ο οθωμανικός στρατός ήταν άσχημα εξοπλισμένος και δε θα άντεχε σε μεγάλη πίεση ειδικά εναντίον των Αρμενίων όπου ο στρατός τους είχε εξοπλιστεί από τους συμμάχους και τα στελέχη του ήταν πρώην αξιωματικοί του ρωσικού στρατού με μεγάλη εμπειρία⁸².

Ωστόσο, πριν την υπογραφή συμφωνίας μεταξύ των δύο κρατών, ο Εμβέρ πασάς ξαναέκανε την εμφάνιση του πράγμα το οποίο δημιούργησε προβλήματα στο Μουσταφά Κεμάλ. Ο Εμβέρ είχε επαφές με άτομα τα οποία άνηκαν στην Ε.Ε.Π. και προσπαθούσε να διαδραματίσει πρωταγωνιστικό ρόλο στο κίνημα της εθνικής αντίστασης. Ο Εμβέρ είχε ισχυρά ερείσματα στο στρατό, σε περιφερειακές και

⁸⁰ Οι Τούρκοι επιτέθηκαν τελικά στους Αρμένιους και αφού κατάφεραν να τους νικήσουν, υπαγόρεψαν οι ίδιοι τους όρους της ειρήνης στις 2 Δεκεμβρίου 1920. (Zürcher, 2004: 215).

⁸¹ Ουσιαστικά ο Κεμάλ ζητούσε από τους Σοβιετικούς για να υποχωρήσει από εδάφη της Υπερκαυκασίας και για να τους βοηθήσει να την καταλάβουν, 5 εκατομμύρια χρυσές λίρες, υγειονομικό υλικό, τρόφιμα, πολεμοφόδια. (Dumont, 1998: 103).

⁸² (Mango, 1999: 287-288).

τοπικές ομάδες σε όλη την Ανατολία⁸³. Επιπλέον, προσπαθούσε να δημιουργήσει ένα νέο κίνημα που αποτελούνταν από ισλαμικά και κομμουνιστικά στοιχεία. Σε αυτή του την προσπάθεια, χρειαζόταν τη βοήθεια των Σοβιετικών -παροχή χρημάτων και οπλισμού- για να καταφέρει να δημιουργήσει ένα στρατό ο οποίος θα εισέβαλε στην Ανατολία και θα πολεμούσε τις ευρωπαϊκές δυνάμεις. Αλλά οι Σοβιετικοί τον χρησιμοποίησαν για να πιέσουν το Μουσταφά Κεμάλ να υπογράψει τη συμφωνία μαζί τους. Αυτό ήταν κάτι που εξόργισε τον Εμβέρ και ουσιαστικά προσπάθησε μόνος, με τους οπαδούς του να δημιουργήσει το νέο κίνημα που ονειρευόταν αλλά απέτυχε και αναγκάστηκε να φύγει. Επίσης, ήδη είχε ηττηθεί και ο ελληνικός στρατός στο Σαγγάριο ποταμό πράγμα το οποίο ενίσχυσε την τουρκική διαπραγματευτική θέση και επιτάχυνε τη συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών⁸⁴.

Η εθνικιστική κυβέρνηση προσπάθησε να έρθει σε συμφωνία και με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις ώστε να επιτύχει έναν ακόμα συμβιβασμό. Ευτυχώς για εκείνη, σειρά είχαν οι Γάλλοι οι οποίοι αφού υπέγραψαν και αυτοί συμφωνία μαζί του, διευθέτησαν τα σύνορα της νεοσύστατης Τουρκίας με τη Συρία και αποσύρθηκαν από την Κιλικία. Τέλος, οι Ιταλοί με τη σειρά τους αποσύρθηκαν από τη νότια Ανατολία και συμφώνησαν με την εθνικιστική κυβέρνηση να διατηρήσουν τα Δωδεκάνησα⁸⁵.

Η τρίτη φάση του πολέμου βρίσκει τους Έλληνες εξασθενημένους από τις πολιτικές διαφωνίες μεταξύ βενιζελικών και μοναρχικών, ενώ τους Τούρκους πιο δυνατούς λόγω της αποχώρησης των Γάλλων και των Ιταλών οι οποίοι άφησαν πίσω τους σημαντικό εξοπλισμό. Ακόμα, ο Κεμάλ ως αρχιστράτηγος με διάφορες τεχνικές παραπλάνησης εξαπατά τον εχθρό και τον οδηγεί σε παγίδα. Καταφέρνει να ανασυντάξει τις μονάδες του μετώπου και να μεταφέρει και ενισχύσεις. Έτσι όταν ξεσπά η επίθεση στις 26 Αυγούστου 1922, ο Κεμάλ καταφέρνει να νικήσει τους Έλληνες στην Ανατολία στο μέτωπο μεταξύ Αφιόν Καραχισάρ-Εσκή Σεχίρ μέσα σε

⁸³ Ο Εμβέρ Πασάς αφού έκανε την εμφάνιση του στη Μόσχα, έστειλε ένα γράμμα στον Κεμάλ γνωστοποιώντας του τις προθέσεις του και το τα σχέδια του για έναν αγώνα εναντίον των Βρετανών και για μια ένωση όλων των μουσουλμάνων. Αμέσως μετά έλαβε απάντηση από το Μουσταφά Κεμάλ όπου ουσιαστικά αρνούνταν ευγενικά τη βοήθεια του. (Mango, 1999: 289).

⁸⁴ Ο Εμβέρ προσπάθησε να δημιουργήσει ένα νέο κόμμα το οποίο ονομάστηκε Κόμμα των Σοβιέτ του λαού και πρότεινε τον εαυτό του ως τη μόνη αξιόπιστη αριστερή λύση έναντι του Μουσταφά Κεμάλ. Το κόμμα αυτό αποτελούνταν από ένα μείγμα σοσιαλιστικών και ισλαμικών ιδεών το οποίο είχε σκοπό να δεχτεί σοβιετική βοήθεια. (Zürcher, 2004: 220).

⁸⁵ Οι αποχωρήσεις των Ιταλών και των Γάλλων από τα εδάφη με τα οποία κατείχαν βοήθησαν πολύ τις δυνάμεις του Κεμάλ διότι εγκατέλειψαν μεγάλες ποσότητες όπλων και πυρομαχικών που μπόρεσαν να χρησιμοποιηθούν για τον εθνικό αγώνα. (Lewis Τόμος Ι 2001: 504).

δύο μέρες⁸⁶. Από εκείνη τη στιγμή και μετά το μέτωπο καταρρέει και οι εθνικιστικές δυνάμεις καταλαμβάνουν τη Σμύρνη στις 9 Σεπτεμβρίου 1922. Οι νίκες του αυτές τον έσωσαν ως ηγέτη διότι μεγάλο μέρος ενωτικών αξιωματικών και εχθρών του στην Εθνοσυνέλευση προσπαθούσαν με κάθε τρόπο να τον καθαιρέσουν. Η αυταρχική του προσωπικότητα τους τρόμαζε και δεν τον εμπιστεύονταν⁸⁷.

Μετά από αυτή τη νίκη ετοιμάστηκε να ανακαταλάβει την Ανατολική Θράκη και να εκδιώξει και από εκεί τις ελληνικές δυνάμεις. Για να συμβεί όμως αυτό έπρεπε να περάσει από τα Δαρδανέλια. Στις 23 Σεπτεμβρίου 1922 οι δυνάμεις της Αντάντ πρότειναν ανακωχή. Ήδη όμως Γάλλος στρατηγός Πελέ ο οποίος ήταν ο Ύπατος Αρμοστής της Κωνσταντινούπολης είχε ξεκινήσει συνομιλίες με την εθνικιστική κυβέρνηση και με τον Κεμάλ προσωπικά. Τα κράτη της Αντάντ είχαν προειδοποιήσει τις εθνικιστικές δυνάμεις να μην παραβιάσουν την ουδέτερη ζώνη και να μην εισβάλλουν στην Ανατολική Θράκη. Η σύγκρουση αποφεύχθηκε και αποφασίστηκε να έρθουν σε συμφωνία με την κυβέρνηση του Κεμάλ. Συναντήθηκαν σε ένα παραθαλάσσιο χωριό, τα Μουδανιά και εκεί υπέγραψαν τη συμφωνία των Μουδανιών⁸⁸. Με αυτό τον τρόπο έληξε ο πόλεμος και η Ελλάδα εγκατέλειψε την Ανατολική Θράκη και το νέο σύνορο ήταν πλέον ο ποταμός Έβρος. Ο Μουσταφά Κεμάλ είχε καταφέρει να συμπεριλάβει στο νέο κράτος όλα τα εδάφη τα οποία βρίσκονταν στο Εθνικό Σύμφωνο⁸⁹. Επίσης, μαζί με τις νίκες του στα στρατιωτικά μέτωπα κατάφερε χωρίς να το επιδιώκει να δημιουργήσει κρίση στην Ελλάδα λόγω της μεγάλης καταστροφής που είχαν υποστεί τα ελληνικά στρατεύματα, η οποία στο τέλος κατέληξε σε πραξικόπημα εναντίον της κυβέρνησης. Ακόμα, η κυβέρνηση του Λόιντ Τζόρτζ στη Βρετανία έπεσε μετά την ήττα των Ελλήνων επειδή είχε στηρίζει όλες τις ελπίδες της στη συντριβή των εθνικιστών και συγκεκριμένα στο πρόσωπο

⁸⁶ Με την κατάρρευση του μετώπου, οι ελληνικές δυνάμεις διασκορπίστηκαν και αρκετές μονάδες αιχμαλωτίστηκαν από τις τουρκικές δυνάμεις και μαζί με αυτές και ο αρχιστράτηγος των δυνάμεων αυτών, στρατηγός Τρικούπης. (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 291-292).

⁸⁷ (Zürcher, 2004: 219).

⁸⁸ Συνθήκη που συνομολογήθηκε μετά την ήττα των ελληνικών δυνάμεων στη Μικρασιατική εκστρατεία, τον Αύγουστο του 1922. Στη σύσκεψη επίσης, συμμετείχαν αντιπρόσωποι της Γαλλίας, Ιταλίας, Αγγλίας και Τουρκίας. Η συνθήκη που υπογράφηκε ανάμεσα στις 28 Σεπτεμβρίου – 11 Οκτωβρίου 1922 προέβλεπε την εγκατάλειψη της Ανατολικής Θράκης από τις ελληνικές δυνάμεις και την εκκένωση της από τον ελληνικό πληθυσμό. Ενώ στην αρχή αρνήθηκε να υπογράψει τη συνθήκη η Ελλάδα, μετά από 2 μέρες τελικά την αποδέχτηκε. «Ιστορικά Θέματα – Συμφωνία Μουδανιών» http://www.istorikathemata.com/2011/09/20-29-1922_01.html (πρόσβαση: 31/5/2017).

⁸⁹ (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 295-297).

του Μουσταφά Κεμάλ διότι τον θεωρούσε πολύ επικίνδυνο για τα βρετανικά συμφέροντα⁹⁰.

⁹⁰ Η κυβέρνηση του Λόιντ Τζόρτζ έπεσε τη μέρα που οι Τούρκοι ετοιμάζονταν να καταλάβουν την Ανατολική

Με τη λήξη του πολέμου ξεκίνησε η ειρηνευτική διάσκεψη στη Λωζάννη στις 20 Νοεμβρίου 1922. Οι διαπραγματεύσεις διήρκεσαν αρκετούς μήνες μέχρι την υπογραφή της στις 24 Ιουλίου 1923⁹¹. Η διαμάχη μεταξύ των δύο χωρών έληγε και προέβλεπε τη διευθέτηση των προβλημάτων των μειονοτήτων με την υποχρεωτική ανταλλαγή πληθυσμών⁹². Έδινε τη δυνατότητα στην Τουρκία να ασκεί την κυριαρχία της σε όλη σχεδόν την έκταση του σημερινού κράτους και καταργούσε τις διομολογήσεις οι οποίες θεωρούνταν ντροπιαστικές για την οθωμανική Αυτοκρατορία και φυσικά για τη νέα Τουρκία. Ο Κεμάλ θεωρούσε ότι ακόμα και οι σύμμαχοι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο αναμιγνύονταν σε στρατιωτικά θέματα και είχαν εξουσία σε σημαντικά θέματα⁹³. Οι διομολογήσεις είχαν μετατρέψει το κράτος σε αποικία των ξένων δυνάμεων. Επίσης, η Αντάντ προσπάθησε να συμπεριληφθεί στη νέα συνθήκη αμνηστία για τους αντιπάλους των εθνικιστών. Υπήρξαν ισχυρές διαφωνίες από την τουρκική πλευρά αλλά στο τέλος την αποδέχτηκαν⁹⁴. Έτσι, η Τουρκία ήταν η μόνη χώρα, η οποία κατάφερε μέσα από ένα τόσο μεγάλο πόλεμο να έχει οφέλη. Με τη συνθήκη της Λωζάννης η Τουρκία μπόρεσε να αναγνωριστεί διεθνώς, με αποτέλεσμα το Εθνικό Σύμφωνο να γίνει πραγματικότητα. Ένα νέο έθνος-κράτος είχε γεννηθεί και τα εδάφη τα οποία κατείχε ήταν αυτά τα οποία αποτελούσαν τις περιοχές που κατοικούσε το μεγαλύτερο μέρος των Τούρκων⁹⁵. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία ανήκε πια στο

Θράκη. (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 : 329-330).

⁹¹ Συνθήκη Λοζάννης: Συνθήκη που υπογράφηκε στις 24 Ιουλίου 1923 από τους αντιπρόσωπους της Ελλάδας, της Τουρκίας, της Γιουγκοσλαβίας, της Ρουμανίας, της Γαλλίας, της Ιταλίας, της Αγγλίας και της Ιαπωνίας μετά τον ελληνοτουρκικό πόλεμο 1921-1922. Με τη συνθήκη αυτή η Ανατολική Θράκη, η Κωνσταντινούπολη, η Ίμβρος, η Τένεδος παραχωρήθηκαν στην Τουρκία. Τέλος αποσύρθηκαν, από τα στενά των Δαρδανελίων. Έγινε ανακατανομή του χρέους της πρώην Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και καταργήθηκαν οι διομολογήσεις. «Encyclopedia Britannica – Treaty of Lausanne» <https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Lausanne-1923> (πρόσβαση: 31/5/2017).

⁹² Από το 1923 ως το 1930 μετακινήθηκαν προς την Ελλάδα από την Τουρκία 1.250.000 Έλληνες και προς την Τουρκία από την Ελλάδα 500.000 Τούρκοι. Μεγάλος αριθμός μουσουλμάνων είχε μετακινηθεί εθελοντικά προς τα εδάφη που κατείχε ακόμα η Οθωμανική Αυτοκρατορία, κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων. Οι μετακινήσεις πληθυσμών έγιναν με βάση το θρήσκευμα και όχι τη γνώση της γλώσσας την οποία μιλούσαν. (Lewis Τόμος II 2002: 73).

⁹³ Ο Μουσταφά Κεμάλ είχε πια τη δυνατότητα να δημιουργήσει ένα κράτος στο οποίο δε θα παρενέβαιναν στην εσωτερική και εξωτερική του πολιτική ξένες δυνάμεις. (Mustafa Kemal Τόμος I 2009:119-120).

⁹⁴ Η τουρκική κυβέρνηση όμως είχε το δικαίωμα μέσω της συμφωνίας που αποδέχτηκε να εξαιρέσει έναν αριθμό ονομάτων τα οποία δε θα άνηκαν σε αυτούς που αμνηστεύονται. Αυτοί οι οποίοι εξαιρέθηκαν διατάχθηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα και ήταν 150 άτομα. Η γενική αμνηστία ανακοινώθηκε στις 16 Απριλίου του 1924. (Zürcher, 2004: 225).

⁹⁵ Το εθνικό σύμφωνο του 1919-20 το οποίο αποτελούσε το βασικό κείμενο που περιέγραφε τα αιτήματα των εθνικιστών που μάχονταν ήδη στην Ανατολία, αναφερόταν σε περιοχές 'κατοικημένες από μια οθωμανική

παρελθόν και ο όρος Οθωμανός είχε πια παρέλθει. Από την εποχή που η Ε.Ε.Π. είχε έρθει στην εξουσία μέχρι και τη στιγμή που ανέλαβαν οι εθνικιστές με τον Κεμάλ είχε προπαγανδιστεί η τουρκικότητα και ένας μεγάλος αριθμός Οθωμανών Μουσουλμάνων είχε εξοικειωθεί με την έννοια αυτή. Πάντως, η νέα τουρκική δημοκρατία έδωσε μια νέα ώθηση στην έννοια της τουρκικότητας καθώς η ανταλλαγή των πληθυσμών έγινε με θρησκευτικά κριτήρια και όχι εθνικά⁹⁶. Η Τουρκία του 1923 ήταν μια διαφορετική χώρα, η οποία είχε υποστεί τρομακτικές καταστροφές. Η αγροτική, βιομηχανική και εμπορική παραγωγή είχε καταβαραθρωθεί με αποτέλεσμα η οικονομία του κράτους να είναι σε άσχημη κατάσταση και οι πληθυσμοί της Ανατολίας σε δυσμενή οικονομική θέση. Ωστόσο, παρουσίαζε ομοιογένεια τώρα καθώς ο πληθυσμός του ήταν μουσουλμανικός και κατά κύριο λόγο τουρκικός. Μόνο μια εθνική ομάδα είχε παραμείνει ακόμα σε μεγάλους αριθμούς στα στενά όρια του νεοσύστατου κράτους, και ήταν οι Κούρδοι, που μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν είχε υπάρξει πρόβλημα στη συνύπαρξη. Οι μη μουσουλμανικοί πληθυσμοί και κυρίως οι Έλληνες είχαν εγκαταλείψει τη χώρα⁹⁷. Παράλληλα, με την αποχώρηση των μη μουσουλμάνων ήρθαν στη χώρα μετανάστες μουσουλμάνοι από τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τη Γιουγκοσλαβία κάτι το οποίο ενίσχυσε ακόμα περισσότερο τη θρησκευτική ομοιογένεια του πληθυσμού⁹⁸.

Η στρατιωτική νίκη είχε αποβεί νικηφόρα και τώρα χρειαζόταν να αποβεί νικηφόρο και το πολιτικό πρόγραμμα των εθνικιστών και ειδικά του Κεμάλ. Αυτό που τον ενδιέφερε ήταν να δυτικοποιήσει την Τουρκία και να την κάνει μια δημοκρατία σαν τις ευρωπαϊκές. Η μεταβολή του προηγούμενου συστήματος πολιτικής διοίκησης αποτελούσε τη μοναδική λύση ενάντια στα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Τουρκία. Εξάλλου, αυτό είχε πάψει να έχει ισχύ ήδη από την εποχή της υπογραφής της συνθήκης της Λωζάννης και το μόνο που έμενε ήταν η ίδρυση πολιτεύματος βασισμένο στον τουρκικό λαό⁹⁹.

μουσουλμανική πλειοψηφία, ενωμένη στη θρησκεία, στη φυλή και στο σκοπό. Ο Κεμάλ όμως διευκρίνισε στους λόγους του προς το λαό ότι μαχόταν για τους Τούρκους και όχι για κάτι γενικότερο ή για άλλους λαούς που τύγχανε να κατοικούν και εκείνοι εκεί. (Lewis Τόμος II 2002: 69).

⁹⁶ Η δεύτερη μεγάλη μουσουλμανική εθνότητα που κατοικούσε στη χώρα ήταν οι Κούρδοι. Σε αυτή την πληθυσμιακή ομάδα ασκήθηκαν πιέσεις να εκτουρκιστεί επειδή η Τουρκία δεν την αναγνώριζε ως ξεχωριστή. (Poulton, 2000: 126-127).

⁹⁷ Όταν τέλειωσε ο πόλεμος ο οθωμανικός πληθυσμός είχε ελαττωθεί αρκετά. 2.500.000 Μουσουλμάνοι Τούρκοι, 300.000 Έλληνες και 600.000-800.000 Αρμένιοι είχαν σκοτωθεί. Η καταστροφή συμπληρωνόταν από τους πληθυσμούς οι οποίοι είχαν μεταναστεύσει από και προς την Τουρκία. 400.000 Μουσουλμάνοι από την Ελλάδα είχαν έρθει στην Ανατολία και 900.000 Έλληνες από τη Μικρά Ασία προς την Ελλάδα. (Zürcher, 2004: 227)

⁹⁸ (Mango, 1999: 391).

⁹⁹ (Mustafa Kemal Τόμος I 2009: 177).

Ο Κεμάλ και οι εθνικιστές συλλήβδην είχαν διατυμπανίσει καθ' όλη τη διάρκεια του εθνικού αγώνα, την αφοσίωσή τους στο σουλτάνο. Μάλιστα ανακοίνωναν τη διάθεσή τους να τον σώσουν από τα εχθρικά χέρια και τόνιζαν ότι οι αποφάσεις που αυτός λάμβανε ήταν αποτέλεσμα εξαναγκασμού και κακών συμβούλων. Έτσι η συζήτηση για την κατάργηση του σουλτανάτου ήταν αδόκιμη και επέφερε μεγάλες αντιδράσεις και για αυτό εγκαταλείφθηκε στην αρχή. Από τη μια πλευρά υπήρχε η λαϊκή εθνικιστική κυβέρνηση και συνέλευση η οποία είχε πετύχει τις νίκες εναντίον των κατοχικών δυνάμεων και από την άλλη υπήρχε ο σουλτάνος, το χαλιφάτο και η μουσουλμανική πίστη που εξακολουθούσαν να έχουν ισχυρή υποστήριξη από τα λαϊκά στρώματα και τους ιερείς, παρά την τεράστια ήττα τους¹⁰⁰.

Η σύγκρουση μεταξύ των δύο παρατάξεων ήταν αναμενόμενη καθώς οι συμμαχικές δυνάμεις υποστήριζαν και αναγνώριζαν την κυβέρνηση του σουλτάνου. Στη Λωζάννη οι σύμμαχοι κάλεσαν και την κυβέρνηση των εθνικιστών και του σουλτάνου. Έτσι η κυβέρνηση της Πόλης κάλεσε τον Μουσταφά Κεμάλ να δημιουργήσουν μαζί μια νέα αντιπροσωπεία και να τη στείλουν να διαπραγματευτεί με την Αντάντ. Αυτό όμως, προκάλεσε τεράστια αγανάκτηση στους κόλπους των εθνικιστών και τότε για πρώτη φορά ψηφίστηκε νόμος που καταργούσε το σουλτανάτο¹⁰¹. Πριν από αυτό όμως η πρόταση του σουλτάνου απορρίφθηκε μετά από τηλεγράφημα του Γαζή ο οποίος ανέφερε ότι η Μεγάλη Εθνοσυνέλευση ήταν ο μόνος θεσμός που μπορούσε να διαπραγματευτεί επειδή πια υπήρχε νέο σύνταγμα. Παρ' όλα αυτά η κυβέρνηση με την επιστολή για την από κοινού αποστολή επιτροπής, είχε αναγνωρίσει τους εθνικιστές ως βασικό παίχτη στα πολιτικά τεκταινόμενα. Ο Μουσταφά Κεμάλ πίστευε ότι το χαλιφάτο και το σουλτανάτο πρέπει να διαχωριστούν και για αρχή να καταργηθεί το σουλτανάτο. Ωστόσο, ένα ετερόκλητο πλήθος βουλευτών είχε συνασπιστεί εναντίον του διότι πίστευε στο θεσμό της μοναρχίας και επειδή θεωρούσαν ότι με την κατάργηση της θα άνοιγε ο δρόμος για την κατάληψη της εξουσίας από τους κεμαλιστές¹⁰².

¹⁰⁰ (Lewis Τόμος I 2001: 508- 509).

¹⁰¹ Ο Μουσταφά Κεμάλ αποφάσισε να στείλει το φίλο του και έμπιστο συνεργάτη του Ισμέτ Ινονού να διαπραγματευτεί τη νέα συμφωνία με την Αντάντ παρ' όλο που δεν είχε σχέση με τη διπλωματία. Διάλεξε αυτόν και όχι τον πρωθυπουργό του διότι ήταν βρετανόφιλος, ενώ ο επίτροπος της κυβέρνησης για τις εξωτερικές υποθέσεις ήταν φανερός υποστηρικτής των Σοβιετικών. Ο Κεμάλ έδωσε σαφείς οδηγίες στον Ισμέτ Ινονού να μην παρεκκλίνει καθόλου από το Εθνικό Σύμφωνο. Οι δυσκολίες ήταν μεγάλες για την τουρκική αντιπροσωπεία επειδή δεν είχε καθόλου εμπειρία πάνω σε θέματα διπλωματίας και αναγκαζόταν να συνομιλεί συνέχεια με την Άγκυρα. (Zürcher, 2004: 223).

¹⁰² Ακόμα όμως και στενοί συνεργάτες του Γαζή όπως οι Αλή Φουάντ, Ραούφ και Ρεφέτ Μπέλε τάχθηκαν κατά της αλλαγής. (Dumont, 1998: 160).

Στις 30 Οκτωβρίου μετά από συζητήσεις στη βουλή ψηφίστηκε ένας νέος νόμος ο οποίος διεκήρυσσε ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία ήταν πια νεκρή και ότι το νέο κράτος ονομαζόταν Τουρκία. Αμέσως μετά με άλλο νόμο το σουλτανάτο καταργήθηκε και έμεινε μόνο η θέση του χαλίφη. Με αυτό τον τρόπο οι πολιτικές εξουσίες ανελήφθησαν από την κυβέρνηση. Η κατάργηση μόνο του σουλτανάτου θεωρούνταν ότι θα αποσιωπούσε τις αντιρρήσεις των θρησκευόμενων ατόμων¹⁰³. Εν τω μεταξύ στις 17 Νοεμβρίου του ιδίου έτους έγινε γνωστό ότι ο σουλτάνος Μεχμέτ Βαχιντεντίν VI είχε εγκαταλείψει την Κωνσταντινούπολη και είχε διαφύγει στη Μάλτα με Βρετανικό πολεμικό πλοίο¹⁰⁴. Πριν από αυτό όμως το γεγονός ο σουλτάνος είχε ζητήσει τη βοήθεια των Άγγλων να επανέλθει στα πολιτικά πράγματα αλλά εκείνοι του είχαν αρνηθεί. Στη συνείδηση πολλών ανθρώπων στην Τουρκία έφερε τη ρετσινιά του βοηθού των Άγγλων που δε δίστασε να υποτάξει τη χώρα του για να σώσει το θρόνο και τη δυναστεία¹⁰⁵. Την επόμενη μέρα, η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση τον έκρινε έκπτωτο και επέλεξε τον Αμπντούλ Μετζίτ ως χαλίφη. Πριν από αυτό όμως είχε διασαφηνιστεί στο νέο χαλίφη, μέσω εκπροσώπου που είχε διορίσει ο Μουσταφά Κεμάλ, ότι θα ήταν απλά ένας χαλίφης και δεν θα είχε τις εξουσίες του σουλτάνου. Επιπλέον, θα εξέφραζε την ευγνωμοσύνη του στη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση χάρη στην οποία εξελέγη στο αξίωμα του. Ακόμα, θα επέκρινε όλες τις πράξεις του προηγούμενου σουλτάνου-χαλίφη και θα επαινούσε την κυβέρνηση των εθνικιστών. Επίσης, θα έκανε αναφορά στη δημοκρατία ως το καλύτερο σύστημα διακυβέρνησης και θα προσπαθούσε να πείσει το λαό ότι δεν πρέπει να στρέφεται εναντίον της κυβέρνησης. Τέλος, δεν επιτρεπόταν στον ίδιο να εκφράσει πολιτικές απόψεις ή σκέψεις¹⁰⁶.

¹⁰³ Ογδόντα βουλευτές μαζί και ο Μουσταφά Κεμάλ ψήφισαν την κατάργηση του σουλτανάτου αφού προηγουμένως είχε συσταθεί μια επιτροπή για να εξετάσει πως θα γινόταν αυτό. Η επιτροπή αυτή αποτελούνταν από άτομα τα οποία συμμετείχαν σε άλλες επιτροπές όπως τη Δικαστική Επιτροπή, τη Συνταγματική επιτροπή και την επιτροπή του Θρησκευτικού Νόμου και φυσικά του ίδιου του Μουσταφά Κεμάλ. (Βόλκαν-Ίτσκοβιτς, 2005 : 335-336).

¹⁰⁴ (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 310).

¹⁰⁵ Ο Άγγλος στρατηγός Χάρινγκτον μετέφερε τον σουλτάνο Βαχτεντίν και κάποια μέλη της οικογένειας του αρχικά στη Μάλτα αλλά μετά ως φιλοξενούμενος έμεινε στη Μέκκα και αργότερα μεταφέρθηκε στο Σαν Ρεμό όπου και πέθανε το 1926. (Mango, 1999: 365) .

¹⁰⁶ Οι υποδείξεις αυτές προήλθαν από τον ίδιο το Μουσταφά Κεμάλ ο οποίος επιδίωκε να θέσει όρια στην εξουσία του χαλίφη και στον παρεμβατισμό του στην πολιτική. (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 313-315).

ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΧΑΛΙΦΑΤΟΥ

Στις 29 Οκτωβρίου 1923 σε συνεδρίαση της Εθνοσυνέλευσης, στην οποία παρίσταντο και ο Μουσταφά Κεμάλ μετά από ομιλία ενός βουλευτή ανήγγειλε ότι θα γινόταν ψηφοφορία πάνω στο ζήτημα της εγκαθίδρυσης της δημοκρατίας. Μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα είχε γίνει δεκτή η πρόταση και ο Μουσταφά Κεμάλ ήταν ο πρώτος πρόεδρος της χώρας. Ωστόσο, αρκετοί βουλευτές απείχαν από τη ψηφοφορία¹⁰⁷. Η διακήρυξη της δημοκρατίας πάντως έγινε δεκτή από μεγάλο μέρος του πληθυσμού κάποιων μεγάλων πόλεων με ενθουσιασμό. Σε πολλά μέρη όμως της χώρας που βρίσκονταν μακριά από τα κέντρα λήψης αποφάσεων και ήταν πιο συντηρητικά αυτές οι εξελίξεις προκάλεσαν θλίψη. Αρκετοί θεωρούσαν μάλιστα ότι ο αυταρχισμός του σουλτάνου θα έδινε τη θέση του στον αυταρχισμό της δημοκρατίας ή του Μουσταφά Κεμάλ¹⁰⁸. Αυτά τα γεγονότα είχαν δημιουργήσει πολλά ερωτήματα και φόβο σε μια μερίδα Μουσουλμάνων διότι αγωνιούσαν για το μέλλον του χαλιφάτου και τη θέση της μουσουλμανικής θρησκείας ανά τον κόσμο στο μέλλον. Το μεγάλο πρόβλημα που ανέκυπτε ήταν ότι διακυβευόταν το ιστορικό και θρησκευτικό παρελθόν του τουρκικού λαού στα πλαίσια του ευρύτερου μουσουλμανικού κόσμου. Οι θρησκευόμενες αυτές ομάδες θεωρούσαν το σουλτάνο ηγέτιδα δύναμη και σύμβολο για όλους τους μουσουλμάνους επί της γης. Η αντικατάσταση που επήλθε με την αποχώρηση του προηγούμενου σουλτάνου Μεχμέτ Βαχιντεντίν τους προκάλεσε πικρία. Τη θέση του χαλίφη κατείχε τώρα ο Αμπντούλ Μετζίτ¹⁰⁹. Οι υπερασπιστές του χαλιφάτου επεδίωκαν τη διατήρηση του και την επέκταση της δικαιοδοσίας του στα ζητήματα όλων των Μουσουλμάνων επί της γης. Η προστασία των απανταχού Μουσουλμάνων έπρεπε να είναι το καθήκον του χαλίφη και το τουρκικό κράτος έπρεπε να συνεχίσει να διαφυλάττει τα συμφέροντα τους ακόμα και αν χρειαζόταν να έρθει σε σύγκρουση με άλλα κράτη¹¹⁰. Ο Μουσταφά Κεμάλ φυσικά γνώριζε ότι κάτι τέτοιο θα έφερνε την Τουρκία προ τετελεσμένων γεγονότων και σε σύγκρουση με πολλά κράτη, πράγμα που θα έβαζε σε νέες

¹⁰⁷ (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 : 372).

¹⁰⁸ Ο Μουσταφά Κεμάλ συνέχισε να ενισχύει τη θέση του, συγκεντρώνοντας στα χέρια του την εξουσία και θέτοντας βουλή και κόμμα υπό τον απόλυτο έλεγχο του. (Zürcher, 2004: 229).

¹⁰⁹ Τον Ιανουάριο του 1924 ο Μουσταφά Κεμάλ επέπληξε το χαλίφη Αβδούλ Μετζίτ για ανάμειξη στη διοίκηση της χώρας (Lewis Τόμος Ι 2001: 519-520).

¹¹⁰ Είχε προταθεί να διατηρηθεί το χαλιφάτο με τη μορφή ενός μη πολιτικού πνευματικού σώματος που θα περιλάμβανε όλους του μουσουλμάνους, κάτι αντίστοιχο με τον παπισμό. (Poulton, 2000: 122).

περιπέτειες το νεοσύστατο κράτος. Και για αυτό πίστευε ότι έπρεπε να καταργηθεί και το χαλιφάτο και να τεθεί υπό τον έλεγχο του κράτους η θρησκεία. Επιπρόσθετα, και ο νέος χαλίφης συνέχεια έφερνε αντιρρήσεις και προσπαθούσε να ανεξαρτητοποιηθεί και να αποκτήσει περισσότερη εξουσία πράγμα το οποίο περιέπλεκε την κατάσταση¹¹¹. Βέβαια η έννοια του χαλιφάτου είχε ήδη χάσει το νομικό της περιεχόμενο, επειδή με την ανακήρυξη της δημοκρατίας η κυριαρχία είχε περάσει στο λαό. Ο χαλίφης είχε την ιδιότητα του τοποτηρητή του Προφήτη στη γη και διοικούσε την ισλαμική κοινότητα. Με την κατάργηση του σουλτανάτου έχανε τα πολιτικά του ερείσματα και δεν είχε πια τη δυνατότητα να εκδίδει νόμους. Η δημιουργία ενός πνευματικού χαλιφάτου θα ήταν ωστόσο μια ριζική καινοτομία γιατί θα συμβόλιζε το χωρισμό της θρησκείας από το κράτος αλλά οι καινοτομίες αυτές δεν επιτρέπονταν από τον Ιερό Νόμο. Παρ' όλα αυτά οι μουσουλμάνοι ήταν έτοιμοι να δεχτούν ένα πνευματικό χαλιφάτο¹¹².

Ο Μουσταφά Κεμάλ την 1^η Μαρτίου 1924 εγκαινίασε τη νέα περίοδο εργασιών της Βουλής. Στην πρώτη του ομιλία ανακοίνωσε ότι τρία είναι τα βασικά σημεία που πρέπει να τύχουν επισταμένης προσοχής: η διασφάλιση και σταθεροποίηση της δημοκρατίας, η δημιουργία ενός ενιαίου εθνικού συστήματος παιδείας και η ανάγκη διάσωσης και εξαγνισμού της ισλαμικής πίστης, η οποία για αυτό το λόγο έπρεπε να αποκοπεί από τη μέχρι τότε ηγεσία της¹¹³. Στις 3 Μαρτίου 1924 αποφασίστηκε η καθαίρεση του χαλίφη, η κατάργηση του χαλιφάτου και η απομάκρυνση όλων των μελών του οθωμανικού οίκου από την τουρκική επικράτεια. Πριν όμως, την κατάργηση διώξεις υπέστησαν διάφορες εφημερίδες και διάφοροι άνθρωποι της θρησκείας, κρατικοί λειτουργοί και στρατιωτικοί. Έτσι δόθηκε η εντύπωση στην κοινή γνώμη ότι επέκειτο πραξικόπημα από το χαλίφη. Ήδη είχε προηγηθεί στις 24 Νοεμβρίου 1923 μια δημοσίευση ενός κειμένου επιστολής σε μια από τις μεγαλύτερες εφημερίδες της Κωνσταντινούπολης, προς τον Ισμέτ Πασά, υπογεγραμμένο από δύο διακεκριμένους Ινδούς μουσουλμάνους Αγά Χαν και Αμέρ Αλή. Υποστήριζαν ότι ο διαχωρισμός σουλτανάτου και χαλιφάτου ήταν ένα γεγονός που είχε αυξήσει το ενδιαφέρον των Μουσουλμάνων και υποστήριζαν ότι δεν πρέπει

¹¹¹ Εξάλλου είναι γνωστό ότι ο θεσμός του χαλίφη ποτέ δεν εφαρμόστηκε καθολικά διότι κάθε μουσουλμανικό βασίλειο στην αρχαιότητα είχε και έναν δικό του. Επιπλέον, ακόμα και κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου παρ' όλο που είχε εκδοθεί φετβά, οι Μουσουλμάνοι δεν ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμα. (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 328-329).

¹¹² (Παπούλια, 2003: 330).

¹¹³ Επιπλέον, υπήρχε η αίσθηση ότι ο χαλίφης ήταν το αντίβαρο στις επιδιώξεις του Μουσταφά Κεμάλ και στη απόλυτη κυριαρχία που επεδίωκε. (Poulton, 2000: 123).

να καταργηθεί το χαλιφάτο γιατί θα ήταν μεγάλη ζημιά για το κύρος του Μουσουλμανισμού. Η κίνηση αυτή έδωσε στην ηγεσία το έναυσμα που χρειαζόταν¹¹⁴.

Ο Κεμάλ αγνόησε τις εκκλήσεις των Ινδών μουσουλμάνων και των υποστηρικτών του παλαιού καθεστώτος και κατήργησε το χαλιφάτο. Οι Ινδοί ήλπιζαν ότι η Τουρκία μέσω του χαλίφη θα διαδραμάτιζε πιο ενεργητικό ρόλο κατά της αποικιοκρατίας και της απελευθέρωσης των μουσουλμάνων επί της γης από τους δυτικούς. Ο Κεμάλ όμως αμέσως μετά τη νίκη εναντίον των δυνάμεων κατοχής άλλαξε ρητορική και προσπάθησε να αποκρύψει τη συνεισφορά του Ισλάμ στον Εθνικό Αγώνα και να αποτρέψει την πιθανότητα να μετατραπεί η Τουρκία σε ισλαμικό φάρο για τους αποικιοκρατούμενους λαούς της γης. Η πορεία της χώρας στρεφόταν προς τη Δύση και ο εθνικισμός που καλλιεργούνταν δεν αφορούσε άλλους λαούς παρά μόνο τον τουρκικό¹¹⁵.

Ο πρόεδρος της Τουρκίας θεωρούσε ότι οι κινήσεις για την κατάργηση του χαλιφάτου θα έπρεπε να είναι γρήγορες ώστε να μη δοθεί η ευκαιρία στην αντιδραστική αντιπολίτευση να δράσει και να καταφέρει να ακυρώσει τις αλλαγές¹¹⁶. Τέλος, προσπάθησε το πρώτο διάστημα της εγκαθίδρυσης της δημοκρατίας να διατηρήσει έως ένα σημείο το χαλιφάτο παρόλο που είχε καταργήσει το σουλτανάτο και για αυτό πρότεινε και έναν συμβιβασμό. Ο συμβιβασμός βέβαια αυτός ήταν εντελώς ξένος με το Ισλάμ και επιπλέον οι θρησκευτικοί άρχοντες δεν ήταν διατεθειμένοι να παραδώσουν μέρος της εξουσίας τους διότι δεν ήταν συνηθισμένοι σε κάτι τέτοιο¹¹⁷. Μερικούς μήνες αργότερα το εγχείρημα αυτό εγκαταλείφθηκε.

Με την κατάργηση του χαλιφάτου και την ανακήρυξη της δημοκρατίας, ο Μουσταφά Κεμάλ ισχυροποιούνταν ακόμα περισσότερο. Ήδη είχε γίνει πρόεδρος της δημοκρατίας της Τουρκίας μετά από ψηφοφορία στη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση την οποία και κέρδισε¹¹⁸.

¹¹⁴ (Dumont, 1998: 185-186).

¹¹⁵ (Κεϊντέρ, 2006: 44).

¹¹⁶ Την επόμενη μέρα ο Αβδούλ Μετζίτ καθαιρέθηκε και φορτώθηκε σε ένα αυτοκίνητο μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας και οδηγήθηκε εκτός της χώρας. (Βόλκαν-Τσκοβίτς, 2005 : 372-373).

¹¹⁷ (Lewis Τόμος II 2002: 155).

¹¹⁸ (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 443).

Ο Μουσταφά Κεμάλ επεδίωκε τον εκσυγχρονισμό και για αυτό ήθελε να εξαφανίσει οτιδήποτε παρέπεμπε στο οθωμανικό παρελθόν και στο ισλαμισμό. Η στροφή προς τη Δύση θα μετέτρεπε τη χώρα σε σύγχρονη, πολιτισμένη και νεωτερική. Ο δυτικός πολιτισμός θεωρούνταν αναγκαίος για τη συνέχιση της ύπαρξης του τουρκικού έθνους. Οπότε κάθε τι ισλαμικό και οθωμανικό απορρίφθηκε ως παλιό και αναχρονιστικό και δεν χρησιμοποιήθηκε για τη δημιουργία της νέας εθνικής ταυτότητας. Το Ισλάμ όμως είχε θεωρητικά ακόμα και τώρα τη δύναμη να ανατρέψει την άθρη δημοκρατία¹¹⁹. Επίσης, κατά τη διάρκεια του Εθνικού Αγώνα ο Κεμάλ είχε χρησιμοποιήσει το Ισλάμ για να μπορέσει να κινητοποιήσει τις μάζες ενάντια στις ξένες δυνάμεις. Γνώριζε ότι το μόνο μέσο που θα κινητοποιούσε τους μουσουλμανικούς λαούς της Ανατολίας ήταν η θρησκεία. Παράλληλα είχε χρησιμοποιήσει τους κληρικούς για την έκδοση αντιφετβά εναντίον του σουλτάνου που τον είχε επικηρύξει και για να αντικρούσει τις κατηγορίες προς το κίνημα του. Αμέσως μετά τη νίκη η 'συμμαχία' με το Ισλάμ έληξε και το κοσμικό κράτος που αναδυόταν δε θα μπορούσε να έχει ισλαμικά χαρακτηριστικά. Ήξερε ότι για να πετύχει το μεταρρυθμιστικό του έργο έπρεπε πρώτα να απαλλαγεί από την παλιά καθεστηκυία τάξη που αποτελούσαν οι κληρικοί¹²⁰.

Ο Κεμάλ γνώριζε ότι ο κλήρος και οι αδελφότητες ήταν τα τελευταία οχυρά του παλαιού καθεστώτος και οι μόνοι που μπορούσαν να κινητοποιήσουν κόσμο εναντίον των μεταρρυθμίσεων. Εξάλλου στο παρελθόν, κατά της διάρκεια της σουλτανείας του Αβδούλ Χαμίτ είχαν αποτρέψει μεταρρυθμίσεις που έρχονταν σε σύγκρουση με τον ιερό νόμο και με τα συμφέροντά τους. Έτσι στις 20 Απριλίου 1924 εγκρίθηκε από τη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση η κατάργηση των θρησκευτικών δικαστηρίων (Σεριάτ), όπου θεολόγοι-δικαστές απένειμαν το ιερό δίκαιο. Ακόμα, καταργούνταν το υπουργείο Θρησκευτικών Υποθέσεων και Βακουφίων το οποίο ήταν αρμόδιο για τα ειδικά θρησκευτικά δικαστήρια και στη θέση του δημιουργούνταν η *Διεύθυνση Θρησκευτικών Υποθέσεων* η οποία ήταν υπό τον έλεγχο του πρωθυπουργού. Όλα τα τεμένη και μοναστήρια πέρασαν στη δικαιοδοσία της. Μέσω αυτής της Διεύθυνσης οι κεμαλιστές απέκτησαν τη δυνατότητα να ασκούν έλεγχο στους κληρικούς να

¹¹⁹ (Kızılyürek, 2006: 66-67).

προσανατολίζουν τη θρησκευτική ζωή της χώρας¹²¹. Επιπλέον, το 1924 ιδρύθηκε η Διεύθυνση Ευαγών Ιδρυμάτων η οποία ανέλαβε τη διατήρηση των κτιρίων των φιλανθρωπικών οργανώσεων και των θρησκευτικών μνημείων¹²². Επίσης, καταργούνταν η θέση του σείχουλισλάμη και έκλειναν τα θρησκευτικά σχολεία (μεντρεσέδες) και σχολές. Στη θέση τους δημιουργούνταν ιερατικές σχολές και μια Θεολογική Σχολή υπό τη διεύθυνση του πανεπιστημίου της Κωνσταντινούπολης.

Για την πραγματοποίηση του κεμαλικού προγράμματος έπρεπε η θρησκεία να καταπολεμηθεί και να υπαχθεί στον έλεγχο της εξουσίας διότι παρενέβαινε στην δομή της κοινωνίας και στις αντιλήψεις των πολιτών, πράγμα το οποίο δημιουργούσε τριβές μεταξύ λαού και κυβέρνησης. Με τη νέα Διεύθυνση Θρησκευτικών Υποθέσεων το κράτος θα μπορούσε να έχει τον έλεγχο και της κοινωνίας μέσω της θρησκευτικής κατήχησης ώστε να μπορεί να στρέψει τους πολίτες προς την πρόοδο αλλά και να κρατηθεί στην εξουσία το κόμμα¹²³.

Η κατάργηση του χαλιφάτου ξεσήκωσε τις αδελφότητες πράγμα το οποίο οδήγησε τον Κεμάλ στην απόφαση να απαλλαγεί από αυτές δια παντός. Οι αδελφότητες αυτές είχαν τη βάση τους κατά κύριο λόγο στις πόλεις. Ήταν φορείς ιδεολογικής αντιπαράθεσης με τις πολιτικές του Κεμάλ και μπορούσαν να γίνουν ιδιαίτερα επικίνδυνες διότι διατηρούσαν επαφές με διάφορες φυλές της Ανατολίας και θα μπορούσαν να προκαλέσουν εξεγέρσεις. Η κατάργηση τους επήλθε με νόμο της Εθνοσυνέλευσης το 1925, που αφορούσαν τα δερβίσικα τάγματα. Είχε προηγηθεί η εξέγερση του Σεΐχη Σαΐντ που είχε δώσει το έναυσμα για την καταδίωξη των δερβίσικων ταγμάτων¹²⁴. Αποφασίστηκε το κλείσιμο των μοναστηριών των δερβίσηδων, η διάλυση των οργανώσεων τους και η απαγόρευση των συγκεντρώσεων τελετών και ειδικών ενδυμασιών που χρησιμοποιούσαν. Παρ' όλα αυτά τα ταρικάτ πέρασαν στην παρανομία και συνέχισαν να έχουν μεγάλη απήχηση στον απλό λαό¹²⁵.

Με την επίθεση εναντίον των δερβίσηδων ο Κεμάλ άδραξε την ευκαιρία να δυτικοποιήσει και τον τρόπο ένδυσης των Τούρκων. Θέλησε να καταργήσει το φέσι,

¹²⁰ (Οζκιριμλί-Σοφός, 2008: 96-97).

¹²¹ (Dumont, 1998: 194).

¹²² (Shankland, 2003: 29).

¹²³ Ο εκτοπισμός της θρησκείας από την πολιτική και κοινωνική ζωή ήταν ο απώτερος στόχος της κεμαλικής διανόησης. (Kızılyürek, 2006: 60-61).

¹²⁴ (Shankland, 2003: 125).

¹²⁵ Το Νοέμβριο του 1925 τα δερβίσικα τάγματα απαγορεύτηκαν και οι περιουσίες τους δημεύτηκαν (Lewis Τόμος II 2002: 168)

τα μακριά φορέματα, τα σαλβάρια και τα τουρμπάνια επειδή παρέπεμπαν στο οθωμανικό και ισλαμικό παρελθόν. Η απαγόρευση του φεσιού προκάλεσε ευρεία αντίσταση και μάλιστα μεγαλύτερη ακόμα και από αυτή της καθαίρεσης του χαλίφη και της κατάργησης της σαρίας¹²⁶. Η επίθεση ενάντια στην ενδυμασία ξεκίνησε όταν ο Κεμάλ επισκέφθηκε στις 25 Αυγούστου 1925 την Κασταμονή και το Ινέμπολου. Εκεί για πρώτη φορά επιτέθηκε εναντίον του φεσιού και γενικά της ενδυμασίας που συνήθιζαν να φορούν οι Τούρκοι. Μετά την ομιλία του αυτή οι στόχοι του έγιναν φανεροί¹²⁷. Επίσης, στις 2 Σεπτεμβρίου 1925 απαγορεύτηκαν τα ενδύματα και τα θρησκευτικά εμβλήματα. Απαγορεύτηκε σε όλους τους ιερείς να φορούν τα θρησκευτικά τους ενδύματα. Μόνο κατά τη διάρκεια τελετών και σε μέρη λατρείας επιτρέπονταν τα θρησκευτικά ενδύματα. Τώρα πια ήταν υποχρεωτικός ο δυτικός τρόπος ντυσίματος που περιελάμβανε κοστούμι και καπέλο¹²⁸.

Επίσης, καθιερώθηκε η Κυριακή ως μέρα αργίας. Ήταν ένα χριστιανικό έθιμο και επιβλήθηκε στην Τουρκία¹²⁹. Ακόμα, στις 26 Δεκεμβρίου του 1925 υιοθετήθηκε το Γρηγοριανό ημερολόγιο. Υιοθετήθηκε το ρολόι των 24 ωρών και καταργήθηκαν και όλοι οι τίτλοι ευγενείας¹³⁰.

Τέλος, επιλέχθηκε ως νέα πρωτεύουσα η Άγκυρα με νόμο στις 13 Οκτωβρίου 1923, καθώς η Κωνσταντινούπολη ήταν συνυφασμένη με το παλαιό καθεστώς. Επιπλέον, λόγω της γεωγραφικής της θέσης της Κωνσταντινούπολης, οι σύμμαχοι μπορούσαν να ασκούν πιέσεις στην κυβέρνηση. Ακόμα, με την αλλαγή αναγκάζονταν τα ξένα κράτη να δημιουργήσουν πρεσβείες στην Άγκυρα¹³¹.

¹²⁶ Με παρότρυνση των δερβίσηδων, ξεσηκώθηκε ο κόσμος εξαιτίας των απαγορεύσεων. Οι εξεγέρσεις καταστάληκαν γρήγορα και τιμωρήθηκαν οι ένοχοι (Lewis Τόμος II 2002: 169).

¹²⁷ Η Κασταμονή ήταν μια από τις πιο συντηρητικές περιοχές στην Τουρκία και αυτός ήταν ο λόγος για τον οποίο τη διάλεξε ο Κεμάλ. (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 : 396).

¹²⁸ Εξαίρεση αποτελούσαν μόνο οκτώ αναγνωρισμένοι θρησκευτικοί ηγέτες οι οποίοι είχαν τη δυνατότητα να φορούν τα θρησκευτικά ενδύματα (Lewis Τόμος I 2001: 530).

¹²⁹ Η πρώτη υιοθέτηση αργίας καθιερώθηκε για πρώτη φορά το 1920 και αφορούσε τους εργάτες των σιδηροδρόμων. Η μέρα αργίας ήταν η Παρασκευή. Αργότερα, το 1924 μετατράπηκε σε γενική αργία για όλες τις πόλεις της χώρας που είχαν πληθυσμό μεγαλύτερο από 10.000 κατοίκους. (Lewis Τόμος I 2001: 565).

¹³⁰ Οι τίτλοι καταργήθηκαν ήταν: μπέης, πασάς και εφέντης. Εξαίρεθηκαν όμως οι τίτλοι του στρατεύματος. (Zürcher, 2004: 237).

¹³¹ (Σαρής, 1992: 177).

ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΖΩΗΣ

Η οικογένεια και η θέση της γυναίκας ήταν πολύ σημαντικά για το Μουσταφά Κεμάλ. Θεωρούσε ότι η τουρκική κοινωνία, δεν θα έπρεπε να καταπιέζει τις γυναίκες διότι αυτό είχε αρνητικές επιπτώσεις σε όλο τον τουρκικό λαό και αναπαράγονταν το παλαιό καθεστώς. Για να επιτευχθεί όμως αυτή η αλλαγή, έπρεπε να υπάρξει μια εκ βάθρων αναδιοργάνωση του νομικού συστήματος που εξακολουθούσε να διέπει εκείνη την εποχή ακόμα τον ιδιωτικό βίο. Για αυτό το λόγο υιοθετήθηκε ο ελβετικός αστικός κώδικας στις 17 Φεβρουαρίου 1926, ο οποίος θεωρήθηκε ως ο καταλληλότερος για τις τουρκικές ανάγκες. Ο κώδικας αυτός όριζε τα αστικά δικαιώματα του πολίτη και κατ' επέκταση και των γυναικών.

Με την εφαρμογή του νέου αστικού κώδικα καταργήθηκε η πολυγαμία και η αποπομπή της συζύγου. Ακόμα, σύμφωνα με τη νέα νομοθεσία ορίστηκε ως μόνος νόμιμος ο πολιτικός γάμος και το αντίστοιχο διαζύγιο. Επιπρόσθετα, δόθηκε το δικαίωμα σε άτομα με διαφορετικό θρήσκευμα να παντρεύονται μεταξύ τους ή να αλλάζουν το θρήσκευμα τους. Παρ' όλα τα προβλήματα που συνέχιζαν να υπάρχουν, η υιοθέτηση του ελβετικού αστικού κώδικα δημιούργησε τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την καλυτέρευση της ζωής των γυναικών¹³². Ο νέος νόμος έδινε τη δυνατότητα στις γυναίκες να ζητούν διαζύγιο από τους συζύγους τους. Ωστόσο, οι περισσότερες δεν άσκησαν τα δικαιώματά τους διότι οι κοινωνικές δομές ήταν πολύ ισχυρές, για να καταφέρουν να τις αγνοήσουν και να πράξουν κάτι τόσο σημαντικό. Στην επαρχία συνεχίστηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα η καταπίεση, και παρ' όλο που η πολυγαμία τυπικά είχε καταργηθεί, συνέχιζε να υφίσταται άτυπα. Ακόμα και οι νέοι νόμοι δεν έδιναν πλήρη δικαιώματα στις γυναίκες και συνέχιζε να υφίσταται το πρόβλημα της ανισότητας επειδή ο σύζυγος συνέχιζε να είναι ο κύριος της οικογένειας και υπεύθυνος για τη συντήρηση της συζύγου και των παιδιών. Επίσης, δεν επέτρεπε σε αλλοδαπούς άντρες συζύγους να λάβουν την τουρκική υπηκοότητα από τη γυναίκα τους αλλά μόνο το αντίθετο¹³³.

¹³² Οι νόμοι αυτοί εφαρμόστηκαν κυρίως από άτομα τα οποία κατοικούσαν κοντά σε κάποιο συγκοινωνιακό κόμβο όπου τα νέα και οι νόμοι διαδίδονταν πιο γρήγορα. Στις απομακρυσμένες περιοχές της χώρας συνέχισαν να ισχύουν οι παλιές συνήθειες (Lewis Τόμος Ι 2001: 536)

¹³³ Παρ' όλες τις αδικίες σίγουρα βοήθησε να αποκτήσουν δικαιώματα οι γυναίκες ο νέος αστικός κώδικας. (Arat, 2006: 205-206).

Παράλληλα, το 1934 δόθηκε το δικαίωμα ψήφου στις γυναίκες. Ήταν μια μεταρρύθμιση η οποία υπήρξε ιδιαίτερα πρωτοποριακή ακόμη και για τα δεδομένα πολλών δυτικών χωρών. Με το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι απέκτησαν τη δυνατότητα να διεκδικούν τα δικαιώματά τους και στις εκλογές που διεξήχθησαν το 1935, εκλέχθηκαν 17 γυναίκες. Οι κεμαλιστές ήταν θετικοί σε πολλά από τα αιτήματα των φεμινιστριών και επιθυμούσαν να επιφέρουν τις πολυπόθητες μεταρρυθμίσεις για την καλυτέρευση της ζωής των γυναικών¹³⁴.

Μετά το πέρασμα τεσσάρων μηνών από την ανακήρυξη της δημοκρατίας ιδρύθηκε και η πρώτη γυναικεία οργάνωση που ονομάστηκε Λαϊκό Κόμμα Γυναικών. Αργότερα άλλαξε ονομασία μετά την προτροπή του Κεμάλ και μετονομάστηκε σε Ένωση Γυναικών Τουρκίας¹³⁵. Η ένωση αυτή είχε ιδρυθεί για να διεκδικήσει κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα για τις γυναίκες. Οι προτροπές της για θέσπιση διαφόρων νόμων που θα τις βοηθούσαν υιοθετήθηκαν σταδιακά: θεωρήθηκαν αρχικά πρόωρες και αντιμετωπίστηκαν με επιφύλαξη από την ηγεσία, με το σκεπτικό ότι ο τουρκικός λαός δεν ήταν ακόμα έτοιμος να δεχτεί τόσο μεγάλες αλλαγές. Επιπλέον, κατά τη δεκαετία του 1930 η Ένωση Γυναικών Τουρκίας αυτοκαταργήθηκε επειδή θεωρήθηκε ότι πέτυχε το σκοπό της δημιουργίας της αλλά και λόγω της άνωθεν πίεσης - του φόβου του Κεμάλ για αντιπολιτευτικό λόγο¹³⁶.

Για τον Ατατούρκ η επίλυση του γυναικείου ζητήματος σήμαινε τον εκδυτικισμό του ρόλου των γυναικών στη δημόσια και στην ιδιωτική σφαίρα. Με αυτό τον τρόπο θεωρούσε ότι θα κατάφερνε να προκαλέσει ένα ακόμα πλήγμα στο Ισλάμ και να εντάξει τις γυναίκες μέσα στη δημοκρατία ως ενεργό κομμάτι. Οι γυναίκες αυτής της περιόδου παρουσιάστηκαν ως κάτι καινούργιο αποσυνδεδεμένο από το οθωμανικό παρελθόν και ως μια νέα δύναμη που θα ωφελούσε το εθνικιστικό πρόγραμμα του κεμαλισμού. Παράλληλα έγινε προσπάθεια να δοθούν τα κατάλληλα εφόδια ώστε οι γυναίκες να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες ανατροφής μιας υγιούς οικογένειας που θα διαπαιδαγωγούσε ρωμαλέους Τούρκους πολίτες¹³⁷.

¹³⁴ Ήταν από τις λίγες χώρες εκείνη την εποχή που δόθηκε τέτοιο δικαίωμα στις γυναίκες. Πολύ πρωτοποριακό μέτρο για μια χώρα η οποία είχε βγει σχεδόν πριν μια δεκαετία από πόλεμο και ακόμα τα θρησκευτικά πάθη ήταν πολύ ισχυρά και υπήρχαν αρκετοί ακραίοι οι οποίοι επιθυμούσαν το προηγούμενο σύστημα διακυβέρνησης. (Lewis Τόμος I 2001: 565)

¹³⁵ (Zürcher, 2004: 246).

¹³⁶ (Sirman, 2008: 280).

¹³⁷ (Yenal, 2008: 294-295).

ΣΥΝΟΜΩΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΕΜΑΛ ΣΤΗ ΣΜΥΡΝΗ

Ο Μουσταφά Κεμάλ είχε γίνει ιδιαίτερα αντιπαθής σε μεγάλη μερίδα του πληθυσμού, παλιών εχθρών που αντιστρατεύονταν τις απόψεις του αλλά και πρώην συνεργατών του. Οι εξεγέρσεις δεν είχαν φέρει κανένα αποτέλεσμα οπότε αυτή τη φορά οι εχθροί προσπάθησαν να τον δολοφονήσουν κατά την είσοδο του στη Σμύρνη το 1926. Η δολοφονία θα γινόταν με ρίψη χειροβομβίδας στο αυτοκίνητο που θα τον μετέφερε. Αυτοί που προσέλαβαν τους δολοφόνους ήταν ένας αξιωματικός του ναυτικού ονόματι Ζιγιά Χουρσίντ, ο βουλευτής Σμύρνης Αχμέτ Σουκρού και ο συνταγματάρχης Αρίφ. Η δολοφονία όμως αποτράπηκε διότι καταδόθηκε στην αστυνομία από ένα βαρκάρη. Όπως ο ίδιος υποστήριξε στις διωκτικές αρχές η δουλειά του ήταν να μεταφέρει τους δολοφόνους από την περιοχή του Τσεσμέ στη Χίο ώστε να γλυτώσουν από τις έρευνες που θα ακολουθούσαν μετά τη δολοφονία αλλά και να μην αποκαλυφθούν οι συνωμότες. Αφού συνελήφθησαν όλοι όσοι είχαν συνωμοτήσει εναντίον του Κεμάλ, εκείνος εισήλθε στη Σμύρνη στις 16 Ιουνίου χωρίς να πάθει το παραμικρό¹³⁸. Οι συλληφθέντες δικάστηκαν από το Δικαστήριο της Ανεξαρτησίας, το οποίο μεταφέρθηκε άμεσα από την Άγκυρα στη Σμύρνη λόγω της σοβαρότητας της κατάστασης. Η δίκη άρχισε στις 20 Ιουνίου 1926 και κράτησε μέχρι τις 13 Ιουλίου. Η θανατική ποινή επιβλήθηκε σε όλους τους κατηγορούμενους και εκτελέστηκαν την αμέσως επόμενη μέρα. Ωστόσο, μαζί με αυτά τα άτομα συνελήφθησαν και βουλευτές του Προοδευτικού Ρεπουμπλικανικού Κόμματος παρά τη βουλευτική ασυλία την οποία είχαν και κάποιοι πρώην φίλοι του πασάδες όπως ο Κιαζίμ Καραμπεκίρ, ο Αλί Φουάτ και ο Τζαφέρ Ταγιάρ, οι οποίοι είχαν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στον αγώνα για την Ανεξαρτησία. Το Π.Ρ.Κ. ήταν ένα κόμμα που καταργήθηκε από την κυβέρνηση αμέσως μετά την καταστολή της εξέγερσης του Σεΐχη Σαΐντ. Αυτό το κόμμα είχε δημιουργηθεί από πρώην συντρόφους του Κεμάλ οι οποίοι αντιδρούσαν στην αυταρχικότητα του ιδίου και του κόμματος του, του Ρεπουμπλικανικού Κόμματος του Λαού¹³⁹.

¹³⁸ Οι πληρωμένοι δολοφόνοι και ο Ζιγιά Χουρσίντ συνελήφθησαν το ίδιο βράδυ και μάλιστα στο δωμάτιο του ξενοδοχείου του δευτέρου βρέθηκαν όπλα και χειροβομβίδες (Mango, 1999: 445).

¹³⁹ Ο Ζιγιά Χουρσίντ ήταν ένας αξιωματικός του ναυτικού που είχε εκλεγεί βουλευτής του Πόντου στην πρώτη Βουλή αλλά έτρεφε για το Μουσταφά Κεμάλ αισθήματα αντιπάθειας λόγω του ότι είχε παραγκωνιστεί από τη θέση του. Ο συνταγματάρχης Αρίφ ήταν πρώην φίλος του Γαζή και νυν βουλευτής Εσκή-Σεχίρ αλλά ένιωθε και αυτός εχθρικά απέναντι στον πρώην φίλο του επειδή δεν είχε προαχθεί σε πασά. Ο Αχμέτ Σουκρού ήταν βουλευτής Σμύρνης, ήταν μέλος της Ε.Ε.Π. και είχε διατελέσει υπουργός Παιδείας στις κυβερνήσεις των

Αμέσως μετά τη δίκη αυτή πραγματοποιήθηκε μια ακόμα στην Άγκυρα αυτή τη φορά στις 29 Αυγούστου με κατηγορούμενους πάνω από 50 ενωτικούς πρώην αξιωματικούς. Ήταν μια δίκη παρωδία στην οποία 4 απαγχονίστηκαν και πολλοί άλλοι καταδικάστηκαν σε πολυετείς φυλακίσεις. Παράλληλα, σύμφωνα με το Νόμο περί Διατήρησης της Τάξης ο οποίος είχε ψηφιστεί κατά τη διάρκεια της κουρδικής εξέγερσης, δίνονταν στον Κεμάλ απεριόριστες νομικές εξουσίες. Έτσι άρχισε να διώκει και τους πολιτικούς του αντιπάλους. Το περιβόητο Δικαστήριο της Ανεξαρτησίας έπιασε δουλειά πάλι ώστε να ξεθάψει όλους εκείνους οι οποίοι αντιδρούσαν στην κυβέρνηση και φυσικά στον ίδιο τον Κεμάλ. Διατάχθηκε έρευνα εναντίον πολλών πολιτικών αντιπάλων του Κεμάλ και μάλιστα υπέστησαν και διώξεις αρκετοί απ' αυτούς¹⁴⁰. Επιπλέον εκτελέστηκαν, ο συνταγματάρχης Αρίφ ο οποίος ήταν ένα πολύ σημαντικό πρόσωπο και είχε πολεμήσει στον αγώνα της Ανεξαρτησίας, ο πρώην υπουργός οικονομικών Τζαβίντ Μπέης, αλλά και κάποιοι στενοί συνεργάτες του ιδίου του Κεμάλ. Τέλος ο Ραούφ Μπέης καταδικάστηκε σε δεκαετή εξορία καθώς απουσίαζε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο από τη χώρα.

Νεότουρκων. Για ένα διάστημα ήταν και κυβερνήτης της Τραπεζούντας. Τέλος, είχε γίνει μέλος του Ρ.Κ.Λ. αλλά διατηρούσε επαφές με τα παλιά στελέχη της επιτροπής και έτρεφε μια αρκετά μεγάλη αντιπάθεια για τον Κεμάλ. (Βόλκαν-Ίτσκοβιτς, 2005 : 410-411).

¹⁴⁰ Τα σημαντικά πρόσωπα που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στον πόλεμο της ανεξαρτησίας, όπως οι στρατηγοί Αλή Φουάτ, Κιαζίμ Καραμπεκίρ, Ρεφέτ Πασάς και Τζαφέρ Ταγιάρ Πασάς παρ' όλο που είχαν σχέση με το προοδευτικό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα, το οποίο το κήρυξε παράνομο ο Κεμάλ κατά τη διάρκεια της κουρδικής

Σύμφωνα με το Μουσταφά Κεμάλ, οριστική ρήξη με το παρελθόν και ειδικά με τη θρησκευτική παρέμβαση δεν είχε λήξει ακόμα. Γι' αυτό το σκοπό σχεδίαζε μετά την επανεκλογή του ιδίου στην προεδρία της χώρας και του Ισμέτ Ινονού στην πρωθυπουργία να προκαλέσει και τα τελευταία πλήγματα στις θρησκευτικές και αναχρονιστικές δυνάμεις. Η πρώτη προσπάθεια για τη μεταρρύθμιση σε αυτή τη φάση ήταν η διαδικασία για την ολική τροποποίηση του συντάγματος, στα άρθρα που αφορούσαν τη θρησκεία του τουρκικού κράτους. Έτσι με αυτόν τον τρόπο αφαιρέθηκαν από το σύνταγμα εκφράσεις και νύξεις που παρέπεμπαν σε αυτή. Συνεπώς, με αυτές τις μεταρρυθμίσεις ο χαρακτήρας του κράτους έγινε πιο κοσμικό από νομική και συνταγματική άποψη¹⁴¹.

Η πραγματικότητα όμως ήταν αρκετά διαφορετική διότι ακόμα και τώρα συνέχιζε να υπάρχει ένας δεσμός με τους Άραβες, την Ανατολή και την ισλαμική πίστη. Αυτό θεωρούσε ο Κεμάλ ότι ήταν η αραβική γραφή. Η τροποποίηση του οθωμανικού αλφαβήτου είχε προταθεί κατά το παρελθόν ώστε να υιοθετηθεί ένα αλφάβητο πιο λειτουργικό και πιο εύκολο ώστε να μπορέσει να γίνει και πιο ελκυστικό για τη μεγαλύτερη μερίδα του πληθυσμού. Οι προτάσεις αυτές είχαν λάβει χώρα κατά τη περίοδο του Τανζιμάτων και συγκεκριμένα από τον Μουνίφ πασά σε μια διάλεξη το 1862. Ωστόσο οι συζητήσεις για τη βελτίωση της αραβικής γραφής δεν κατέληξαν πουθενά και η προσπάθεια εγκαταλείφθηκε. Η συζήτηση όμως αυτή είχε ξανανοιξει κατά τα έτη 1923-1924 και είχε προταθεί η αντικατάσταση του αραβικού αλφαβήτου με το λατινικό, αλλά και τότε είχε απορριφθεί¹⁴².

Οι Τουρκομανικές Δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης το 1926 υιοθέτησαν το λατινικό αλφάβητο για τις τουρκικές γλώσσες των δημοκρατιών αυτών έναντι του αραβικού. Αυτό παρείχε ένα ισχυρό κίνητρο ώστε να πράξει και το τουρκικό κράτος το ίδιο. Έτσι αμέσως μετά τη σοβιετική απόφαση, άρχισε και η τουρκική κυβέρνηση μέσω του υπουργού παιδείας, το Μάρτιο του 1926 να εκθειάζει το λατινικό

εξέγερσης, αφέθηκαν ελεύθεροι μετά από παρέμβαση του ιδίου του Μουσταφά Κεμάλ προς τον πρόεδρο του δικαστηρίου όπως λέγεται, διότι άρχισαν να υπάρχουν σημάδια δυσανεξίας στο στρατό. (Zürcher, 2004: 239).

¹⁴¹ Στις 5 Ιουλίου 1928 το κόμμα του Λαού αποφάσισε να διαγράψει τη διάταξη που αναφερόταν στη θρησκευτική πίστη του τουρκικού λαού. (Lewis Τόμος Ι 2001: 542)

¹⁴² Ο Μουσταφά Κεμάλ πίστευε ότι για να μειωθεί ο αναλφαβητισμός στην Τουρκία χρειαζόταν να αλλάξει το αλφάβητο διότι τα αραβικά γράμματα ήταν δύσκολα στην προφορά και στη γραφή. Επιπλέον, θεωρούσε ότι με

αλφάβητο. Τον Ιανουάριο του 1928 ανακοινώθηκαν κάποιες σκέψεις για να δώσουν το έναυσμα για νέες συζητήσεις πάνω στη νέα μεταρρύθμιση. Μετά από αυτό το γεγονός ο Υπουργός Δικαιοσύνης Μαχμούτ Εσάτ έκανε κάποιες δηλώσεις υπέρ του λατινικού αλφαβήτου. Αργότερα ακολούθησε και ο πρώην Υπουργός Παιδείας Αμπντουλάχ Σουμπχί, ο οποίος είχε δηλώσει ότι η υιοθέτηση του λατινικού αλφαβήτου αποτελεί ανάγκη για το σύγχρονο τουρκικό κράτος¹⁴³.

Αφού πέρασε ένα χρονικό διάστημα στις 24 Μαΐου 1928, βάσει νόμου υιοθετήθηκαν και τα διεθνή αριθμητικά σύμβολα έναντι των αραβικών. Το νέο αλφάβητο ετοιμάστηκε μέσα σε ένα πολύ σύντομο χρονικό διάστημα και έτσι μπορούσε πια να το παρουσιάσει ο Πρόεδρος της χώρας στον τουρκικό λαό. Ήταν μια σπουδαία εκδήλωση που θα καθόριζε το μέλλον ολόκληρου του κράτους. Μετά την παρουσίαση του νέου αλφάβητου στο λαό κατά τη διάρκεια δεξίωσης στο παλάτι του Ντολμά Μπαχτσέ, ο ίδιος ο Μουσταφά Κεμάλ πραγματοποίησε περιοδεία σε ολόκληρη την Τουρκία με σκοπό να διδάξει το νέο αλφάβητο. Για να δικαιολογηθεί φυσικά το νέο αλφάβητο χρησιμοποιήθηκαν διάφορα επιχειρήματα όπως ότι η αραβική γραφή ήταν δύσκολη στην προφορά και στην γραφή και ότι παρουσίαζε προβλήματα στην εκτύπωσή της με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα στην παιδεία. Ωστόσο, ο βασικός λόγος για τον Πρόεδρο και το επιτελείο η καθιέρωση του λατινικού αλφάβητου είχε ιδεολογικά κίνητρα. Θεωρούσε ότι με αυτό τον τρόπο θα κατάφερνε να αποκόψει την τουρκική κοινωνία από τις οθωμανικές και ισλαμικές παραδόσεις¹⁴⁴.

Ακόμα μια σημαντική μεταρρύθμιση ήταν η αναγκαστική υιοθέτηση επωνύμου για όλους του Τούρκους πολίτες. Ο νόμος αυτός ψηφίστηκε στις 28 Ιουνίου του 1934 και προέβλεπε ότι μέχρι την 1^η Ιανουαρίου του 1935 ο κάθε πολίτης έπρεπε να έχει επιλέξει ένα επίθετο για τον ίδιο¹⁴⁵. Στο μουσουλμανισμό τα επώνυμα δεν ήταν κάτι συνηθισμένο. Οι περισσότεροι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν το μικρό τους όνομα που είχαν αποκτήσει κατά την ονοματοδοσία τους και ένα ακόμα όνομα που έπαιρναν πριν την ενηλικίωση τους. Με αυτά ήταν γνωστοί στην κοινωνία. Μαζί με τη

αυτό τον τρόπο θα εξαφάνιζε το οθωμανικό παρελθόν δια παντός, μαζί και τα θρησκευτικά κατάλοιπα. (Βόλκαν-Τσκοβιτς, 2005 : 437).

¹⁴³ Το καλοκαίρι του 1928 συγκροτήθηκε μια επιτροπή η οποία ήταν κάτω από τον έλεγχο του ίδιου του Μουσταφά Κεμάλ και κατέθεσε μια αναφορά για το νέο αλφάβητο. Ύστερα από αυτό το γεγονός ανακοινώθηκε ότι το οθωμανικό αλφάβητο θα αντικατασταθεί από το λατινικό. (Zürcher, 2004: 255).

¹⁴⁴ Η επιτροπή αυτή συναντήθηκε στο παλάτι του Ντολμά Μπαχτσέ και υπό την καθοδήγηση του ίδιου του Μουσταφά Κεμάλ προσπάθησε να ολοκληρώσει την αποστολή της. (Lewis Τόμος Ι 2001: 544-545)

¹⁴⁵ Επώνυμα υπήρχαν αλλά δε χρησιμοποιούνταν σχεδόν ποτέ στην καθημερινότητα. Οι άνθρωποι των χωριών ειδικά τα υιοθέτησαν αλλά δεν τα χρησιμοποίησαν ποτέ, ακόμα και σήμερα. (Zürcher, 2004: 261).

υιοθέτηση επωνύμου καταργήθηκαν και όλοι οι τίτλοι οι οποίοι απονέμονταν σε απλούς πολίτες. Επίσης και ο ίδιος ο Κεμάλ αποφάσισε να εγκαταλείψει τους τίτλους και να δεχτεί το επώνυμο Ατατούρκ, το οποίο του είχε προσδώσει η Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση. Ο Κεμάλ το αποδέχτηκε και επιπλέον εγκατέλειψε το πρώτο του όνομα, Μουσταφά διότι θεωρούσε ότι ήταν πολύ αραβικό και ανατολίτικο. Τέλος, και ο πρωθυπουργός της χώρας υιοθέτησε και αυτός ένα νέο επίθετο το Ινονού, από τη μάχη την οποία είχε γίνει γνωστός¹⁴⁶.

Τέλος, μια μικρότερης σημασίας μεταρρύθμιση είχε να κάνει με τη συμπεριφορά, τα καθήκοντα, τους μισθούς και τις προσλήψεις των δημοσίων υπαλλήλων. Το Μάρτιο του 1926, δημιουργήθηκε η μισθολογική κλίμακα και καθορίστηκαν τα καθήκοντα των δημοσίων υπαλλήλων. Επίσης, θεσμοθετήθηκε και ο τρόπος προσλήψεων ο οποίος ακόμα και μετά παρέμενε ασαφής. Η πρόσληψη μπορούσε να γίνει ή με διορισμό ή με διαγωνισμό¹⁴⁷. Επιπρόσθετα, οι δημόσιοι υπάλληλοι καλούνταν να συμμορφωθούν με τα δυτικά πρότυπα και να μεταβάλλουν την ενδυμασία τους. Αυτό όμως δημιουργούσε μεγάλη δυσαρέσκεια διότι με τους ήδη χαμηλούς μισθούς τους έπρεπε να ξοδέψουν ένα σημαντικό χρηματικό ποσό για την αλλαγή της εικόνας τους¹⁴⁸.

¹⁴⁶ Αντ' αυτού οι τίτλοι αυτοί αντικαταστάθηκαν από τους τίτλους Κύριος-Κυρία. (Lewis Τόμος I 2001: 566).

¹⁴⁷ Το δικαίωμα του διορισμού ανήκε σε τοπικές και επαρχιακές δημόσιες αρχές και μόνο για συγκεκριμένες θέσεις. (Lewis Τόμος II 2002: 107).

¹⁴⁸ Οι ανεπαρκείς μισθοί και η μείωση της εξουσίας που ασκούσαν πάνω στη μεγάλη μάζα του λαού δημιουργούσε έντονη δυσαρέσκεια για τα προνόμια που έπρεπε να εγκαταλείψουν για χάρη του εκδυτικισμού. Ήταν μια δύσκολη διαδικασία η οποία επέτασσε και την επανεκπαίδευση τους στις νέες συμπεριφορές και τεχνολογίες. (Lewis Τόμος II 2002: 109).

ΠΟΛΥΚΟΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΡΕΠΟΥΜΠΛΙΚΑΝΙΚΟ ΛΑΪΚΟ ΚΟΜΜΑ

Με την ανακήρυξη της δημοκρατίας η Τουρκία κληρονομούσε ένα πολυκομματικό σύστημα που είχε δημιουργηθεί από την εποχή του Εθνικού Αγώνα. Στο σύστημα αυτό περιλαμβάνονταν η πολιτική ομάδα του Κεμάλ και η *Δεύτερη Πολιτική Ομάδα* που αποτελούνταν από στελέχη της πρώην Ε.Ε.Π., φιλελεύθερους και γενικά από άτομα που αντιδρούσαν με τις πολιτικές του Μουσταφά Κεμάλ. Στις εκλογές του 1923 όμως, η αντιπολίτευση δεν πέτυχε να πείσει τους πολίτες και βγήκε αποδυναμωμένη. Ο Κεμάλ προσπαθούσε να εξαφανίσει την αντιπολίτευση επειδή του ήταν βάρος για το μεταρρυθμιστικό του έργο. Εξάλλου, και στο παρελθόν είχε δείξει σημάδια μη ανοχής σε άλλες αντιπολιτευτικές ομάδες όπως το Τουρκικό Κομμουνιστικό Κόμμα, όπου τα ηγετικά στελέχη του εκτελέστηκαν. Όλη η εξουσία είχε αρχίσει να συγκεντρώνεται στα χέρια του κατά τη διάρκεια του πολέμου της ανεξαρτησίας¹⁴⁹.

Αμέσως μετά ο Κεμάλ μετέτρεψε την *Ένωση Προάσπισης των Δικαιωμάτων της Ανατολίας και της Ρούμελης* σε κόμμα. Το κόμμα ονομάστηκε *Κόμμα του Λαού*. Στο κόμμα όμως μέσα βρίσκονταν και οι δύο προηγούμενες ομάδες πράγμα το οποίο δυσχέραινε τη λειτουργία του. Ωστόσο, η λεγόμενη Δεύτερη Ομάδα είχε αρχίσει να ανεξαρτητοποιείται γιατί είχε διαφωνήσει με τον τρόπο που είχε ανακηρυχθεί το νέο καθεστώς και ένιωθε να της ασκείται πίεση από τους κεμαλικούς. Οπότε στις 17 Νοεμβρίου 1924 αποφασίστηκε να διαχωρίσει τη θέση της και να δημιουργήσει ένα νέο κόμμα, το οποίο ονομάστηκε Προοδευτικό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα με αρχηγό τον Κιαζίμ Καραμπεκίρ. Παράλληλα άλλαξε το όνομα του και το Κόμμα του Λαού σε Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα με αρχηγό τον Κεμάλ. Ο πολυκομματισμός όμως δεν κράτησε πολύ διότι η κουρδική εξέγερση το 1925 και η εντεινόμενη λαϊκή δυσαρέσκεια βοηθούσε την αντιπολίτευση. Ήδη το Π.Ρ.Κ. είχε αρχίσει να αποκτά οπαδούς στη χώρα και να μετατρέπεται σε επικίνδυνο αντίπαλο. Το Ρ.Λ.Κ. άρχισε να ανησυχεί και η εξέγερση στα ανατολικά του έδωσε το έναυσμα για να επιτεθεί εναντίον του¹⁵⁰.

¹⁴⁹ Τα στελέχη του Κομμουνιστικού Κόμματος, εκτελέστηκαν από τον Γιαγχιά Καπτάν ήταν φίλος του και ήταν ο αυτουργός των διώξεων του ελληνισμού του Πόντου.. (Bozarslan, 2008: 42).

¹⁵⁰ (Zürcher, 2004: 231-232).

Ψηφίστηκε τότε ένας νέος νόμος διατήρησης της τάξης με ισχύ δύο ετών, ο οποίος έδινε τη δυνατότητα στην κυβέρνηση να απαγορεύσει κάθε έκδοση ή οργάνωση που θεωρούσε ότι υπονομεύει το νόμο και την τάξη. Έτσι δημιουργήθηκαν δύο νέα δικαστήρια της Ανεξαρτησίας που θα δικάζαν τους πρωταίτιους. Ένα στα ανατολικά και ένα για την υπόλοιπη χώρα. Το Π.Ρ.Κ. επέκρινε έντονα το νόμο αυτόν αλλά στο τέλος τον αποδέχτηκε. Μόλις καταπνίγηκε η κουρδική εξέγερση, ήρθε η σειρά του τύπου να υποστεί διώξεις. Αμέσως έκλεισαν διάφορες μη κυβερνητικές εφημερίδες και περιοδικά και οι δημοσιογράφοι παραπέμφθηκαν σε δίκη. Έτσι στις 3 Ιουνίου 1925 το Π.Ρ.Κ. κηρύχθηκε παράνομο από δικαστήριο της Ανεξαρτησίας με το αιτιολογικό ότι, μέλη του είχαν υποστηρίξει την εξέγερση και ότι είχαν χρησιμοποιήσει τη θρησκεία για πολιτικούς λόγους παρ' όλο που είχε απαγορευθεί με προηγούμενο νόμο¹⁵¹.

Με την εξαφάνιση της αντιπολίτευσης το Ρ.Λ.Κ. έμεινε το μοναδικό κόμμα και μονοπώλησε την εξουσία ως το 1930 μέχρι η παγκόσμια οικονομική κρίση να κάνει την εμφάνιση της. Η οικονομική κρίση είχε προκαλέσει οικονομική αφαίμαξη στους πολίτες και η φτώχεια είχε αυξηθεί. Επιπλέον, η έντονη δυσαρέσκεια για τις κεμαλικές μεταρρυθμίσεις δεν άφηνε πολλά περιθώρια κινήσεων στην κυβέρνηση και ο Κεμάλ φοβόταν για την ανατροπή του. Επιπρόσθετα, έψαχνε και ένα τρόπο να ελέγχει περισσότερο τον Ισμέτ Ινονού γιατί μετά από τόσα χρόνια στην εξουσία είχε δημιουργήσει δικό του κύκλο συνεργατών και είχε πάψει να είναι μαριονέτα του προέδρου. Παράλληλα, το 1929 έληξαν και οι έκτακτες εξουσίες που είχαν ψηφιστεί το 1925 και είχαν ανανεωθεί το 1927 για άλλα δύο χρόνια¹⁵².

Έτσι, στις 12 Αυγούστου του 1930 ιδρύθηκε ένα νέο κόμμα το οποίο ονομάστηκε Ελεύθερο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα από τον Φετχί Οκυάρ. Η ανακοίνωση για τη δημιουργία νέου κόμματος πραγματοποιήθηκε από τον ίδιο το Μουσταφά Κεμάλ σε χοροεσπερίδα στη Γιάλοβα. Αφού έλαβε τις απαραίτητες διαβεβαιώσεις από τον Κεμάλ ότι θα παρέμενε ουδέτερος, ο Φετχί Οκυάρ αποδέχτηκε την πρόταση για τη δημιουργία ενός νέου κόμματος. Η πρώτη του δημόσια ομιλία πραγματοποιήθηκε στη Σμύρνη στις 4 Σεπτεμβρίου 1930. Μαζεύτηκαν πάνω από 50.000 άνθρωποι για να υποδεχτούν το Φετχί. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της ομιλίας του Φετχί, οι υποστηρικτές του Ρ.Κ.Λ. συγκρούστηκαν με τους υποστηρικτές του νέου κόμματος με αποτέλεσμα το θάνατο ενός παιδιού. Η κατάσταση αυτή σίγουρα θορύβησε το

¹⁵¹ (Zürcher, 2004: 235-236).

Ρ.Λ.Κ. που έτρεξε να κατακρίνει το Φετχί και τους συνεργάτες του. Η προεκλογική περιοδεία συνεχίστηκε και σε άλλες περιοχές με αποτέλεσμα να εμφανιστούν τα πρώτα σημάδια αντιπάθειας προς την κυβέρνηση με αρκετά άτομα να ανεμίζουν την πράσινη σημαία του Ισλάμ και να απαιτούν την επιστροφή του φεσιού και του αραβικού αλφαβήτου. Πάντως, ο Φετχί άσκησε κριτική εναντίον του προέδρου για την ασκούμενη οικονομική πολιτική του ίδιου και της κυβέρνησης του και το νέο κόμμα έγινε δεκτό με μεγάλο ενθουσιασμό και πολλοί άνθρωποι από όλη τη χώρα προσέτρεξαν να γίνουν μέλη του. Στις εκλογές μάλιστα τον Οκτώβριο του 1930 πραγματοποιήθηκαν δημοτικές εκλογές και κατάφερε να κερδίσει 30 από τα 502 τοπικά συμβούλια. Η μικρή έστω και νίκη του κόμματος, κατάφερε να θορυβήσει το Ρ.Λ.Κ.. Αμέσως μετά τις εκλογές η αντιπολίτευση κατήγγειλε την κυβέρνηση για νοθεία και ήρθε σε ανοιχτή αντιπαράθεση με τον πρωθυπουργό στη Βουλή. Όταν κατάλαβε ότι δεν επρόκειτο να αλλάξει τίποτα σε σχέση με τις παράνομες πρακτικές της κυβέρνησης έναντι του Ε.Ρ.Κ. ο Φετχί Οκυάρ, αποφάσισε να καταργήσει το κόμμα του, όπως και έγινε στις 17 Νοεμβρίου 1930¹⁵³.

Την περίοδο της ίδρυσης του Ε.Ρ.Κ. είχαν ιδρυθεί και δύο άλλα κόμματα, το Λαϊκό Ρεπουμπλικανικό Κόμμα και το Κόμμα Εργατών και Χωρικών αλλά διαλύθηκαν άμεσα. Εξάλλου αυτά τα κόμματα δεν ήταν ανεκτά στη δημοκρατία που ήθελε να δημιουργήσει ο Κεμάλ¹⁵⁴. Μετά από την αποτυχία του δημοκρατικού πειράματος και της δημιουργίας μια υπάκουης αντιπολίτευσης όπου θα μπορούσε να διοχετεύεται η οργή των πολιτών, φάνηκε ότι η κατάσταση ήταν αρκετά σοβαρή στη χώρα και ότι ο λαός αντιδρούσε σε κάθε μεταρρύθμιση. Έτσι προτάθηκε ο κεμαλισμός έρθει πιο κοντά στο λαό και να διαφημιστεί σε ολόκληρη τη χώρα για να μπορέσει να αποκτήσει περισσότερους οπαδούς. Το περιοδικό Kadro το 1932 είχε αναλάβει την εκστρατεία προπαγάνδισης, αλλά το 1934 έκλεισε με απόφαση του Κεμάλ γιατί δεν το εμπιστευόταν. Στη θέση του εμφανίστηκαν άλλα έντυπα όπως, τα *εγχειρίδια της τουρκικής επανάστασης* και οι *συνόψεις του κεμαλισμού*. Μάλιστα, προσπάθησαν να αντιγράψουν διάφορες πρακτικές από τα Κομμουνιστικά και Φασιστικά κόμματα και να παρουσιαστούν ως τρίτος δρόμος ανάμεσα σε αυτά τα

¹⁵² (Lewis Τόμος Ι 2001: 548-549).

¹⁵³ Ο Φετχί έστειλε ο ίδιος επιστολή στο Υπουργείο Εσωτερικών και κοινοποίησε την απόφαση του να διαλύσει το κόμμα του διότι θεωρούσε ότι αδικούνταν και ότι οι εκλογές δεν ήταν ελεύθερες. (Βόλκαν-Ίτσκοβιτς, 2005 : 446-448).

¹⁵⁴ (Lewis Τόμος ΙΙ 2002: 118).

δύο¹⁵⁵. Επίσης, με την εξαφάνιση της αντιπολίτευσης το 1925 ο μονοκομματισμός είχε εδραιωθεί. Το 1931 στο επίσημο συνέδριο του Ρ.Λ.Κ. υιοθετήθηκε επίσημα το μονοκομματικό σύστημα και στο συνέδριο του 1936 επισημοποιήθηκε η ταύτιση κόμματος και κράτους. Βέβαια από το 1923 ο Κεμάλ είχε επικρίνει τον πολυκομματισμό και θεωρούσε ως παραλογισμό τη διάκριση των εξουσιών¹⁵⁶. Επίσης, με την υιοθέτηση του ρητού ότι *δεν υπάρχουν τάξεις αλλά επαγγέλματα* από το Ρ.Λ.Κ., κυνηγήθηκε κάθε άποψη που είχε σκοπό τη διεκδίκηση δικαιωμάτων και νομιμοποιήθηκε ο μονοκομματισμός γιατί δεν υπήρχε λόγος να υπάρχουν άλλα κόμματα για να ικανοποιήσουν συμφέροντα. Τέλος, ο εκσυγχρονισμός ταυτίστηκε με το δεσποτισμό και απαγορεύτηκε στο λαό να συμμετέχει στα κοινά επειδή τα ήθη του θεωρούνταν υποκουλτούρα¹⁵⁷.

Με την ταύτιση κόμματος και κράτους, ο πρόεδρος της δημοκρατίας ήταν ο αρχηγός του κόμματος, ο πρωθυπουργός ήταν ο αντιπρόεδρος και υπήρχαν σε όλη τη χώρα τοπικές οργανώσεις του κόμματος. Κατά την περίοδο εκείνη βέβαια οι βουλευτικές εκλογές οι οποίες διεξάγονταν ανά τετραετία δεν είχαν μεγάλη σημασία καθώς, οι υποψήφιοι είχαν επιλεγεί από πριν από το γενικό γραμματέα, τον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο του Ρ.Λ.Κ.. Κανένας δεν μπορούσε να βάλει υποψηφιότητα μόνος, χωρίς πρώτα να μην έχει επιλεγεί από τους τρεις προηγούμενους ακόμα και αν ήταν ενεργό μέλος του κόμματος¹⁵⁸.

Έτσι δεν υπήρχε λόγος προεκλογικής εκστρατείας. Παρ' όλα αυτά διατηρήθηκε και ένας αριθμός ανεξαρτήτων βουλευτών με σκοπό να κρατηθεί το κυβερνητικό κόμμα σε εγρήγορση αλλά δεν υπήρξαν και πολλοί που να είναι διατεθειμένοι για το εγχείρημα αυτό¹⁵⁹. Το Ρ.Λ.Κ. βρισκόταν στην εξουσία από το 1923 μέχρι το 1950. Ανέλαβε την πολιτική, πνευματική και πολιτιστική ζωή του τόπου. Επιπλέον, το 1931 κατήργησε τις Τουρκικές Εστίες που είχαν επιβιώσει από την εποχή της Ε.Ε.Π. και είχαν χρησιμοποιηθεί για την προπαγάνδισή των κεμαλικών θέσεων. Αντικαταστάθηκαν το 1932 από τα Σπίτια του Λαού στις πόλεις και τις Αίθουσες του Λαού στις κωμοπόλεις¹⁶⁰. Προορίζονταν για να διδάξουν τις εθνικές και

¹⁵⁵ (Bozarslan, 2008: 45-46).

¹⁵⁶ (Kızılyürek, 2006: 85).

¹⁵⁷ (Kızılyürek, 2006: 82 -83).

¹⁵⁸ (Zürcher, 2004: 242).

¹⁵⁹ Ουσιαστικά δεν ασχολήθηκε ποτέ μέχρι να επιτραπεί ο πολυκομματισμός μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου το 1945. (Lewis Τόμος II 2002: 119).

¹⁶⁰ Οι Τουρκικές Εστίες διέθεταν 30.000 μέλη όταν καταργήθηκαν. Μέχρι το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου τα Σπίτια του Λαού είχαν ανέλθει στα 500. (Zürcher, 2004: 245).

ρεπουμπλικανικές αρχές στον πληθυσμό αλλά και να συνδράμουν εναντίον του αναλφαριθμητισμού¹⁶¹.

¹⁶¹ (Kızılyürek, 2006: 76).

Ο Κεμάλ μετά την ανεξαρτησία της χώρας από τις Μεγάλες Δυνάμεις, προσπάθησε να ανασυντάξει το νέο κράτος. Ένας από τους πιο σημαντικούς του στόχους ήταν η οικονομική ανάπτυξη. Ο ίδιος ο Κεμάλ όμως στο οικονομικό συνέδριο στη Σμύρνη στις 17 Φεβρουαρίου 1923- 3 Μαρτίου 1923, το οποίο είχε διοργανωθεί από το κόμμα του έκανε αναφορά στην οικονομική ανάπτυξη και κάλεσε τις επιχειρηματικές ομάδες να δείξουν κατανόηση για τα μεγάλα προβλήματα που αντιμετωπίζει το κράτος και να αναζητηθούν γρήγορες και ουσιαστικές λύσεις για την επίλυση των επείγοντων οικονομικών θεμάτων και τη σταδιακή αναδιαμόρφωση της κατεστραμμένης χώρας¹⁶². Στο συνέδριο υποστηρίχτηκε η ιδιωτική πρωτοβουλία και πολλοί σύνεδροι υποστήριξαν και τις ξένες επενδύσεις στη βιομηχανία με τον όρο να μη διέπονται από προνομιακές σχέσεις. Επιπλέον, το κράτος μέσω του συνεδρίου έλαβε το μήνυμα ότι πρέπει να επεμβαίνει όταν γίνονται μεγάλες επενδύσεις στη χώρα. Πολλές από τις προτάσεις που τέθηκαν στο συνέδριο έγιναν μέρος του οικονομικού προγράμματος του Λαϊκού κόμματος με το όνομα *εννιά αρχές*¹⁶³. Στο συνέδριο αυτό συμμετείχαν αγρότες, έμποροι, βιομήχανοι και εργάτες. Ο στόχος συγκεκριμένα της κεμαλικής ηγεσίας ήταν να δημιουργηθεί μια τουρκική αστική τάξη η οποία θα επενδύσει στο νέο κράτος και για αυτό θα έπρεπε να διευκολυνθεί όσο γίνεται. Απευθυνόμενος στους ακροατές είχε πει ότι στην κοινωνία δεν πρέπει να υπάρξουν κοινωνικές τάξεις και κοινωνικές αντιπαραθέσεις γιατί αυτό θα είχε ως αποτέλεσμα να καθυστερήσει η ανάπτυξη της τουρκικής οικονομίας ή και να ανατραπεί¹⁶⁴.

Κατά τη δεκαετία του 1920 το κράτος παρενέβαινε στην οικονομία, παρ' όλο που αυτή τυπικά ήταν ελεύθερη, και ουσιαστικά είχε αναλάβει να βοηθήσει το ιδιωτικό κεφάλαιο να αναπτυχθεί. Σημαντικοί τομείς που απέφεραν τα περισσότερα έσοδα στα ταμεία του κράτους και ήταν το μέσο για την περαιτέρω ανάπτυξη

¹⁶² Ειδικά μετά την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης με τις Μεγάλες Δυνάμεις άρχισε να παραμερίζει την αντικαπιταλιστική ρητορική του και να επιδιέχεται σε μια πιο αμφίπλευρη οικονομική ανάπτυξη. (Lewis Τόμος II 2002: 263).

¹⁶³ Στο συνέδριο συμμετείχαν 1100 άτομα από διάφορες κοινωνικές τάξεις. Συζήτησαν για την οικονομική πολιτική που θα έπρεπε να ακολουθήσει η κυβέρνηση και αφιέρωσαν μεγάλο μέρος των συζητήσεων στο αν θα έπρεπε να επικρατήσει απόλυτος φιλελευθερισμός ή κρατικό παρεμβατισμός. (Zürcher, 2004: 262).

¹⁶⁴ Στην εναρκτήρια ομιλία του στο ακροατήριο είχε πει ότι όλοι οι Τούρκοι ανεξαρτήτως επαγγέλματος έχουν ανάγκη ο ένας τον άλλο και ότι δε θα πρέπει να έρχονται σε σύγκρουση τα συμφέροντα του ενός με τον άλλον. (Μούδουρος, 2012: 74-75).

κρατικοποιήθηκαν. Ένας από αυτούς του τομείς ήταν οι σιδηρόδρομοι οι οποίοι βρίσκονταν στα χέρια ευρωπαϊκών εταιρειών. Μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 1929 όλες οι σιδηροδρομικές εταιρείες πέρασαν στα χέρια του δημοσίου και επεκτάθηκαν και περισσότερο με σκοπό να ικανοποιήσουν τις ανάγκες της χώρας. Επίσης, από τα χέρια ιδιωτών πέρασαν στο δημόσιο τομέα οι πωλήσεις ζάχαρης, σπίρτων, οινοπνευματωδών ποτών και των εκρηκτικών. Αμέσως μετά, ένα μέρος τους εκμισθώθηκε σε ιδιώτες¹⁶⁵. Επιπρόσθετα, δόθηκε μεγάλο βάρος στην αναδιοργάνωση του τραπεζικού συστήματος με τη συγχώνευση τραπεζών και την ίδρυση άλλων, όπως της Τράπεζας Εργασίας και της Βιομηχανικής Τράπεζας. Μαζί με αυτές αναδιοργανώθηκε η Αγροτική Τράπεζα για να βοηθήσει στην ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής. Την πιο μεγάλη όμως προσοχή ο Μουσταφά Κεμάλ την έδωσε στην Τράπεζα Εργασίας διότι εκεί επένδυσε τις δωρεές που του είχαν στείλει οι Μουσουλμάνοι της Ινδίας για τον πόλεμο της ανεξαρτησίας. Αλλά ήταν και η πιο σημαντική τράπεζα γιατί είχε αναλάβει το δύσκολο έργο της εκβιομηχάνισης της χώρας και ο συνδυασμός κρίκος της πολιτικής εξουσίας με το ξένο κεφάλαιο¹⁶⁶.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1920 έκανε ένα μεγάλο βήμα προς τη μεταρρύθμιση της αγροτικής παραγωγής. Με το βήμα αυτό καταργήθηκε η ‘δεκάτη’ με νόμο στις 17 Φεβρουαρίου του 1925. Ο φόρος της δεκάτης ήταν ένας απαρχαιωμένος και άδικος νόμος που το μόνο που κατάφερνε ήταν να φτωχοποιεί περισσότερο τους αγρότες. Μετά την κατάργηση του νόμου δημιουργήθηκε έλλειμμα στα δημόσια ταμεία καθώς η οικονομία άρχισε να στηρίζεται στις πωλήσεις καπνού, αλκοολούχων ποτών και στα σπέρτα. Αυτοί οι τρεις τομείς αποτελούσαν κρατικά μονοπώλια και συντηρούσαν την οικονομία του κράτους¹⁶⁷.

Το 1926 ακολούθησε μια ακόμα μεγάλη αλλαγή που αφορούσε και εκείνη τις αγροτικές σχέσεις παραγωγής. Έτσι με την εισαγωγή του σουηδικού κώδικα εξαφάνισε τα φεουδαρχικά ίχνη στη χώρα του και μετέβαλλε το σύστημα ενοικίασης γαιών. Ειδικά με τη συνθήκη της Λωζάννης και την ανταλλαγή των πληθυσμών που ακολούθησε το κράτος παραχώρησε αγροτικές εκτάσεις σε πρόσφυγες που είχαν πρόσφατα μετεγκατασταθεί σε εδάφη της Τουρκίας. Το 1927 και το 1929 είναι η εποχή κατά την οποία ψηφίστηκαν οι νόμοι για την αναδιανομή της γης. Τις πιο

¹⁶⁵ Ένα άλλο κομμάτι παρέμεινε υπό τη διαχείριση του κράτους. (Zürcher, 2004: 263).

¹⁶⁶ Ο πρώτος γενικός διευθυντής της Τράπεζας Εργασίας ήταν ο Τζελάλ Μπαγιάρ ο οποίος κατάφερε να πείσει το Γαζή να επενδύσει τα χρήματα που του είχαν δοθεί για τη δημιουργία αυτής της τράπεζας. (Μούδουρος, 2012: 78).

¹⁶⁷ Η κατάργηση του φόρου της δεκάτης χαροποίησε τους μικρούς αγρότες και κτηνοτρόφους και εξασφάλισε έστω την απραξία τους στις αναταραχές που ακολούθησαν. (Lewis Τόμος II 2002: 266).

σοβαρές όμως προσπάθειες ο Κεμάλ και η κυβέρνηση του τις πραγματοποίησαν στις ανατολικές επαρχίες εναντίον των μεγάλων γαιοκτημόνων και των σείχηδων γιατί αυτοί θεωρήθηκαν ιδιαίτερα επικίνδυνοι για το δημοκρατικό καθεστώς. Στις δυτικές και κεντρικές επαρχίες η κατάσταση ήταν πολύ διαφορετική. Δεν δόθηκε τόσο βάση στην καταπολέμηση των γαιοκτημόνων όσο στις ανατολικές επαρχίες. Έτσι μπόρεσε να αναπτυχθεί μια νέα τάξη γαιοκτημόνων, οι οποίοι αν και δεν κατείχαν τεράστιες εκτάσεις γης, ήταν κάτοχοι γαιών αρκετά ικανοποιητικού μεγέθους¹⁶⁸. Βέβαια τα άτομα αυτά είχαν καλές διασυνδέσεις το Ρεπουμπλικανικό κόμμα του Λαού και με αυτόν τον τρόπο απέκτησαν χρήμα και δύναμη. Η ουσιαστική βλάβη πάντως στα προνόμια της παλιάς άρχουσας αγροτικής τάξης προήλθε από τα ίδια τα μέλη του Ρ.Κ.Λ.. Τα κατά τόπους μέλη του κόμματος ίδρυσαν τοπικά παραρτήματα και ανέλαβαν να συμβουλεύουν τους αγρότες. Η τάξη πάντως των προεστών και των γαιοκτημόνων συνέχισε να πλουτίζει καθ' όλη τη διάρκεια του 1920, καθώς η κυβέρνηση δεν έλαβε μέτρα εναντίον τους επειδή αντιπροσώπευαν το 38%-43% του Α.Ε.Π. της Τουρκίας¹⁶⁹.

Ωστόσο, τον Οκτώβριο του 1929 και μετά τις μεταρρυθμίσεις στη γεωργία, η παγκόσμια οικονομική κρίση έπληξε και την τουρκική οικονομία. Η κρίση αυτή προήλθε από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και εξαπλώθηκε σε όλο τον πλανήτη. Ήταν μια δύσκολη περίοδος καθώς προξένησε κάμψη του εμπορίου, ανεργία και μείωση της κατανάλωσης. Η Τουρκία εκείνη την περίοδο αντιμετώπιζε ήδη οικονομικές δυσκολίες και μόλις που είχε προλάβει να ψηφίσει κάποιους συγκεκριμένους νόμους υπέρ των φτωχών. Η τουρκική οικονομία στηριζόταν στις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων και η πτώση των τιμών και της κατανάλωσης δημιούργησε τεράστιο πρόβλημα. Παρ' όλα αυτά η τουρκική οικονομία βοηθήθηκε λόγω της λήξης των περιορισμών που έθετε η συνθήκη της Λωζάννης. Έθεσε σε ισχύ ένα νέο δασμολόγιο με σκοπό να αποτρέψει την εξαγωγή του συναλλάγματος και την αθρόα εισαγωγή προϊόντων¹⁷⁰. Οι ελλείψεις σε βιομηχανικά προϊόντα και άλλα

¹⁶⁸ Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των εκτάσεων το κατείχαν πρόσφυγες Μουσουλμάνοι από την Ελλάδα και ένας αριθμός από άτομα που συμμετείχαν στον πόλεμο της ανεξαρτησίας. (Lewis Τόμος II 2002: 267-268).

¹⁶⁹ Η κερδοφορία των μεγαλογαιοκτημόνων ήταν τόσο μεγάλη από την εποχή του Α' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι και τη δεκαετία του 1930 ώστε κατάφεραν σε αρκετές περιοχές να πάρουν και τον έλεγχο των πιστωτικών ιδρυμάτων στις περιοχές αυτές. (Μούδουρος, 2012: 80).

¹⁷⁰ Η Τουρκία όπως και άλλες καθυστερημένες βιομηχανικά και εμπορικά χώρες δεν είχαν μερίδιο ευθύνης στην οικονομική κρίση, αλλά αναγκάστηκαν να δεχθούν τις συνέπειες συμμετοχής τους στην ελεύθερη οικονομία. Ευτυχώς όμως για την ίδια τη χώρα δεν υπήρξε κίνδυνος να αντιμετωπίσει προβλήματα στην παροχή τροφής στους πολίτες της καθώς σαν αγροτική χώρα που ήταν κυρίως, παρουσίαζε επάρκεια σε τρόφιμα. Αμέσως μετά τη λήξη τέθηκε σε ισχύ ένα νέο δασμολόγιο με σκοπό πάντα να προστατευτούν οι εγχώριες βιομηχανίες και το εμπόριο από την κρίση. (Lewis Τόμος I 2001: 551).

προϊόντα ζωτικής σημασίας, λόγω της υπανάπτυξης της δικιάς της βιομηχανίας, την ανάγκαζε να εισάγει μεγάλο μέρος από το εξωτερικό και πλήρωνε σε είδος με αγροτικά προϊόντα και πρώτες ύλες. Με την παγκόσμια οικονομική κρίση βρέθηκε σε δυσχερή θέση και έλαβε μέτρα ώστε να μειώσει την έκθεση της χώρας στην κρίση. Το πιο σημαντικό μέτρο που έλαβε ήταν η προστασία της εγχώριας βιομηχανίας και ο παρεμβατισμός του κράτους στην οικονομία¹⁷¹. Τέλος, μείωσε τις δημόσιες δαπάνες.

Ο κρατικός παρεμβατισμός έλαβε μεγάλες διαστάσεις και ουσιαστικά το κράτος ανέλαβε να προφυλάσσει την οικονομία από τους κινδύνους. Ωστόσο, η κυβέρνηση γνώριζε ότι αυτά τα μέτρα δε θα μπορούσαν να ισχύουν για πάντα και ότι χρειάζονταν επενδύσεις από ιδιώτες για να καταφέρει να αναπτυχθεί η χώρα. Το εγχείρημα αυτό όμως φαινόταν ακατόρθωτο. Στις 20 Απριλίου του 1931 ο Μουσταφά Κεμάλ ανακοίνωσε κάποια σημαντικά στοιχεία τα οποία αποτελούσαν μέρος της ιδεολογίας του¹⁷². Αμέσως μετά στο συνέδριο του Ρ.Λ.Κ. αυτά τα στοιχεία ενσωματώθηκαν ως μέρος της βασικής ιδεολογίας του κόμματος και αποφασίστηκε το κράτος να παίζει έναν πιο ενεργητικό ρόλο στις επενδύσεις. Η πιο σημαντική αρχή ήταν ο κρατισμός. Αυτό το μοντέλο είχε ως στόχο να δημιουργήσει και να κατευθύνει βιομηχανίες οι οποίες δεν είχαν το απαραίτητο κεφάλαιο για επενδύσεις. Από τη στιγμή όμως που ανακοινώθηκε ότι το κράτος θα παρενέβαινε στην οικονομία δημιουργήθηκε σύγχυση στην αστική τάξη της χώρας ότι το κράτος θα αποκτούσε σοσιαλιστικό χαρακτήρα και θα κινδύνευε να αλλάξει ο χαρακτήρας της οικονομίας. Το Ρ.Λ.Κ. το γνώριζε και φυσικά και ο ίδιος ο Κεμάλ και πάσχιζε με δηλώσεις του να κατευνάσει τους επιχειρηματίες τονίζοντας ότι το εγχείρημα αυτό θα έδινε ώθηση στην οικονομία και θα βοηθούσε και τις ιδιωτικές επιχειρήσεις.

Εξάλλου η εγχώρια μουσουλμανική και χριστιανική τάξη ήταν μικρή σε μέγεθος και δε διέθετε ούτε τα χρηματικά ποσά για μεγάλες επενδύσεις. Επιπλέον, και αυτοί που τα διέθεταν αρνούνταν να επενδύσουν λόγω του μεγάλου φόβου που επικρατούσε για την κρίση. Επίσης, οι ντόπιοι βιομήχανοι δεν διέθεταν τις απαραίτητες επιχειρηματικές γνώσεις πράγμα το οποίο δημιουργούσε πρόσθετα

¹⁷¹ Οι περιορισμοί στις εισαγωγές που επιβλήθηκαν από την κυβέρνηση επέφεραν αρκετά οφέλη διότι κατάφεραν να μειώσουν τις εισαγωγές από 256 εκατομμύρια λίρες το 1929 σε 85 εκατομμύρια το 1932. (Zürcher, 2004: 264).

¹⁷² Το μανιφέστο του Μουσταφά Κεμάλ ουσιαστικά συμπυκνώθηκε σε έξι αρχές οι οποίες ήταν, ο ρεπουμπλικανισμός, ο εθνικισμός, ο λαϊκισμός, η επαναστατικότητα, ο κρατισμός και η κοσμικότητα. Το πιο καινούργιο στοιχείο ήταν ο κρατισμός διότι αποτελούσε ένα νέο κομμάτι της ιδεολογίας το οποίο έκανε την εμφάνιση του μέσα στην παγκόσμια οικονομική κρίση. (Lewis Τόμος Ι 2001: 560).

προβλήματα¹⁷³. Το πιο σοβαρό ίσως πρόβλημα της κρίσης, ήταν η εναντίωση του τουρκικού λαού στη Δύση, πράγμα το οποίο έφερνε σε δυσχερή θέση την κυβέρνηση που προσπαθούσε να πείσει ότι η τύχη της χώρας είναι με τη Δύση. Οι Τούρκοι πίστευαν ότι οι δυτικές πλούσιες χώρες για ακόμα μια φορά προσπαθούσαν να υποδουλώσουν τη χώρα τους μέσω της οικονομίας. Αυτή όμως η εξέλιξη είχε και θετικές πλευρές, διότι η κυβερνητική ελίτ θα μπορούσε μέσω του κρατισμού να δημιουργήσει θέσεις εργασίες για τους πολίτες και να ασκεί ακόμα μεγαλύτερο έλεγχο πάνω τους, σε αντίθεση με τις ξένες επενδύσεις οι οποίες θα μπορούσαν να προξενήσουν παρεμβάσεις στην πολιτική ζωή¹⁷⁴. Τότε για πρώτη φορά υπήρξε και η στροφή της Τουρκίας προς τη Σοβιετική Ένωση για τη σύναψη δανείου και τη βοήθεια στην εκβιομηχάνιση της χώρας. Η Σοβιετική Ένωση παρείχε δάνειο 8 εκατομμυρίων δολαρίων σε χρυσό και έτσι η Τουρκία προετοίμασε το πρώτο της πενταετές πρόγραμμα το 1933 με τις συμβουλές της Σοβιετικής Ένωσης. Στις 9 Ιανουαρίου του 1934 ξεκίνησε και ολοκληρώθηκε το 1939¹⁷⁵.

Οι κύριοι στόχοι του πρώτου πενταετούς πλάνου ήταν η έμφαση στην παραγωγή καταναλωτικών αγαθών, κατασκευή εργοστασίων στην ύπαιθρο και κοντά σε περιοχές όπου βρίσκονταν οι πρώτες ύλες. Με το πρώτο πλάνο η Τουρκία απέκτησε 20 νέες βιομηχανικές μονάδες και κατάφερε να καλύψει τα εμπορικά της ελλείμματα και να εισρεύσει συνάλλαγμα στα κρατικά ταμεία. Το δεύτερο πενταετές πλάνο που ξεκίνησε στις 18 Σεπτεμβρίου 1938 προέβλεπε την κατασκευή εκατό εργοστασίων με περισσότερους κλάδους αυτή τη φορά αλλά δεν μπόρεσε να ολοκληρωθεί ολόκληρο διότι μεσολάβησε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος¹⁷⁶.

Η ιδέα του κρατισμού ήταν κάτι που είχε αρκετούς υποστηρικτές στην Τουρκία και φυσικά και τον ίδιο τον πρωθυπουργό της χώρας, Ισμέτ Ινονού. Θεωρούσαν ότι

¹⁷³ Η κυβέρνηση αποτελούνταν σε μεγάλο βαθμό από στρατιωτικούς και άτομα τα οποία ήταν επηρεασμένα ως ένα βαθμό από την προηγούμενη πολιτική κατάσταση και για αυτό υπήρχε μεγάλη αποστροφή από την τάξη των εμπόρων και των επιχειρηματιών. Επίσης, με το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου βρισκόταν στα χέρια των μειονοτήτων όπως των Εβραίων, Ελλήνων, Αρμενίων. Αυτό το γεγονός προκαλούσε απέχθεια στους Τούρκους. (Lewis Τόμος Ι 2001:554).

¹⁷⁴ Η παλιά άρχουσα τάξη ήταν καχύποπτη στις ξένες επενδύσεις επειδή θα αφηνόταν η οικονομική ανάπτυξη στα χέρια ξένων επιχειρηματιών οι οποίοι θα είχαν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν προβλήματα στη χώρα και να πλίσουν την εξουσία της κυβερνώσας ελίτ. Η στάση αυτή δεν ερχόταν σε αντίθεση με την παλιά τακτική η οποία εφαρμόζονταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και ουσιαστικά ήταν κατάλοιπο της παλιάς αντιμετώπισης των ξένων. (Lewis Τόμος ΙΙ 2002: 272).

¹⁷⁵ Η Σοβιετική Ένωση είχε προτείνει στην Τουρκία να δώσει έμφαση σε κάποια συγκεκριμένα προϊόντα όπως το γαλάι, υφάσματα, χημικά, σίδηρο, ατσάλι, τσιμέντο και χαρτί. Μία πολύ σημαντική ενέργεια του πενταετούς προγράμματος ήταν η ανέγερση ενός συγκροτήματος κλωστοϋφαντουργίας στην Καισάρεια και πολλών άλλων εργοστασίων σε όλη την έκταση της χώρας.

¹⁷⁶ Στο δεύτερο πενταετές πλάνο προβλεπόταν η ανάπτυξη νέων βιομηχανικών κλάδων όπως η παραγωγή οικιακών συσκευών, εξόρυξη ορυκτών πόρων, παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, θαλάσσιες μεταφορές, τροφίμων και μηχανολογίας. (Μούδουρος, 2012:82).

ήταν ένας μεσαίος δρόμος ούτε καπιταλισμός ούτε σοσιαλισμός. Υπήρχε ωστόσο σύγκρουση μέσα στο κόμμα για το αν αυτός ο δρόμος ήταν ο σωστός και δεν μπόρεσε να εφαρμοστεί ολοκληρωτικά¹⁷⁷. Η άλλη άποψη που εκφραζόταν στο κόμμα από το Τζελάλ Μπαγιάρ ήταν ότι οι βιομηχανίες θα έπρεπε να μπορούν να τα βγάλουν πέρα μόνες τους μέσα σε μια ελεύθερη οικονομία και χωρίς να υπάρχει κάποια κρατική βοήθεια. Η ουσία ήταν όμως ότι τα κεφάλαια για επενδύσεις ήταν απειροελάχιστα και οι δύο αυτές ομάδες συγκρούονταν για το ποια θα καταφέρει να επικρατήσει¹⁷⁸. Τέλος, η ανάπτυξη της οικονομίας επέφερε και ραγδαίες αλλαγές στο βιοτικό επίπεδο καθυστερημένα μεν αλλά κατάφερε να δημιουργήσει και μια μικρή μεσαία τάξη με την πάροδο των ετών¹⁷⁹.

¹⁷⁷ (Μούδουρος, 2012: 83).

¹⁷⁸ Σε αυτή τη σύγκρουση επενέβει και ο ίδιος ο Κεμάλ και διόρισε τον Τζελάλ Μπαγιάρ υπουργό Οικονομικών το 1932 ώστε να υπάρξει συνεργασία μεταξύ Ινονού και Μπαγιάρ και αργότερα όταν κορυφώθηκε η σύγκρουση των δύο αντρών απομάκρυνε τον Ινονού και έκανε πρωθυπουργό τον Μπαγιάρ. (Zürcher, 2004: 266).

ΟΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Η εξωτερική πολιτική του τουρκικού κράτους μετά τον πόλεμο της ανεξαρτησίας και τη συνθήκη της Λωζάννης, ήταν αρκετά επιφυλακτική και είχε πάντα ως σκοπό να διατηρήσει τα κεκτημένα χωρίς αλλαγές συνόρων. Παρουσιάζονταν κατά καιρούς διάφορα προβλήματα και ειδικά με τη Βρετανία στο θέμα της Μοσούλης. Ήδη από την εποχή της ανακωχής του Μούδρου το 1918, οι βρετανικές δυνάμεις την κατέλαβαν εκ των υστέρων και οι Τούρκοι εθνικιστές την είχαν συμπεριλάβει στις περιοχές που διεκδικούσαν μετά τον πόλεμο. Η περιοχή της Μοσούλης κατοικούνταν κυρίως από Κούρδους και η Τουρκία ζητούσε να διεξαχθεί δημοψήφισμα για το αν οι κάτοικοι της περιοχής θέλουν να ανήκουν στην Τουρκία ή στο Ιράκ αλλά οι Βρετανοί αρνήθηκαν¹⁸⁰. Τελικά, η Μοσούλη πέρασε στο Ιράκ μετά την απόφαση της Κοινωνίας των Εθνών το Δεκέμβρη του 1925. Η Τουρκία αρνήθηκε να αναγνωρίσει το αποτέλεσμα αλλά συμφώνησε τον Ιούνιο του 1926 και οι Τούρκοι έλαβαν ως ανταπόδοση το 10% των κερδών από το πετρέλαιο για τα επόμενα 25 χρόνια. Σύντομα όμως παραιτήθηκαν από αυτήν την αξίωση και έλαβαν αποζημίωση εφάπαξ 700.000 λιρών από τη Βρετανία¹⁸¹.

Καθ' όλη τη διάρκεια των δεκαετιών του 1920-1930, η κυβέρνηση της Τουρκίας προσπαθούσε να βελτιώσει τις σχέσεις τους με τους γείτονες της και τους δυτικούς. Ήδη, το πρώτο σύμφωνο μη επιθέσεως υπογράφηκε με την Ιταλία το 1928. Ύστερα ακολούθησε Σύμφωνο φιλίας με την Ελλάδα το 1930 λόγω του φόβου που ένιωθαν και οι δύο χώρες απέναντι στη Βουλγαρία. Το 1933 Ελλάδα και Τουρκία υπέγραψαν σύμφωνο μεταξύ τους με την υποχρέωση να συνεννοούνται για διεθνή ζητήματα που τις αφορούσαν. Επιπλέον, το 1934 υπογράφηκε ένα Βαλκανικό σύμφωνο μεταξύ της Τουρκίας, Ελλάδας, Ρουμανίας και Γιουγκοσλαβίας για την αντιμετώπιση της βουλγαρικής επιθετικότητας και της φασιστικής Ιταλίας η οποία επεδίωκε την αναθεώρηση των συνόρων στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο. Ακόμα, στις 27 Απριλίου 1938 υπογράφηκε συμπληρωματική συνθήκη μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας η οποία προέβλεπε ότι σε περίπτωση επίθεσης στη μια από τις δύο χώρες ή

¹⁷⁹ Η τουρκική μεσαία τάξη αποτελούνταν από επιχειρηματικά στελέχη, τεχνικούς και διοικητικά στελέχη η οποία αργότερα επεκτάθηκε και σε άλλους επαγγελματικούς κλάδους. (Lewis Τόμος II 2002: 274).

¹⁸⁰ (Σαρής, 1992: 178).

¹⁸¹ Στα βόρεια της πόλης υπήρχαν αψιμαχίες μεταξύ των τουρκικών και των βρετανικών στρατευμάτων μέχρι να οριοθετηθούν τα προσωρινά σύνορα. (Zürcher, 2004: 269).

άλλη θα κρατούσε ουδετερότητα και θα εμπόδιζε τους επιτιθέμενους να χρησιμοποιήσουν τα εδάφη της¹⁸². Στην Ανατολή υπογράφηκε το Σύμφωνο του Σανταμπάντ από την Τουρκία, το Ιράκ, το Ιράν και το Αφγανιστάν. Επίσης, οι σχέσεις με τη Βρετανία και τη Γαλλία καλυτέρευαν όταν στην εξουσία ανήλθε ο Χίτλερ ο οποίος επιδίωκε την αναθεώρηση του παγκόσμιου χάρτη. Οι δυο πρώτες χώρες ήθελαν τη διατήρηση του status quo. Η αναθεωρητική Γερμανία του Χίτλερ ήταν ένα σημαντικό πρόβλημα για την παγκόσμια ειρήνη πράγμα το οποίο τρόμαζε τον Κεμάλ. Φοβόταν όμως περισσότερο, την Ιταλία και τις αναθεωρητικές βλέψεις και αξιώσεις της στην περιοχή της Αττάλειας¹⁸³.

Ακόμα, η Σοβιετική Ένωση εισήλθε στο στρατόπεδο των συμμάχων της Τουρκίας. Έτσι η αντιμετώπιση του Στάλιν από το Γαζή ήταν λιγότερο καχύποπτη. Εξάλλου, οι σχέσεις της Τουρκίας με τη Σοβιετική Ένωση ήταν αρκετά φιλικές κατά τη διάρκεια του πολέμου της ανεξαρτησίας υπό το Μουσταφά Κεμάλ. Η Σοβιετική Ένωση είχε βοηθήσει τον Κεμάλ ενάντια στις ξένες δυνάμεις επειδή βρισκόταν και η ίδια σε πόλεμο μαζί τους την ίδια εποχή. Οπότε, στην παρούσα χρονική περίοδο παρ' όλες τους τις διαφορές συμμάχησαν εναντίον της Δύσης. Η Σοβιετική Ένωση παρείχε οικονομική βοήθεια στην Τουρκία, η οποία την είχε μεγάλη ανάγκη¹⁸⁴. Μετά τη νίκη της Τουρκίας έναντι των Μεγάλων Δυνάμεων, υπογράφηκε η συνθήκη της Λωζάννης κάτι το οποίο δημιούργησε πρόβλημα στις σχέσεις των δύο κρατών. Η Τουρκία με τη συνθήκη αυτή άρχισε να κινείται προς το μέρος της Δύσης και να εγκαταλείπει την παλιά της ρητορική η οποία ήταν ενάντια στη Δύση. Με την ανάκυψη του ζητήματος τη Μοσούλης οι δύο χώρες ήρθαν πάλι κοντά με την υπογραφή συμφωνίας μη επιθέσεως και ουδετερότητας με ισχύ για τρία χρόνια η οποία παρατάθηκε μέχρι το 1945¹⁸⁵.

Με την πάροδο του χρόνου ωστόσο, οι σχέσεις των δύο κρατών ψυχράνθηκαν και χειροτέρευσαν τόσο ώσπου το 1928 η Σοβιετική Ένωση κατήγγειλε την κεμαλική επανάσταση ως ένα κίνημα φασιστικό και το οποίο δεν μετέβαλλε ουσιαστικά τη ζωή

¹⁸² Η Τουρκία ήθελε να διατηρήσει τα εδαφικά κεκτημένα και για αυτό προσπαθούσε να έλθει σε συμφωνία με τις γειτονικές χώρες. (Βερέμης, 2005: 121-123).

¹⁸³ Ο Ατατούρκ θεωρούσε ότι ο Χίτλερ και ο Μουσολίνι ήταν επικίνδυνοι για την παγκόσμια ειρήνη. Επιδίωκε την καλυτέρευση των σχέσεων του με τη Δύση ώστε να αντιμετωπιστεί ο κίνδυνος. Ακόμα, θεωρούσε ότι η Σοβιετική Ένωση και ο Στάλιν θα ήταν οι μόνοι νικητές από την πολεμική σύγκρουση που πλησίαζε διότι ήταν το μοναδικό κράτος που είχε κάνει αναπτυξιακά άλματα. (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 : 494-496).

¹⁸⁴ Η ανάγκη επιβίωσης ανάγκασε τα καθεστώτα να συμμαχήσουν απέναντι στον κοινό τους εχθρό. Η Σοβιετική Ένωση είχε επαινέσει τον Κεμάλ για τον προοδευτικό του χαρακτήρα και για τις μεγάλες τομές στην τουρκική οικονομία και κοινωνία, ενάντια στα εγχώρια και διεθνή συμφέροντα. (Lewis Τόμος Ι 2001: 555).

¹⁸⁵ (Σαρρής, 1992: 178).

των εργατών και των αγροτών. Η Τουρκία ανταπάντησε με διώξεις κομμουνιστών. Μετά από το χρονικό διάστημα ψύχρανης των σχέσεων των δύο χωρών, η βελτίωση που επήλθε ήταν εντυπωσιακή. Το Νοέμβριο του 1929 υπογράφηκε εμπορική συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών. Η παγκόσμια οικονομική κρίση είχε αναγκάσει τον Κεμάλ να αναζητήσει διέξοδο για τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η χώρα. Η μόνη χώρα η οποία είχε ακμάζουσα οικονομία μέσα στην κρίση, ήταν η Σοβιετική Ένωση. Υπογράφηκε εμπορική συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών η οποία εφαρμόστηκε αμέσως και έτσι άρχισε να λειτουργεί η πρώτη εταιρεία εμπορικών συναλλαγών στην Τουρκία στις 11 Δεκεμβρίου 1929. Επιπλέον, έλαβαν χώρα επίσημες επισκέψεις υπουργών από το 1929 έως το 1935 και στα δύο κράτη. Η πιο σημαντική όμως επίσκεψη ήταν όταν ο Ισμέτ Ινονού επισκέφθηκε τη Σοβιετική Ένωση και υπέγραψε συμφωνία μαζί της για δάνειο 8 εκατομμυρίων δολαρίων στις 8 Μαΐου του 1932. Η βιομηχανία της Τουρκίας βρισκόταν ακόμα σε πρώιμο στάδιο και γι' αυτό χρειαζόταν επείγοντως χρήματα για να μπορέσει να αντέξει μέσα στην κρίση. Και οι δύο χώρες όμως γνώριζαν εκ των προτέρων ότι δεν πρόκειται για συμφωνία η οποία θα κατάφερνε να τους φέρει ιδεολογικά κοντά. Ήταν συμφωνία ανάγκης για ακόμα μια φορά. Ο Κεμάλ ήταν αντικομμουνιστής και είχε μάλιστα υποστηρίξει ότι ο κομμουνισμός δεν θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην Τουρκία¹⁸⁶.

Το πιο μεγάλο ίσως επίτευγμα στην εξωτερική πολιτική της Τουρκίας και ειδικά του Ατατούρκ ήταν η συνθήκη του Μοντρέ. Με αυτή τη συνθήκη η Τουρκία κατάφερε να αναθεωρήσει τις συμφωνίες που ίσχυαν για τα στενά του Βοσπόρου και να τα στρατιωτικοποιήσει. Επιπλέον, προέβαλε ως λόγο την ήδη τεταμένη κατάσταση που επικρατούσε διεθνώς. Αντιμετωπίστηκε θετικά η πρόταση αυτή και καταργήθηκε η επιτροπή για τον έλεγχο των στενών. Της δινόταν πια η δυνατότητα να στρατιωτικοποιήσει τα στενά¹⁸⁷.

Ένα ακόμα σημαντικό επίτευγμα του Κεμάλ Ατατούρκ και το οποίο ουσιαστικά σημάδεψε και την πορεία του μέχρι το τέλος, ήταν η σύγκρουση που επήλθε με το σαντζάκι της Αλεξανδρέττας. Τη δεκαετία του 1930 η Τουρκία και η Γαλλία ήρθαν σε σύγκρουση για την αμφιλεγόμενη αυτή περιοχή καθώς μετά τη Συνθήκη της Λωζάννης η περιοχή είχε περάσει στη Γαλλία πράγμα το οποίο δημιουργούσε προβλήματα διότι υπήρχε μεγάλο ποσοστό Τούρκων οι οποίοι κατοικούσαν σε εκείνη

¹⁸⁶ (Lewis Τόμος 1 2001: 557-559).

την περιοχή. Οι Τούρκοι της περιοχής ακολουθούσαν τις εξελίξεις του τουρκικού κράτους και είχαν εφαρμόσει τις μεταρρυθμίσεις για το καπέλο και το αλφάβητο. Το Σεπτέμβριο όμως του 1936 η Γαλλία αποφάσισε να παραχωρήσει ανεξαρτησία στη Συρία με το σαντζάκι της Αλεξανδρέττας να παραμείνει υπό το συριακό έλεγχο¹⁸⁸. Αυτό το περιστατικό ξεσήκωσε διαμαρτυρίες από τον τουρκικό πληθυσμό με αποτέλεσμα να φτάσει η Τουρκία μέχρι την Κοινωνία των Εθνών. Την ίδια στιγμή τα σύννεφα του πολέμου όμως πλήθαιναν πάνω από την Ευρώπη και η Βρετανία θέλοντας να αποτρέψει ενδεχόμενη ρήξη μεταξύ Γαλλίας και Τουρκίας επενέβη. Έτσι αποφασίστηκε να υπάρξει αυτονομία στην περιοχή και να γίνουν εκλογές. Οι εκλογές ανέδειξαν νικητή το τουρκικό κόμμα το οποίο αμέσως μετά ανακήρυξε την ανεξαρτησία του το 1938. Ύστερα από ένα χρόνο κήρυξε την ένωση με την Τουρκία, στις 29 Ιουνίου 1939¹⁸⁹. Μετά την προσάρτηση του σαντζακίου ονομάστηκε Χατάι. Ήταν το πρώτο έδαφος που ενσωματώθηκε στην Τουρκία μετά τη συνθήκη της Λωζάννης. Τα εθνικιστικά αισθήματα που είχαν καλλιεργηθεί όλο το προηγούμενο διάστημα δημιούργησαν την ανάγκη να συμπεριληφθούν εδάφη τα οποία ήταν κοντά στα σύνορα και είχαν τουρκικό πληθυσμό. Ήδη από το 1923 ο Κεμάλ είχε υποστηρίξει ότι τα εδάφη με τουρκικό πληθυσμό δεν μπορούν να μένουν εκτός συνόρων. Είχε υποστηριχθεί στο παρελθόν ότι παραβιάζονται τα δικαιώματα των Τούρκων της περιοχής από τους Άραβες¹⁹⁰.

¹⁸⁷ (Σαρρή, 1992: 182-183).

¹⁸⁸ (Σαρρή, 1992: 179-180).

¹⁸⁹ Οι πρώτες εκλογές που διεξήχθησαν στο σαντζάκι στιγματίστηκαν από μεγάλης έκτασης ταραχές, πράγμα το οποίο προκάλεσε ακύρωση τους. Στις δεύτερες εκλογές όμως τουρκικές και γαλλικές δυνάμεις ήλεγχαν τον τρόπο διεξαγωγής των εκλογών και φρόντιζαν για την ασφάλεια. Σε αυτές τις εκλογές αναδείχτηκε η τουρκική πλειοψηφία και έλαβαν τις 22 από τις 40 έδρες του κοινοβουλίου. Αμέσως ανακηρύχτηκε το ανεξάρτητο κράτος του Χατάι. Με την ένωση όμως με την Τουρκία η Συρία αντέδρασε έντονα διότι τη θεωρούσε δική της επαρχία. (Zürcher, 2004: 271).

¹⁹⁰ Προέρχεται από το κράτος του Χατάι το οποίο είχε ιδρυθεί στην κεντρική Ασία και ήταν τουρκικό. Επίσης, με αυτό τον τρόπο έγινε η στήριξη με το ιστορικό παρελθόν των Χετταίων που κατοικούσαν στην περιοχή και θεωρήθηκαν ως Τούρκοι. (Kızılyürek, 2006: 95-96).

Η βασική ιδεολογία που επικράτησε καθ' όλη τη διάρκεια από τον πόλεμο της ανεξαρτησίας ως και το θάνατο του Μουσταφά Κεμάλ αλλά και μετέπειτα, ονομάστηκε Κεμαλισμός ή Ατατουρκισμός. Ο Κεμαλισμός ήταν μια έννοια αρκετά συγκεχυμένη και χωρίς συγκεκριμένη ιδεολογική κατεύθυνση διότι δεν διατυπώθηκε ποτέ ξεκάθαρα αλλά παρέμεινε σε ένα σύνολο αντιλήψεων και απόψεων του ίδιου του Κεμάλ. Ήταν ένα τουρκικό σύστημα που προκάλεσε εντύπωση στον κόσμο της Ανατολής καθώς οι ηγέτες των αντίστοιχων κρατών έβλεπαν με θετικό μάτι τις αλλαγές που είχαν επιτευχθεί στην Τουρκία. Ωστόσο, παρουσίαζε κάποιες βασικές αρχές. Οι βασικές αρχές αυτές ήταν έξι και ονομάστηκαν έξι τόξα και στις 20 Απριλίου 1931 έγιναν η επίσημη ιδεολογία του Ρ.Λ.Κ.¹⁹¹.

1. Ρεπουβλικανισμός (Cumhuriyetçilik): αποτελεί τη βασική αρχή του πολιτεύματος της μετά-οθωμανικής εποχής, από το 1923 και έπειτα. Η κοινοβουλευτική δημοκρατία που εγκαθιδρύεται έχει ως στόχο ένα δίκαιο και σίγουρο τρόπο ώστε να προστατευθεί η εθνική κυριαρχία. Το Ρεπουβλικανικό Λαϊκό Κόμμα θεωρούνταν φάρος της δημοκρατίας στη χώρα¹⁹² και ο λόγος του Ατατούρκ γινόταν νόμος.
2. Εθνικισμός (Milliyetçilik): ο εθνικισμός που αναπτύχθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της διακυβέρνησης από το Ρ.Λ.Κ. ήταν αρκετά ακραίος διότι είχε ως στόχο τη δημιουργία μιας νέας εθνικής ταυτότητας και την ανύψωση της εθνικής υπερηφάνειας. Η κατασκευή της νέας ιστορικής αλήθειας προήλθε μέσα από την ανάπτυξη νέων ιστορικών μύθων, που σκοπό είχαν να κινητοποιήσουν την τουρκική κοινωνία σε μια ενεργή αγάπη για το κράτος, αλλά και για να παταχθεί η θρησκεία. Μέχρι το 1927 η Τουρκία ήταν ένα κράτος, εθνικά και πολιτισμικά ομοιογενές και η συντριπτική του πλειονότητα των πολιτών ήταν Μουσουλμάνοι.
3. Λαϊκισμός (halkçılık): Αποτέλεσε την ενσάρκωση της εθνικής αλληλεγγύης μεταξύ των Τούρκων για τον εθνικό αγώνα της ανέγερσης ενός νέου κράτους. Κήρυττε ότι τα άτομα δεν είναι υπεράνω του κράτους και ούτε το κράτος από

¹⁹¹ (Mustafa Kemal Τόμος Ι 2009: 96-99).

¹⁹² Η επιστροφή στη μοναρχία ήταν παράνομη μετά τη νίκη των εθνικιστικών δυνάμεων. (Zürcher, 2004: 247-248).

τα άτομα. Επεδίωκε την κατάργηση των ευνοούμενων τάξεων και ακολουθούσε το σύνθημα *όλα για το λαό*. Επιπλέον, η ισότητα απέναντι στο νόμο ήταν κάτι που έπρεπε να γίνεται απόλυτα σεβαστή από όλους και ότι απαγορεύονταν όλοι οι σύλλογοι, ενώσεις και κόμματα που υπερασπίζονταν ταξικά συμφέροντα. Σύμφωνα με τον Κεμαλισμό βέβαια δεν υπήρχαν τάξεις στην Τουρκία και για αυτό το λόγο οι κομμουνιστικές και σοσιαλιστικές ιδέες κυνηγήθηκαν.

4. Κρατισμός (Devletçilik): Η αρχή αυτή έκανε την εμφάνιση της το 1935 και αποτέλεσε ένα πολύ σημαντικό κομμάτι της κεμαλικής ιδεολογίας, στο οικονομικό επίπεδο. Διασφαλιζόταν μεν η ελεύθερη οικονομία αλλά νομιμοποιούνταν και η επέμβαση του κράτους σε ζωτικούς τομείς της οικονομίας. Αυτή η παρέμβαση δικαιολογούνταν με το πρόσχημα της γρήγορης ανάπτυξης κι καλύτερευσης της ζωής των πολιτών αλλά και την πρόληψη από εξωγενείς παρεμβάσεις. Ωστόσο, ο κρατισμός δεν παρείχε δικαιώματα στους εργάτες αλλά το ενδιαφέρον αρκούσαν μόνο προς τις επενδύσεις.
5. Κοσμικότητα (Laiklik): Η κοσμική ιδεολογία αποτέλεσε βασικό συστατικό του σύγχρονου τουρκικού κράτους καθώς εξοστράκισε τη θρησκεία από το δημόσιο βίο και την περιόρισε σε ατομικό επίπεδο. Επιπρόσθετα, κάθε νέος νόμος θα έπρεπε πρώτα να είναι σύμφωνος με τα κοσμικά ιδεώδη και ύστερα να γίνεται νόμος του κράτους. Ακόμα, έκανε επιτακτική την ανάγκη για έλεγχο των θρησκευτικών θεσμών ώστε να μη ξεφεύγουν από την κοσμικότητα.
6. Επαναστατικότητα (İnkılapçılık): Είναι η αρχή που επιτάσσει στα μέλη του κόμματος να παραμείνουν πιστά στους αγώνες που έχουν κατακτηθεί από τον τουρκικό λαό και στο κεμαλικό μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα¹⁹³.

Τα έξι τόξα ενσωματώθηκαν στο σύνταγμα το Φεβρουάριο του 1937 και ουσιαστικά έγιναν η επίσημη ιδεολογία του κράτους¹⁹⁴. Από εκείνη τη χρονική στιγμή και μετά άρχισαν να προπαγανδίζονται στην τουρκική κοινωνία. Το πιο σημαντικό όμως που συνέβη, ήταν ότι ο ίδιος ο Μουσταφά Κεμάλ αποθεώθηκε επειδή η ιδεολογία του δεν είχε οπαδούς και σαφή ιδεολογική κατεύθυνση. Επίσης, η

¹⁹³ (Dumont, 1998: 200-204).

¹⁹⁴ Τα έξι τόξα τα οποία ήταν οι έξι αρχές του κόμματος συμβολίζονταν με έξι λευκά βέλη πάνω σε κόκκινο φόντο με το κάθε βέλος να αντιπροσωπεύει και μια αρχή. (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 : 490-492).

προσωπική λατρεία που καλλιεργήθηκε στο πρόσωπο του τον μετέτρεψαν σε αδιαφιλονίκητο ηγέτη. Σε αυτό μάλιστα οφείλεται και το γεγονός ότι κατασκευάστηκαν προτομές του σε διάφορα μέρη της χώρας. Μετά το θάνατο του η ιδεολογία του συνέχισε να παίζει σημαντικό ρόλο στη χώρα γιατί δεν είχε στιγματιστεί από κάποια πολιτική κατεύθυνση. Στην πραγματικότητα είχε ως σκοπό την εγκαθίδρυση και διατήρηση ενός κοσμικού έθνους-κράτους¹⁹⁵.

¹⁹⁵ Ο Κεμαλισμός παρουσιάστηκε ως ριζική τομή σε σχέση με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και κατάφερε να

ΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΣ

Ο τουρκικός εθνικισμός εκφράστηκε σε μια πολύ δύσκολη περίοδο για την Τουρκία. Ειδικά στο εξωτερικό πεδίο αποκηρύχτηκαν όλες οι παντουρκιστικές και πανισλαμικές ιδέες διότι το πρόσφατο παρελθόν φανέρωνε ότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να βάλει σε δοκιμασία την ύπαρξη του τουρκικού κράτους με άμεσο αποτέλεσμα την υποδούλωση των Τούρκων. Ο πιο μεγάλος παντουρκιστής ήταν ο Εμβέρ πασάς που είχε καταφέρει να σύρει την Οθωμανική Αυτοκρατορία στον πόλεμο με το απατηλό όνειρο της ένωσης των Τούρκων της Μικράς Ασίας με αυτούς της Κεντρικής Ασίας. Εξάλλου η δυσκολία της εκδίωξης των εχθρικών δυνάμεων από τα εδάφη της Ανατολίας μέσω του πολέμου της Ανεξαρτησίας έκανε επικίνδυνη κάθε αλυτρωτική θέση. Οι απανωτοί πόλεμοι δεν άφηναν κανένα περιθώριο για επανάληψη πολεμικών και διπλωματικών συγκρούσεων με άλλα κράτη. Ήδη από το 1921 ο Κεμάλ είχε κάνει σαφές ότι η επικέντρωση των Τούρκων πρέπει να βρίσκεται στα εδάφη τα οποία βρίσκονται στην Ανατολία και όχι πέρα από αυτά. Όσοι συνέχιζαν να υποστηρίζουν αυτές τις ιδέες διώχθηκαν και παράλληλα οι Τουρκικές Εστίες που είχαν επιβιώσει από την εποχή της Ε.Ε.Π. και διατυμπάνιζαν καθ' όλη τη διάρκεια τα παντουρκιστικά και πανισλαμικά αισθήματα, καταργήθηκαν το 1931 και αντικαταστάθηκαν από τα Σπίτια του Λαού¹⁹⁶. Ο κυβερνητικός έλεγχος ήταν αναγκαίος ώστε να δημιουργηθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την προστασία από φωνές οι οποίες διακήρυσσαν τη συνέχιση του πολέμου και τη δημιουργία μιας τουρκικής αυτοκρατορίας από το Αιγαίο Πέλαγος ως τη θάλασσα της Κίνας¹⁹⁷. Σε ομιλία του στο Εσκισεχίρ στις 15 Ιανουαρίου 1923 είχε υποστηρίξει ότι ο πανισλαμισμός και ο παντουρκισμός δεν αποτελούν λογική πολιτική για τους Τούρκους. Η ιδεολογία όμως του παντουρκισμού συνέχισε να υποβόσκει στην κεμαλική Τουρκία μέχρι και το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο¹⁹⁸. Ο ίδιος προέτρεψε το λαό του να αφοσιωθεί μετά τη δημιουργία του κράτους στον εσωτερικό αγώνα της

δημιουργήσει ένα σύγχρονο κράτος. (Kızılyürek, 2006: 55-57).

¹⁹⁶ (Οζκιρμιλί-Σοφός, 2008: 198-199).

¹⁹⁷ Ο Κεμάλ προσπάθησε να καταδείξει ότι η γη στην οποία έζησαν οι πρόγονοι τους ήταν η Ανατολία και ότι αυτή είναι και η κοιτίδα του πολιτισμού τους. Πέρα από εκείνη την περιοχή δεν κατοικούσαν τουρκοί πληθυσμοί και άρα δεν υπήρχε λόγος να χύσουν τουρκικό αίμα. Εξάλλου οι Άραβες οι οποίοι ήταν και Μουσουλμάνοι και άνηκαν στην ίδια αυτοκρατορία απέδειξαν ότι δεν ήταν ενεργό κομμάτι του κράτους και ότι επεδίωκαν την ανεξαρτησία τους. (Lewis Τόμος II 2002: 81).

μεταρρύθμισης και για αυτό είναι γνωστό και το ρητό του *‘Ειρήνη στην πατρίδα, ειρήνη σε ολόκληρο τον κόσμο’*¹⁹⁹.

Στο εσωτερικό όμως ο εθνικισμός που είχε καλλιεργηθεί κατά τη δεκαετία του 1930 διέθετε έντονα ρατσιστικά στοιχεία. Τούρκος για τον Κεμάλ ήταν αυτός που μιλούσε και τουρκικά και κυρίως ο μουσουλμάνος. Παρ’ όλο που διακήρυττε τον κοσμικό χαρακτήρα του κράτους οι ανταλλαγές των πληθυσμών με τη συνθήκη της Λωζάννης έγιναν με βάση το θρήσκευμα και όχι με βάση τη φυλή²⁰⁰. Το κεμαλικό κράτος εκδίωκε το Ισλάμ από το χώρο της δημόσιας ζωής αλλά αναγνώριζε ότι δεν μπορείς να είσαι κανείς Τούρκος χωρίς να είναι μουσουλμάνος. Ακόμα και όταν κάποιος άλλαζε θρησκεία και γινόταν κάτι άλλο εκτός από μουσουλμάνος, ήταν σα να προδίδει το έθνος. Το αντίθετο πάντως ήταν καλοδεχούμενο. Όμως και αυτοί που ήταν ήδη μουσουλμάνοι και ζούσαν στην επικράτεια, όπως οι Κούρδοι δεν είχαν το δικαίωμα να θεωρηθούν κάτι άλλο εκτός από Τούρκοι. Η εκκοσμίκευση της κοινωνίας έπρεπε να επέλθει μόνο μέσα από τον Ισλάμ αφού προηγουμένως το είχαν ασπασθεί όλοι²⁰¹. Όσοι δεν υιοθετούσαν το ισλαμικό θρήσκευμα θα μπορούσαν στην καλύτερη περίπτωση να θεωρηθούν ως πολίτες του τουρκικού κράτους και όχι ως Τούρκοι αφού πρώτα φυσικά υποστήριζαν τα ιδεώδη του κεμαλισμού και μιλούσαν μόνο τουρκικά. Η ζωή των μη μουσουλμάνων στην περίοδο της δημοκρατίας νομικά βελτιώθηκε αλλά ουσιαστικά χειροτέρευσε διότι ήταν πάντα στο στόχαστρο της ηγεσίας και παρουσιάζονταν ως εχθροί του έθνους²⁰².

Οι διώξεις που υπέστησαν οι μη μουσουλμάνοι και όσοι άλλοι πληθυσμοί προσπαθούσαν να κρατήσουν τα εθνικά τους χαρακτηριστικά ήταν μεγάλες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται οι Έλληνες, Αρμένιοι και Εβραίοι με καχυποψία και να θεωρούνται πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Το κεμαλικό κράτος δεν αναγνώρισε ποτέ την γενοκτονία των Αρμενίων και τις μεγάλες διώξεις του ελληνισμού παρ’ όλη τη ρήξη που επεδίωκε με το σκοταδιστικό οθωμανικό παρελθόν. Την ίδια χρονική περίοδο μάλιστα, η νέα εθνικιστική γραμμή συνοδεύτηκε και από τη σκλήρυνση της θέσης *η Τουρκία για τους Τούρκους*. Αυτό το ρητό είχε

¹⁹⁸ (Kızılyürek, 2006: 54).

¹⁹⁹ Η πεποίθηση του αυτή ήταν πολύ σημαντική διότι επεδίωκε την εσωτερική ηρεμία και την υπογραφή ειρήνης με τους εξωτερικούς εχθρούς όπως ονομάζει τα γειτονικά κράτη. Αυτό θα του επέτρεπε να ασχοληθεί με την εσωτερική αναδιοργάνωση. (Mustafa Kemal Τόμος Ι 2009: 114).

²⁰⁰ (Birtek, 2006: 89).

²⁰¹ Στις αρχές του 1930 κάποιοι μαθητές τόλμησαν να γίνουν Χριστιανοί και διώχθηκαν για αυτή τους την επιλογή. (Bozarslan, 2008: 51).

²⁰² Στο σύνταγμα του 1924 προβλεπόταν απόλυτη ισότητα μεταξύ των πολιτών ανεξαρτήτως φυλής ή θρησκεύματος. (Οζκιρμιλί-Σοφός, 2008: 251-252).

σχέση με την οικονομική αποδυνάμωση των μη μουσουλμανικών κοινοτήτων. Οι Εβραίοι το 1934, υπέστησαν και αυτοί με τη σειρά τους διώξεις στην Ανατολική Θράκη όταν ξέσπασαν λεηλασίες εναντίον των περιουσιών τους στις περιοχές που κατοικούσαν. Αυτό οδήγησε τους Εβραίους να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους και να συρρεύσουν στην Κωνσταντινούπολη μαζικά. Ο αντισημιτισμός που προπαγανδιζόταν από το καθεστώς έφερε αυτά τα αποτελέσματα. Ήδη βέβαια οι Εβραίοι μαζί με τις άλλες μειονότητες μετά την ανακήρυξη της δημοκρατίας το 1923 βρέθηκαν στο στόχαστρο του Κεμάλ. Ωστόσο, δε ξέφυγαν ούτε οι Κούρδοι παρ' όλο που ήταν Μουσουλμάνοι και καταβλήθηκε προσπάθεια να εκτουρκιστούν, τους απαγόρεψαν να χρησιμοποιούν την κουρδική γλώσσα και τα κουρδικά έθιμα²⁰³. Ο ακραίος αυτός εθνικισμός τονίστηκε και μέσω των συνθημάτων που εμφανίστηκαν, όπως: *Τι ευτυχία να ονομάζομαι Τούρκος*, πράγμα το οποίο αναρτήθηκε σε όλους τους δημόσιους χώρους. Η πολιτική αναγκαστικής αφομοίωσης υποβοηθήθηκε και από την εισροή Μουσουλμάνων από τα βαλκανικά κράτη και τις εσωτερικές αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών²⁰⁴.

Τέλος, με πρωτοβουλία του Ατατούρκ το 1932 διοργανώθηκε το πρώτο Συνέδριο Ιστορίας στην Άγκυρα με θέμα την ιστορία του τουρκικού λαού. Σε αυτό το συνέδριο παρουσίασε την ιστορική διαδρομή του τουρκικού λαού. Έκανε σαφές στους δασκάλους και στους καθηγητές που το παρακολούθησαν ότι οι Τούρκοι ήταν ένας λαός λευκού χρώματος, άριας καταγωγής, από την Κεντρική Ασία²⁰⁵. Η ξηρασία όμως τους ανάγκασε να μεταναστεύσουν προς τη Μικρά Ασία μεταφέροντας μαζί τους και τα έργα του πολιτισμού τους. Προσπάθησε να παρουσιάσει την Ανατολία ως τη γη των Τούρκων και υποστήριξε ότι οι μεγάλοι πολιτισμοί της Μικράς Ασίας και της Μέσης Ανατολής που αναπτύχθηκαν από τους Χετταίους, Έλληνες και Ασσυρίους ήταν τουρκοί. Επιπρόσθετα, καταδείχτηκε ότι η οθωμανική περίοδος και το Ισλάμ που είναι κυρίαρχο συστατικό του, ήταν μια μαύρη περίοδος για τους Τούρκους. Με τις διαλέξεις αυτές έγινε προσπάθεια να καταδειχτεί ότι η ανθρωπότητα είχε εκπολιτιστεί από του Τούρκους και ότι η διαδικασία του

²⁰³ Ο εθνικισμός της περιόδου του '30 εκφράστηκαν με ακραία εθνικιστικά στοιχεία και αυτό είχε ως σκοπό να μην επιτρέπεται σε όσους δεν ήταν Τούρκοι να ασκούν διάφορα επαγγέλματα, όπως το ιατρικό ή το δικηγορικό. (Poulton, 2000: 149-151).

²⁰⁴ Οι Μουσουλμάνοι που ήθελαν να μετακινηθούν προς την Τουρκία ήταν 1.200.000. Και προέρχονταν από τη Βουλγαρία, Ρουμανία, Γιουγκοσλαβία και χριστιανικοί πληθυσμοί αλλά εθνοτικά Τούρκοι από τη Βεσσαραβία. (Poulton, 2000: 160-162).

²⁰⁵ (Poulton, 2000: 134).

εκδυτικισμού ήταν κάτι οικείο και όχι ξένο για τους Τούρκους²⁰⁶. Ο Κεμάλ ενθάρρυνε τη δημιουργία ιστορικών μύθων οι οποίοι είχαν σκοπό να συνδέσουν τους σημερινούς Τούρκους με τους ‘αρχαίους προϊσλαμικούς Τούρκους’ της Μ. Ασίας. Σε σύντομο χρονικό διάστημα ακολούθησε η έκδοση των *θεμελιωδών αξόνων της τουρκικής ιστορίας* το 1931 υπό την καθοδήγηση του ίδιου. Σε αυτό το βιβλίο δεν αναφερόταν σχεδόν καθόλου στο οθωμανικό παρελθόν²⁰⁷.

Αμέσως μετά το Συνέδριο Ιστορίας όπου είχε αποφασιστεί να προσδιορίζεται η εθνική ταυτότητα με φυλετικά και γλωσσικά κριτήρια, ακολούθησε μέσα στο 1932 το πρώτο Συνέδριο Τουρκικής Γλώσσας. Σκοπός του συνεδρίου ήταν να συζητηθούν οι αλλαγές που θα έπρεπε να γίνουν και η εκκαθάριση της γλώσσας από τις αραβικές και περσικές λέξεις και η αντικατάσταση τους από νέες τουρκικές. Αμέσως ξεκίνησε μια καταγραφή όλων των ξένων λέξεων που χρησιμοποιούνταν με σκοπό την εφεύρεση νέων τουρκικών λέξεων και το 1934 δημοσιεύτηκε μια σχετική λίστα. Η όλη προσπάθεια καθοδηγούνταν από ιδεολογικά κίνητρα και με προτροπή του Ατατούρκ. Ακολούθησε ένα δεύτερο Συνέδριο Τουρκικής Γλώσσας το 1934 όπου επαναβεβαίωσε το προηγούμενο και συνέχισε την κάθαρση της γλώσσας από ξένα στοιχεία. Τότε αναδείχθηκε και η *Θεωρία Γλώσσας – Ήλιου* η οποία απεδείκνυε μέσω μελετών που ήταν ψεύτικες και είχαν παραγγελθεί από το κεμαλικό καθεστώς, ότι όλες οι γλώσσες κατάγονται από την τουρκική γλώσσα που μιλούνταν από τους Τούρκους της Κεντρικής Ασίας. Ταυτόχρονα εφαρμόστηκε και η καμπάνια που προέτρεπε τους πολίτες να μιλούν τουρκικά και είχε στόχο να πλήξει τους μη τουρκόφωνους καθώς η ηγεσία τους θεωρούσε δυνητικούς εχθρούς και επιχειρήθηκε η ποινικοποίηση των άλλων γλωσσών²⁰⁸.

Με την αλλαγή του αλφαβήτου δόθηκε ιδιαίτερη σημασία και στη μετάφραση του Κορανίου στα τουρκικά γιατί ο Ατατούρκ ανέφερε ότι με αυτό τον τρόπο δινόταν η ευκαιρία να κατανοεί ο πολίτης το νόημα των λέξεων και να εξαφανιστεί δια παντός η σύνδεση με το αραβικό στοιχείο και το συντηρητικό ισλαμικό στοιχείο²⁰⁹.

Στη συνέχεια ακολουθεί το δεύτερο Συνέδριο Ιστορίας στις 20 Σεπτεμβρίου 1937. Μέσα στο έτος είχαν πραγματοποιηθεί με εντολή του Ατατούρκ εκτεταμένες ανθρωπομετρικές έρευνες σε αγρότες για να αποδειχθεί ότι οι Τούρκοι ήταν μια άρια

²⁰⁶ Σκοπός του Μουσταφά Κεμάλ ήταν να καταδείξει ότι πριν την μετανάστευση στην Ανατολία οι Τούρκοι δεν είχαν ασπαστεί το Ισλάμ και είχαν να παρουσιάσουν σπουδαίο πολιτισμό ο οποίος επηρέασε και ένα μεγάλο μέρος της ανθρωπότητας. (Kızılyürek, 2006: 17).

²⁰⁷ (Kızılyürek, 2006: 68).

²⁰⁸ (Οζκιρμιλί-Σοφός, 2008: 107-109).

φυλή, ινδοευρωπαϊκής προέλευσης και ότι όλοι οι πολιτισμοί της Ανατολίας ήταν τουρκοί²¹⁰. Με αυτό τον τρόπο οι κεμαλιστές προσπάθησαν να αντικρούσουν τους ισχυρισμούς των Ελλήνων και των Αρμενίων για την πρότερη αποίκιση της Μικράς Ασίας. Για αυτό έγινε προσπάθεια να εξαφανιστούν τα τοπωνύμια που δεν είχαν τουρκικό όνομα και να αντικατασταθούν. Ήθελαν να καταδείξουν και με αυτό τον τρόπο ότι οι Τούρκοι κατοικούσαν στην περιοχή πριν από τους άλλους λαούς²¹¹. Επίσης, καταδείχτηκε ότι οι Τούρκοι είναι ένας σπουδαίος λαός με πολιτισμό και όχι ένας βάρβαρος όπως υποστήριζαν οι Ευρωπαίοι. Επιπλέον, παρουσιάστηκε το οθωμανικό παρελθόν ως μια εποχή οπισθοδρόμησης και διαφθοράς εκ μέρους των σουλτάνων που επιδίωκαν την απομάκρυνση από το δυτικό πολιτισμό²¹².

Αντικειμενικός στόχος των συνεδρίων και της αντικατάστασης του αλφαβήτου ήταν η διαμόρφωση ενός εγγράμματος πληθυσμού, η συντριβή της οθωμανικής κληρονομιάς και η ενίσχυση της νέας τουρκικής εθνικής ταυτότητας²¹³. Ο τουρκικός εθνικισμός σε αντίθεση με τους εθνικισμούς των άλλων ευρωπαϊκών κρατών, που δομήθηκαν επάνω στο ιστορικό παρελθόν και στην κουλτούρα τους, απέρριπτε ό,τι ανήκε στο οθωμανικό παρελθόν, καθώς αυτό αντιμετωπιζόταν αρνητικά. Ο εθνικισμός υπήρξε μέσο για τον εκδυτικισμό της κοινωνίας και την απάλειψη του ισλαμικού παρελθόντος²¹⁴.

²⁰⁹ (Shankland, 2003: 54).

²¹⁰ (Bozarslan, 2008: 54).

²¹¹ (Κεϊντέρ, 2006: 37).

²¹² (Οζκιρμιλί-Σοφός, 2008: 150).

²¹³ (Poulton, 2000: 144).

²¹⁴ (Kızılyürek, 2006: 78).

Η ήττα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο θα μπορούσε να είναι η αρχή για ένα νέο ξεκίνημα για τους Κούρδους και για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους. Το 1918 ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη μια κουρδική οργάνωση (kürt teali cemiyeti) που επεδίωκε την ανεξαρτησία του Κουρδιστάν και βρισκόταν σε στενή επαφή με τους συμμάχους και ιδιαίτερα τους Άγγλους. Αλλά στην Ανατολία είχε μόνο ένα παράρτημα στη περιοχή του Ντιγιαρμπακίρ μέσω του οποίου καλούσε τους κουρδικούς πληθυσμούς να μην αντιδρούν και δημιουργούν πρόβλημα στα συμμαχικά στρατεύματα. Οι σύμμαχοι υπόσχονταν ότι με την υπογραφή της συνθήκης ειρήνης θα παραχωρούνταν εδάφη για τη δημιουργία κουρδικού κράτους. Ο Κεμάλ αμέσως μετά την άφιξη του στην Ανατολία αναζήτησε συμμάχους και βρήκε την ευκαιρία να κάνει άνοιγμα και προς τους Κούρδους. Ήδη όμως πριν από την άφιξη του στη Σαμψούντα στις 19 Μαΐου 1919, οι Τούρκοι και οι Κούρδοι της Ανατολίας αντιστέκονταν αυθόρμητα στους Άγγλους και τους Γάλλους που είχαν καταλάβει κάποια εδάφη. Η αντίσταση αυτή παρακίνησε τον Κεμάλ να ζητήσει από τους Κούρδους να συμμετέχουν στον Εθνικό Αγώνα. Έτσι τους προσκάλεσε στα συνέδρια του Ερζερούμ και της Σεβάστειας όπου και συμμετείχαν τελικά και απευθύνθηκε στο κουρδικό λαό λέγοντας ότι Κούρδοι και Τούρκοι είναι αδέρφια και πρέπει να πολεμήσουν εναντίον των απίστων που σκλαβώνουν τη χώρα τους. Ο Κεμάλ κατάφερε να εκμεταλλευτεί την ψυχολογία των Κούρδων και να τους πείσει για τον κίνδυνο που διατρέχει η θρησκεία και η κοινή τους πατρίδα. Όταν λοιπόν υπογράφηκε η συνθήκη των Σεβρών στις 28 Ιουλίου 1920 οι Κούρδοι είχαν πιστεί να συνδράμουν στον πόλεμο της ανεξαρτησίας²¹⁵.

Η πλειονότητα των Κούρδων υποστήριξε των αγώνα των Τούρκων για ανεξαρτησία όμως υπήρξε και μια μερίδα που αρνήθηκε να συμμετάσχει. Κατά τη διάρκεια του αγώνα μάλιστα εκδηλώθηκε μια μεγάλη κουρδική επανάσταση στο Ντερσίμ αλλά καταπνίγηκε γρήγορα. Με την ίδρυση της τουρκικής δημοκρατίας και την υπογραφή της συνθήκης της Λωζάννης οι Κούρδοι δεν αναφέρονταν πουθενά και δεν αναγνωρίζονταν ως ισότιμα μέλη αλλά ούτε ως μειονότητα. Οι υποσχέσεις του Κεμάλ για την κουρδο-τουρκική αδελφότητα δεν τηρήθηκαν. Τα εδάφη με κουρδικό

²¹⁵ (Καραγιλάν, 2012: 59-60).

πληθυσμό χωρίστηκαν στα 4 και τα κράτη που τα έλαβαν ήταν η Τουρκία, η Συρία, το Ιράν και το Ιράκ που πήρε τις περιοχές της Μοσούλης η οποία διεκδικούνταν και από τους εθνικιστές. Αυτό θεωρήθηκε από πολλούς ως προδοσία. Επιπλέον, η κατάργηση του χαλιφάτου και η στρατιωτικοποίηση των συνόρων έδωσε το οριστικό χτύπημα στις σχέσεις των δύο εθνοτήτων. Έτσι παρουσιάστηκαν δύο διαφορετικές κουρδικές ομάδες. Η μία αποτελούνταν από άτομα εκδυτικισμένα που επεδίωκαν τη δημιουργία εθνικού κουρδικού κράτους και η άλλη από φτωχά συντηρητικά και θρησκευόμενα άτομα που ήταν αντίθετα στην εκκοσμίκευση²¹⁶.

Οι Κούρδοι ήταν χωρισμένοι σε φατρίες οι οποίες είχαν έχθρα μεταξύ τους και άλλες συνεργάζονταν με τις αρχές και άλλες όχι, αλλά αυτό μπορούσε να αλλάξει. Επιπρόσθετα, ο πληθυσμός ήταν χωρισμένος ανάμεσα σε Σουννίτες και Αλεβίτες μεταξύ των οποίων υπήρχε εχθρότητα. Οι πιέσεις του τουρκικού κράτους προς την κουρδική εθνότητα, η αθέτηση των υποσχέσεων του σε σχέση με την αυτονομία και την περιορισμένη ανεξαρτησία, η εξαφάνιση κάθε κουρδικού ίχνους και η κατάργηση του χαλιφάτου προκάλεσε μεγάλη δυσαρέσκεια. Έτσι αποφασίστηκε να ενωθούν όλοι οι Κούρδοι για να αντισταθούν στο τουρκικό κράτος. Αρχηγός ήταν ο σεΐχης Σαϊτ που ήταν ο κληρονομικός αρχηγός του δερβίσικου τάγματος των Νακσημπεντίδων και η συγκεκριμένη επανάσταση που διοργανωνόταν είχε εθνικό, θρησκευτικό και φατριακό χαρακτήρα²¹⁷. Έτσι το Φεβρουάριο του 1925 μετά την κατάργηση του χαλιφάτου εκδηλώθηκε μια μεγάλη εξέγερση στις κουρδικές επαρχίες. Η κατάργηση του χαλιφάτου έδωσε τη χαριστική βολή ουσιαστικά και απέκοψε την τουρκική και την κουρδική κοινότητα από τη μεταξύ τους σύνδεση επειδή το μόνο που τους ένωνε ήταν τα θρησκευτικά πιστεύω. Οι Κούρδοι προσπάθησαν να προκαλέσουν ανάκληση της απόφασης κατάργησης του χαλιφάτου και του σουλτανάτου και να επαναφέρουν τον Ισλαμικό Νόμο. Μέχρι τις αρχές Μαρτίου του 1925 η εξέγερση είχε εξαπλωθεί σε μεγάλο μέρος της Ανατολίας και άρχισε να κινδυνεύει το δημοκρατικό καθεστώς αλλά και η υπόσταση του τουρκικού κράτους. Κινητοποιήθηκαν πολύ μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις και η Γαλλία συμμετείχε στις πολεμικές συγκρούσεις από την πλευρά της Συρίας. Η τουρκική ηγεσία τρόμαξε από την έκταση που είχε λάβει η εξέγερση και έτσι ψηφίστηκε ένας νέος νόμος *Διατήρησης της Τάξης* που προσέφερε

²¹⁶ (Bozarslan, 2008: 55).

²¹⁷ (Καραγιλάν, 2012: 65).

υπερβολικά πολλές εξουσίες διατήρησης της τάξης και είχε ισχύ για δύο χρόνια²¹⁸. Επιπρόσθετα, δημιουργήθηκαν τα «Δικαστήρια της Ανεξαρτησίας» στις περιοχές της νοτιοανατολικής Τουρκίας όπου συνέβησαν και οι εξεγέρσεις. Σε αυτά δικάστηκαν οι ηγέτες των εξεγερθέντων και κάποιοι από τους οπαδούς τους. Η εξέγερση καταπνίγηκε με αστραπιαίες στρατιωτικές ενέργειες αλλά άφησε πίσω της πάνω από 15.000 νεκρούς Κούρδους²¹⁹.

Η εξέγερση του σείχη Σαΐτ ξέσπασε πρόωρα από λάθος και πήρε μεγάλες διαστάσεις. Μεγάλο μέρος του πληθυσμού έλαβε μέρος αλλά εμφανίστηκαν και οι διχόνοιες μεταξύ των Κούρδων με αποτέλεσμα οι Αλεβίτες να συγκρούονται με τους Σουννίτες. Η εξέγερση είχε θρησκευτικά χαρακτηριστικά αλλά και εθνικά. Οι Αλεβίτες υποστήριζαν τις κοσμικές μεταρρυθμίσεις του Κεμάλ ενώ οι Σουννίτες ήθελαν τη διατήρηση του ισλαμικού νόμου. Οι ηγέτες της εξέγερσης όμως ήθελαν την ανεξαρτησία του Κουρδιστάν²²⁰.

Το 1926-1930 ξέσπασε μια ακόμα μεγάλη κουρδική εξέγερση στην περιοχή του Αραράτ και σε αυτή συμμετείχαν και πολλοί Αρμένιοι. Το τουρκικό κράτος την κατέστειλε με τη συνεργασία της Αγγλίας, της Σοβιετικής Ένωσης και του Ιράν. Παράλληλα, σε αυτή την εξέγερση οι κουρδικές επιχειρήσεις υπέστησαν διώξεις από το κράτος. Ακόμα, το 1935 στην περιοχή του Ντερσίμ ξέσπασε ακόμα μια. Σε αυτή συγκεκριμένα οι επιχειρήσεις έλαβαν χαρακτήρα γενοκτονίας εναντίον των εξεγερμένων. Η περιοχή από όπου ξεκίνησε η εξέγερση ερημώθηκε από τις κεμαλικές δυνάμεις ως αντίποινα και η εξέγερση συντρίφτηκε. Αμέσως μετά εφαρμόστηκε ένας νόμος υποχρεωτικής εγκατάστασης που είχε ψηφιστεί στις 21 Ιουνίου 1934 και ξεκίνησε μια διαδικασία εκτουρκισμού των κουρδικών περιοχών με αναγκαστικές μετακινήσεις Κούρδων στα δυτικά και Τούρκων στα ανατολικά. Ο Κεμάλ στην προσπάθειά του να δημιουργήσει μια νέα εθνική ταυτότητα εφάρμοσε ένα σχέδιο εναντίον των Κούρδων γιατί ολόκληρη η κεμαλική ηγεσία είχε καταληφθεί από το σύνδρομο του διαμελισμού της χώρας. Απαγόρευσε τη χρήση και διδασκαλία της κουρδικής γλώσσας. Η πολιτική που ακολουθούνταν είχε σκοπό την εξαφάνιση των

²¹⁸ Ο Σαΐτ Νουρτζού ήταν μέλος της επιτροπής για την υποστήριξη και την πρόοδο των Κούρδων, η οποία είχε ιδρυθεί κατά τη συνταγματική επανάσταση του 1908 από μέλη της κουρδικής ελίτ στην Οθωμανική πρωτεύουσα. Ήταν βαθιά θρησκευόμενος και είχε θρησκευτικά κίνητρα και όχι πολιτικά όπως οι άλλοι στην οργάνωση. Επιπλέον, κρατούσε αποστάσεις από την πλειονότητα των Κούρδων που ζούσε στα νότια ανατολικά. (Zürcher, 2004: 233).

²¹⁹ Στις 26 Ιουνίου 1925 ο Σεΐχης Σαΐντ συνελήφθη και καταδικάστηκε σε θάνατο μαζί με δεκάδες οπαδούς του. Οι εξεγέρσεις υπολογίζεται ότι στοίχησαν τη ζωή σε 40.000 άτομα και μεγάλος αριθμός εκτοπίστηκε στα δυτικά. (Poulton, 2000: 156).

²²⁰ (Zürcher, 2004:235).

Κούρδων και για αυτό εκείνοι αναφέρονταν ως ορεσίβιοι Τούρκοι και το κράτος επιχειρούσε να τους πείσει ότι είναι Τούρκοι εθνοτικά που είχαν χάσει το δρόμο τους²²¹.

²²¹ (Bozarslan, 2008: 56-58).

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΤΑΤΟΥΡΚ

Ο Κεμάλ Ατατούρκ λίγο πριν το θάνατό του είχε ξεκινήσει μια μεγάλη περιοδεία στα ανατολικά της χώρας. Σε αυτό το μεγάλο ταξίδι του όμως αρρώστησε σοβαρά. Μετά από ένα σύντομο χρονικό διάστημα κατάφερε να αναρρώσει και επιστρέψει ξανά στα πολιτικά πράγματα της χώρας του. Ωστόσο, μετά από λίγο αρρώστησε ακόμα πιο σοβαρά από την προηγούμενη φορά και η υγεία του ήταν σε πολύ άσχημη κατάσταση. Τότε πήρε τη σημαντική απόφαση να συντάξει τη διαθήκη του. Η διαθήκη αναγνώστηκε στη Μεγάλη Τουρκική Εθνοσυνέλευση από τον ίδιο τον πρωθυπουργό, Ισμέτ Ινονού την 1^η Νοεμβρίου του 1938. Εννέα μέρες αργότερα απεβίωσε λόγω κίρρωσης του ήπατος, καθώς κατανάλωνε μεγάλες ποσότητες αλκοόλ. Το φέρετρό του τυλίχθηκε με την τουρκική σημαία και τέθηκε σε λαϊκό προσκύνημα μέσα στο παλάτι του Ντολμά Μπαχτσέ όπου άφησε και την τελευταία του πνοή. Για τρεις μέρες ένα τεράστιο πλήθος πέρασε για να προσκυνήσει το μεγάλο ηγέτη²²². Ύστερα τοποθετήθηκε πάνω σε ένα κιλλίβαντα πυροβόλου και με συνοδεία δώδεκα στρατηγών ξεκίνησε η μεγάλη πομπή. Κατέληξε στο πάρκο του Γκιούλχανε και από εκεί φορτώθηκε σε πολεμικό πλοίο και μεταφέρθηκε στο Ιζμίτ. Από εκεί φορτώθηκε σε τραίνο και έφτασε στην πρωτεύουσα όπου και εναποτέθηκε σε ένα τάφο στο εθνολογικό μουσείο. Τελικά θάφτηκε στην πόλη που ίδιος δημιούργησε και αγάπησε. Ύστερα από πολλά χρόνια κατασκευάστηκε ένα μεγάλο μανσωλείο του Ατατούρκ στην Άγκυρα, που υπάρχει μέχρι σήμερα²²³.

Τα τελευταία χρόνια, ο Ατατούρκ είχε αποσυρθεί από την πολιτική και ασχολούνταν μόνο με συγκεκριμένα μεταρρυθμιστικά προγράμματα όπως, η μεταρρύθμιση της γλώσσας και της γραφής. Η διοίκηση της χώρας είχε περάσει ουσιαστικά στα χέρια του Ισμέτ Ινονού. Εξάλλου ο Κεμάλ τον εμπιστευόταν απόλυτα. Επιπλέον, ο Κεμάλ περιστοιχιζόταν από μια μερίδα ατόμων με τους οποίους έτρωγε και έπινε κάθε βράδυ και συζητούσε μαζί τους θέματα που αφορούσαν το κράτος και την κυβέρνηση. Αυτό το γεγονός έφερνε σε δύσκολη θέση τον πρωθυπουργό του διότι οι φίλοι του προέδρου ασκούσαν επιρροή πάνω του και έτσι

²²² Στις 19 Σεπτεμβρίου ο μεγάλος λόγιος και θεολόγος Σερεφεντίν Γιαλτκαγιά διάβασε την επικήδεια προσευχή. (Lewis Τόμος Ι 2001: 567).

²²³ Λόφος στην Άγκυρα όπου έχει χτιστεί το μανσωλείο του Κεμάλ Ατατούρκ το 1953 και αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά μέρη της Τουρκίας. (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 : 526)

επηρεαζόταν η διακυβέρνηση της χώρας²²⁴. Μετά από λίγο υπήρξε ρήξη μεταξύ των δύο και έτσι ο Κεμάλ αντικατέστησε τον πρωθυπουργό του με τον Τζελάλ Μπαγιάρ. Ο Μπαγιάρ είχε περισσότερες γνώσεις στα οικονομικά από τον Ισμέτ και οι προτάσεις του ήταν πολύ διαφορετικές από αυτές του προκατόχου του²²⁵.

Μετά το θάνατο του Κεμάλ στις 10 Νοεμβρίου του 1938 ο Ισμέτ Ινονού ορκίστηκε νέος πρόεδρος της Τουρκίας. Πριν να ορκιστεί όμως υπήρξε μεγάλος κύκλος συγκρούσεων με άλλους επίδοξους διεκδικητές της εξουσίας. Οι υψηλά ιστάμενοι της κυβέρνησης γνώριζαν ήδη από τις αρχές του 1938 για το σοβαρό της κατάστασης τη υγείας του προέδρου. Έτσι είχε ξεκινήσει ένα μαραθώνιος διαδοχής και συμμαχιών για την επόμενη μέρα. Ωστόσο, ο Ισμέτ Ινονού κατάφερε να επικρατήσει μετά από σκληρό αγώνα²²⁶. Διατήρησε τη θέση του αυτή μέχρι το 1950 όπου στις εκλογές του ίδιου έτους έχασε ο ίδιος και το κόμμα του από το Δημοκρατικό κόμμα. Η διακυβέρνηση του κράτους συνεχίστηκε σαν να μην είχε συμβεί τίποτα με το θάνατο του Κεμάλ. Ήδη εκείνη την εποχή πύκνωναν τα σύννεφα ενός μεγάλου πολέμου πάνω από την Ευρώπη και η Τουρκία δεν ήταν έτοιμη για έναν ακόμα πόλεμο. Η περίοδος ανάληψης των καθηκόντων από το νέο πρόεδρο ήταν αρκετά κρίσιμη.

²²⁴ Με τον καιρό η κατάσταση επιδειωνόταν και οι σχέσεις μεταξύ Ινονού και Ατατούρκ χειροτέρευαν. Το γεγονός όμως που εξόργισε ουσιαστικά τον Ινονού ήταν ότι ο Πρόεδρος ανάγκασε Υπουργό της κυβέρνησης να παραιτηθεί χωρίς προηγούμενος να συμβουλευτεί και τον ίδιο. Η ρήξη δεν άργησε να επέλθει. (Bozarslan, 2008: 64).

²²⁵ (Βόλκαν-Ιτσκοβιτς, 2005 : 515).

²²⁶ Οι πιο μεγάλοι εχθροί του ήταν οι άνθρωποι που περιτριγύριζαν τον πρόεδρο όταν είχε αποσυρθεί από την πολιτική. Σύμμαχοι του αποδείχτηκαν ο νυν πρωθυπουργός Τζελάλ Μπαγιάρ και ο αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Φεβζί Τσακμάκ. (Zürcher, 2004: 250).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ είναι ο ιδρυτής του σύγχρονου τουρκικού κράτους. Υπήρξε στρατιωτικός και μετά τον πόλεμο της ανεξαρτησίας μετατράπηκε σε πολιτικό. Εγκατέλειψε τη στρατιωτική ζωή και τα αξιώματα όπως και ο Ισμέτ Ινονού και αφοσιώθηκε στον εκσυγχρονισμό του νεοσύστατου κράτους. Δημιούργησε μια δημοκρατία σύμφωνα με τους θαυμαστές του και κατά άλλους μια κοινή δικτατορία. Το πρότυπο του πάντως ήταν να μοιάσει η Τουρκία στη Δύση. Διαχειρίστηκε τη διαδικασία συγκρότησης του τουρκικού έθνους, με στόχο την αναδιοργάνωση της τουρκικής κοινωνίας²²⁷. Μέχρι και το θάνατο του στις 10 Νοεμβρίου του 1938 διατήρησε το αξίωμά του δίχως κανείς να μπορεί να τον καθαιρέσει. Η επανεκλογή του ήταν μια απλή διαδικασία η οποία πραγματοποιούνταν χωρίς προβλήματα. Τις ίδιες ακριβώς εξουσίες κληρονόμησε και ο Ισμέτ Ινονού όταν τον διαδέχτηκε στην εξουσία μετά το θάνατο του²²⁸.

Ο κεμαλισμός παρουσιάστηκε ως ένας ‘τρίτος πόλος’ μεταξύ καπιταλισμού και κομμουνισμού όπως διατυμπάνιζε η ηγεσία και οι οπαδοί του αλλά στην ουσία δεν ήταν τίποτα παραπάνω από μια δικτατορία²²⁹. Ο Κεμάλ πίστευε ότι αντιπροσώπευε όλες τις κοινωνικές τάξεις και για αυτό δεν ανεχόταν καμιά αντιπολίτευση. Ο πειραματισμός με τον πολυκομματισμό κατέληξε σε αποτυχία επειδή εναντιώθηκαν οι πολιτικοί του αντίπαλοι στο πολιτικό του πρόγραμμα. Δεν ανεχόταν διαφορετικές γνώμες στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της χώρας²³⁰. Υπήρχε λογοκρισία σε εφημερίδες, περιοδικά και βιβλία και απαγορευόταν η πολιτική δραστηριότητα εναντίον του καθεστώτος αμέσως μετά και των δύο περιόδων του πολυκομματισμού. Όσοι προσπάθησαν να ανατρέψουν εκείνον ή το πρόγραμμα του εκδυτικισμού εκτελέστηκαν με συνοπτικές διαδικασίες. Ο κεμαλισμός ωστόσο κατάφερε να πείσει ένα μέρος του πληθυσμού για την εκσυγχρονιστική του δυναμική. Εξάλλου, και ο τουρκικός λαός πάντα είχε πίστη στο στρατό και τον ακολουθούσε στις αποφάσεις του γιατί πίστευε ότι εξυπηρετεί το εθνικό συμφέρον. Η διώξεις γίνονταν κυρίως

²²⁷ Κατάφερε να μεταδώσει τα ιδανικά του και την αντίληψη του για τον πολιτισμό σε μεγάλο μέρος του τουρκικού λαού. (Kızılyürek, 2006: 9).

²²⁸ Ήταν τόσο ισχυρός όσο οποιοσδήποτε σουλτάνος στην Οθωμανική Αυτοκρατορία γιατί είχε τη δυνατότητα να πράττει το οτιδήποτε χωρίς να λογαριάζει τις γνώμες των υπολοίπων. (Lewis Τόμος II 2002: 100).

²²⁹ (Bozarslan, 2008: 63).

²³⁰ (Dumont, 1998: 198).

εναντίον πολιτικών προσώπων ή άλλων ατόμων τα οποία ήταν ικανά να προκαλέσουν ζημιά στο καθεστώς. Δεν υπήρχαν διώξεις για τους απλούς πολίτες αν δε συμμετείχαν σε αντικυβερνητικές διαδηλώσεις²³¹. Ακόμα όμως και ο νόμος διατήρησης της τάξης που είχε ψηφιστεί στην περίοδο των πρώτων ταραχών όπως επίσης και τα δικαστήρια της ανεξαρτησίας είχαν ως σκοπό να καταστείλουν τις εξεγέρσεις και να δικάσουν τους πρωταίτιους. Διατηρήθηκαν σε ισχύ για μεγάλο χρονικό διάστημα αλλά όπως αναφέρει ο ίδιος ο Ατατούρκ, ήταν αναγκαία για να μπορέσει να διατηρηθεί η τάξη και να ολοκληρωθεί το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα και ύστερα καταργήθηκαν. Δεν καταδίωκαν τους απλούς πολίτες αλλά τις ανατρεπτικές ιδέες²³².

Η τουρκική κοινωνία εκείνη την εποχή ήταν αρκετά οπισθοδρομική. Οι Τούρκοι είχαν στραμμένο το ενδιαφέρον τους στο στρατό και όχι στο εμπόριο και στην ανάπτυξη. Το εμπόριο το είχαν εκχωρήσει άθελά τους στους μη Μουσουλμάνους. Ο Κεμάλ εμφανίστηκε ως μια πολιτική φιγούρα και έδειξε το δρόμο για την οικονομική ανάπτυξη και την ευημερία. Θεωρούσε ότι ο εκσυγχρονισμός είναι κάτι αναγκαίο για να μπορέσει η Τουρκία κάποια στιγμή να ανήκει και αυτή στο σύγχρονο δυτικό κόσμο και για να μην αναγκαστεί ξανά να ζήσει το ζοφερό παρελθόν²³³. Στον αντίποδα όμως, αυτές οι αλλαγές συνοδεύτηκαν από όξυνση των εθνικιστικών ιδεών έναντι των μειονοτήτων και θέσπιση νέων νόμων που είχαν ως σκοπό να κυνηγήσουν την ισλαμική πίστη. Οι ουλεμάδες είχαν μετατραπεί πια σε όργανα του κράτους και παράλληλα έγιναν προσπάθειες να περιοριστεί το Ισλάμ στη σφαίρα του ιδιωτικού. Χρειαζόταν μια ολοκληρωτική αλλαγή του τρόπου σκέψης και των ηθών της κοινωνίας, πράγμα το οποίο αποδείχτηκε τρομερά δύσκολο²³⁴. Επίσης, η κυρίαρχη αντίληψη του Μουσταφά Κεμάλ ήταν ότι η τουρκική ελίτ είχε την ευθύνη για την αναδιοργάνωση της κοινωνίας. Η προσπάθεια αγνόησης των κοινωνικών τάξεων έδινε τη δυνατότητα στην ελίτ να πειραματιστεί με τον τουρκικό λαό με σκοπό να του μεταδώσει το δυτικό πολιτισμό. Αυτό το γεγονός ανάγκασε τη μεγάλη μάζα του πληθυσμού να καταπιέσει τις ελευθερίες της και να υποταχθεί στα ιδανικά του Ατατούρκ και των συνεργατών του²³⁵.

²³¹ (Lewis Τόμος I 2001: 569).

²³² (Mustafa Kemal Τόμος II 2009: 532).

²³³ Οι θρησκευόμενοι Τούρκοι πίστευαν ότι το εμπόριο είναι κάτι κακό και ότι δεν πρέπει να το ασκεί Μουσουλμάνος. (Lewis Τόμος I 2001: 570).

²³⁴ (Poulton, 2000: 132).

²³⁵ Το ζήτημα της θρησκείας ήταν κάτι πολύ σοβαρό για τους Τούρκους και ήταν και θέμα συγκρούσεων ανάμεσα στην ελίτ η οποία ήταν εκκοσμικευμένη και στην άλλη πλευρά της κοινωνίας που ήταν βαθειά θρησκευόμενη. Ο εξοστρακισμός της από την πολιτική ζωή θεωρούνταν ως ένας τρόπος για τον εκσυγχρονισμό. (Kızılyürek, 2006: 14-15).

Μέχρι και το θάνατο του είχε επιτευχθεί σημαντική πρόοδος εναντίον του αναλφαριθμητισμού και ανάπτυξη της οικονομίας. Η Τουρκία όμως είχε να διανύσει αρκετό δρόμο ακόμα μέχρι να καταφέρει να φτάσει τεχνολογικά και πολιτισμικά τη Δύση. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές τυπικά αφορούσαν ολόκληρη τη χώρα αλλά ουσιαστικά επηρέασαν τις μεγάλες πόλεις και την αστική τάξη που άρχισε να κάνει την εμφάνιση της εκείνη την εποχή. Η πλειονότητα του πληθυσμού που ζούσε στα χωριά δεν επηρεάστηκε και δεν άλλαξε σχεδόν καθόλου η ζωή τους παρ' όλο που παρίστανε ότι είχε αποδεχτεί με θέρμη τις αλλαγές²³⁶. Τέλος, ο κεμαλισμός όπως εφαρμόστηκε στην Τουρκία και η εκδίωξη των ξένων από τη χώρα ενέπνευσαν και άλλες μουσουλμανικές χώρες να ακολουθήσουν το παράδειγμα της. Ειδικά δύο εξ' αυτών, το Ιράν και το Αφγανιστάν εφάρμοσαν εκσυγχρονιστικές μεθόδους στο επίπεδο της κοινωνίας²³⁷.

²³⁶ (Poulton, 2000: 167).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βερέμης Θάνος, *Ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2005.

Βόλκαν Βαμίκ – Ίτσκοβιτς Νόρμαν, *Ατατούρκ μια Ψυχογραφία*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2005.

Καραγιλάν Μουράτ, *Η ανατομία του πολέμου στο Κουρδιστάν*, εκδόσεις Ινφογνώμων, Αθήνα, 2012.

Κεϋντέρ Τσαλάρ, «Ιστορία και γεωγραφία του τουρκικού εθνικισμού», Δραγώνα Θάλεια – Μπιρτέκ Φαρούκ, *Ελλάδα και Τουρκία – Πολίτης και Έθνος-Κράτος*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2006.

Birtek Faruk., «Ο ελληνικός ταύρος στο υαλοπωλείο της Οθωμανικής μεγάλης χίμαιρας. Ο ρόλος της Ελλάδας στην κατασκευή της σύγχρονης Τουρκίας», Δραγώνα Θάλεια – Μπιρτέκ Φαρούκ, *Ελλάδα και Τουρκία – Πολίτης και Έθνος-Κράτος*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2006.

Arat Yeşim, «Η γυναικεία αμφισβήτηση της ιδιότητας του πολίτη στην Τουρκία», Δραγώνα Θάλεια – Μπιρτέκ Φαρούκ, *Ελλάδα και Τουρκία – Πολίτης και Έθνος-Κράτος*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2006.

Μούδουρος Νίκος, *Ο μετασχηματισμός της Τουρκίας (Από την κεμαλική κυριαρχία στον 'ισλαμικό' νεοφιλελευθερισμό)*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2012.

Οζκιριμλί Ουμού – Σοφός Σπύρος. Α., *Το Βάσανο της Ιστορίας (Ο Εθνικισμός στην Ελλάδα και στην Τουρκία)*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 2008.

Παπούλια Βασιλική, *Από την αυτοκρατορία στο εθνικό κράτος (Ιδεολογικές και κοινωνικές προϋποθέσεις της πολιτικής οργάνωσης των χωρών της χερσονήσου του Αίμου)*, εκδόσεις Βάνιας, Αθήνα, 2003.

Σαρρής Νεοκλής, *Εξωτερική πολιτική και πολιτικές εξελίξεις στην πρώτη τουρκική δημοκρατία (Η άνοδος της στρατογραφειοκρατίας 1923-1950)*, Α' Τόμος, εκδόσεις Γόρδιος, Αθήνα, 1992.

²³⁷ (Dumont, 1998: 207).

Bozarslan Hamit, *Ιστορία της Σύγχρονης Τουρκίας (Από την επανάσταση των Νεοτούρκων μέχρι σήμερα)*, εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα, 2008.

Dumont Paul, *Κεμάλ: Ο δημιουργός της νέας Τουρκίας*, εκδόσεις Κούριερ, Αθήνα, 1998.

Kızılyürek Niyazi, *Κεμαλισμός (Η γένεση και η εξέλιξη της επίσημης ιδεολογίας της σύγχρονης Τουρκίας)*, εκδόσεις Μεσόγειος, Αθήνα, 2006.

Lewis Bernard, *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας (Τα στάδια της ανάδυσης)*, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2001.

Lewis Bernard, *Η ανάδυση της σύγχρονης Τουρκίας (Οι όψεις της αλλαγής)*, Β΄ Τόμος, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002.

Mustafa Kemal, *Ο Μέγας Ρητορικός*, Α΄ Τόμος, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2009.

Mustafa Kemal, *Ο Μέγας Ρητορικός*, Β΄ Τόμος, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2009.

Ortaylı İlber, *Ο πιο μακρύς αιώνας της αυτοκρατορίας (Ο οθωμανικός 19^{ος} αιώνας. Η πορεία προς τον εκσυγχρονισμό)*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1999.

Poulton Hugh, *Ημίψηλο, γκρίζος λύκος και ημισέληνος (Ο τουρκικός εθνικισμός και η δημοκρατία στην Τουρκία)*, εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, 2000.

Sırman Nükhet, «Ο διαχωρισμός του κοινωνικού από το πολιτικό», Κεϋντέρ Τσαλάρ. – Φραγκουδάκη Άννα, *Ελλάδα και Τουρκία πορείες εκσυγχρονισμού (Οι αμφίσημες σχέσεις τους με την Ευρώπη, 1850-1950)*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2008.

Shankland David, *Ισλάμ και κοινωνία στην Τουρκία*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα, 2003.

Yenal Zafer, «Γυναικείο ζήτημα, εθνικισμός και κράτος: Μια σύγκριση», Κεϋντέρ Τσαλάρ. – Φραγκουδάκη Άννα, *Ελλάδα και Τουρκία πορείες*

εκσυγχρονισμού (Οι αμφίσημες σχέσεις τους με την Ευρώπη, 1850-1950), εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2008.

Zürcher Erik, *Σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας*, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 2004.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Mango Andrew, *Ataturk: The Biography of the Founder of Modern Turkey*, the Overlookpress, New York, 1999.

ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ateş Toktamış, *Türk Devrim Tarihi*, Der Yayinlari, 2001.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

www.britannica.com

www.istorikathemata.com

